

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

Cota

12113

Inventar

454089

INST. DE ARTE GRAFICE
"CAROL GÖBL"
ȘȘOR I. STRASIDESCU

BUCUREȘCI
Str. Domnei 16

PARIS
1900
MED. DE AUR.

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII ȘI AL CULTELOR

CASA ȘCOLILOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

No 571

R A P O R T

ASUPRA LUCRĂRILOR

CONGRESULUI EDUCAȚIUNII POPULARE

CE S'A ȚINUT LA PARIS ÎN ZILELE DE 1—5 OCTOMBRIE ST. N. 1908

PREZENTAT D-LUI MINISTRU AL INSTRUCȚIUNII ȘI AL CULTELOR

DE

GH. ADAMESCU

Inspector general al învățământului primar și normal

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA «L'INDÉPENDANCE ROUMAINE»

55, Calea Victoriei. — Strada Academiei, 17

1909

BIBLIOTECA CEN TRĂ UNIVERSITĂȚII
7126113 ~~Duchet~~
Cota
Inventar 454089

RC 300/11

06/

B.C.U. "CAROL I" BUCUREȘTI

C454089

1821

B 182115

Domnule Ministru,

Prin ordinul Dv. No. 37028 din 9 Iunie 1908, ați binevoit a mă delega să iau parte la lucrările congresului al doilea pentru educațiunea populară.

*Acest congres, organizat prin inițiativa **Ligei învățământului din Franța** (Ligue française de l'enseignement), s'a ținut în Paris în sălile Sorbonei în zilele de 1—4 Octobre (st. n.) în acelaș timp cu al 28-lea congres național al **Ligei**. Pe lângă foarte numeroși reprezentanți ai diferitelor societăți de educație din Franța, au participat și un număr de delegați din țări străine. România a fost reprezentată printr'o delegațiune compusă din d. D. A. Teodoru, secretarul general al Ministerului, d. G. C. Ionescu, inspector școlar, și subsemnatul.*

În numele acestei delegațiuni, am onoare a vă înainta aci un raport amănunțit asupra lucrărilor ce s'au urmat la acest congres.

Inspector general

Gh. Adamescu.

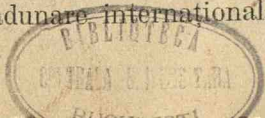
I.

Organizarea Congresului

Liga învățământului din Franța, fondată în 1866 de către Jean Macé, este o societate care are de scop să răspândească în pătura puțin cultă a națiunii mijloace de cultură în afară de școală și să ajute acțiunea școlii primare. La început, ea s'a silit să fundeze societăți culturale, biblioteci populare și să facă propagandă pentru ideia obligativității școlii primare. Această propagandă, începută înainte de războiul din 1870, s'a urmat — firește, cu mai mult succes — după înfrângerea Francezilor: de câte ori nu s'a zis că victoria Germanilor s'a datorit tot atât *învățătorului* cât *soldatului*! În 1871 Liga adunase în favoarea obligativității peste 1.250.000 de semnături.

După ce legile școlare cerute de întemeetorii Ligei deveniră realitate, toate preocupările ei fură concentrate asupra educațiunii și instrucțiunii post-școlare, adică aproape de ceea ce numim noi: *activitate extra-școlară*. Cursuri de adulți, conferințe populare, patronagii școlare, societăți de foști elevi, mutualități școlare, cantine școlare, excursiuni: iată principalele manifestări ale acestei activități.

Din anul 1881 Liga organizează congrese anuale în diferite orașe ale Franței; iar în 1906 cu ocaziunea expozițiunii universale din Milano, provoacă o adunare internațională la

care luară parte 500 de delegați din diferite părți ale lumii.

Ca urmare a congresului din Milano a fost cel organizat la Paris pentru ziua de 1 Octombrie 1908.

La 25 April (s. n.) 1908, consiliul general al Ligei publică circulara următoare, pe care o primi și Ministerul de Instrucție din țara noastră.

Liga franceză a învățământului are onoare să vă invite la al doilea congres internațional al educațiunii populare, care urmează după primul congres internațional, ținut la Milano în Septembrie 1906 cu prilejul expozițiunii universale din acel oraș.

Necesitatea și oportunitatea manifestațiunii pe care o provoacă *Liga franceză a învățământului* se văd în mod destul de clar. Congresul vine la timp, căci în momentul de față toate națiunile civilizate cari s'au ocupat mai întâiu de școală, se silesc să-i dea o urmare.

E bine ca, într'un gând de ajutor frățesc, și cei cari se ocupă de aproape și cei cari se interesează de instrucțiunea și educațiunea poporului, să se lumineze — după o experiență cam de un sfert de secol — asupra programului de lucru și asupra metodelor adoptate. Din comparațiunea și din confruntarea teoriilor și mijloacelor de aplicare ce se propagă în țări deosebite, se va desvolda un învățământ mutual, care va ajuta progresului.

Chestiunile pe cari *Liga franceză a învățământului* le supune studiului congresului sunt aceleași cari s'au cercetat la primul congres internațional din Milano:

1. Societățile de instrucțiune și educațiune populară. Universitățile populare.
 2. Conferințele, lecturile și bibliotecile populare.
 3. Mutualitățile școlare și post-școlare.
 4. Educațiunea femeii în vederea rolului său de gospodină și de mamă de familie.
 5. Învățământul profesional.
 6. Schimbul internațional de copii. Coloniile de vacanță cari se schimbă între ele. Călătoriile de studii ale institutorilor și profesorilor.
- Potrivit cu aceste chestiuni, se constituiesc 6 secțiuni, al căror biou va fi numit de membrii congresului.

Liga franceză a învățământului vă mulțumește dinainte de ajutorul ce veți binevoi a-i da și de colaborarea pe care o vor aduce delegații, — cari vor fi primiți cu afecțiune la Paris, căci suntem cu toții lucrători pentru aceiaș operă: respândirea luminii, bunei-stări și a solidarității în lume...

Această circulară era semnată de către d. *Arthur Dessoye*, deputat, președintele Ligei, și de către d. *Leon Robelin*, secretarul general al Ligei, și anunță că congresul va avea ca președinți de onoare pe d-nii *Armand Fallière*, președintele Republicei, și *Emile Loubet*, fostul președinte al Republicei.

Odată cu stabilirea ordinei de lucrări ale congresului, s'a făcut și o modificare importantă: anume s'a decis ca să nu se mai despartă membrii congresului în secțiuni, ci chestiunile să se discute toate în fața adunării generale a congresiștilor.

S'a stabilit deci următoarea ordine a lucrărilor:

Joi 1 Octombrie:

9 dim. Verificarea titlurilor delegaților la secretariatul general la Sorbona ¹⁾.

2 p. m. Deschiderea congresului. Ședința prezidată de d. Cruppi, ministrul comerțului și al industriei. Cuvântarea d-lui Dessoye, președintele Ligei. Raportul general făcut de d. Eduard Petit. Cuvântări ale delegaților streini. Discursul ministrului.

4 p. m. Recepțiune la Hôtel de Ville.

9 seara. Recepțiune la Hôtel Continental.

Vineri 2 Octombrie:

8 1/2 dim. Ședință plenară, în care se vor cercetă două chestiuni:

- 1) Societățile de educațiune și instrucțiune. Universitățile populare.
- 2) Conferințele, lecturile și bibliotecile populare. Comunicarea d-lui Chaufour despre conferințe în streinătate. Comunicarea d-lui Benoit Lévy despre învățământul prin cinematograf.

2 p. m. Al 28-lea congres național. Raportul financiar și moral. Cuvântarea prezidentului. Alegerea consiliului general.

3 p. m. Ședință plenară. Chestiunea 3-a și a 4-a: Mutualitățile; — Educațiunea femeii. Comunicarea d-lui Buisson în numele comitetului consultativ al societăților de învățământ popular.

5 p. m. Amfiteatrul Richelieu. Comunicarea d-lui G. Laurent, profesor la colegiul Chaptal.

8 1/2 seara. Serată de gală la Trocadéro.

Sâmbătă 3 Octombrie:

8 1/2 dim. Ședință plenară. Chestiunile 5-a și 6-a: Învățământul profesional; — Coloniile de vacanță și celelalte.

¹⁾ Această chestiune privia pe membrii congresului național (cari aveau să discute și să voteze).

După amiază: vizite la diferite instituțiuni.

8 ¹/₂ seara. Serbare în amintirea lui Marcellin Berthelot sub prezența Președintelui Republicii.

Duminică 4 Octombrie:

10 dim. Ședință de închidere sub prezența d-lui Doumergue, ministrul instrucției publice. Cuvântarea prezidentului Ligei. Serbarea școlară în amintirea lui Hippolyte Carnot. Discursul ministrului.

2 p. m. Serbare școlară la Bois de Boulogne.

7 seara. Banchet sub prezența d-lui ministru al instrucției.

Luni 5 Octombrie:

Excursiune la Versailles.

In conformitate cu acest program s'au urmat lucrările congresului, despre cari voiu vorbi în capitolele următoare.

II.

Deschiderea Congresului

Ședința solemnă pentru deschiderea congresului, în ziua de 1 Octombrie ora 2 p. m., a fost prezidată de d. *Cruppi*, ministrul comerțului și al industriei. Erau de față membrii consiliului general al *Ligei franceze a învățământului*, funcționarii superiori ai învățământului din Paris, delegați ai ministerului de războiu și ai guvernatorului militar al Parisului, trimișii din diferite țări streine și un mare număr de cetățeni francezi: profesori, institutori, ș. a.

Marele amfiteatru al Sorbonei era absolut plin.

D-l *Dessoje*, președintele «Ligei», luând cel d'întăiu cuvântul, mulțumește, în numele comitetului Ligei, tuturor persoanelor cari au răspuns la apelul ei: delegați din Franța, delegați din țări streine; arată apoi importanța și necesitatea activității post-școlare; și în fine examinează în scurt diferitele chestiuni cari vor forma obiectul ședințelor următoare ale congresului.

Dintre ideile expuse în discursul d-sale, voiu nota câteva cari sunt de actualitate și în țara noastră. E vorba de constatarea că școala primară nu se poate mărgini a învăța pe viitorul cetățean numai scrisul și cititul, că ea trebuie să-l pregătească în vederea necesităților politice, sociale și economice. Această pregătire nu se poate desăvârși în

cursul celor 4—5 ani de școală primară. Adolescentul nu poate fi părăsit până la maturitate. Dacă școala primară nu are o urmare (*un lendemain*), atunci efectele ei se slăbesc, ba chiar se nimicesc. De aceea la toate națiunile civilizate s'a admis ideea că trebuie făcut *ceva* pentru a întări și a continua rezultatele școlii primare.

Acest *ceva* se întrupează, în diferite țări, într'o serie de mijloace pe cari le pune în aplicare ori statul ori particularii.

Foarte interesant și plin de căldură a fost raportul citit de d. E. Petit, un specialist în chestiunile de învățământ popular, autorul cărții «*Autour de l'éducation populaire*».

D-sa reamintește geneza congresului actual, care a fost provocat de îndemnul ce s'a adresat *Ligei franceze* în congresul de la Milano din 1906, «*Liga plătește azi cu bucurie polița ce a semnat în 1906*». Precizează apoi scopul congresului, zicând: «*Pretutindenii s'a înțeles că, după ce lumea s'a ocupat exclusiv cu școala primară, a venit ceasul să ne îndreptăm spre adolescent*».

«*Problemele educațiunii populare sunt aceleași în toate țările. După școală, trebuie să ne ocupăm de a doua instrucțiune, a doua educațiune.*

«*Oricare ar fi situația unei țări, oricari ar fi moravurile ei, fie ea monarhie ori republică, pretutindenii opinia publică cere să se pornească lupta în contra ignoranței, în contra întunericului.*

«*Și este spre cinstea epocii noastre că, dorinței imperioase de instrucțiune ce se manifestă în popor, în toate țările s'a răspuns prin pilde de devotament și de uitare de sine desăvârșită în vederea unui scop înalt. Peste tot aceiași pornire de generozitate intelectuală și morală; peste tot o credință nouă care apropie mințile și inimile în această patrie universală care este școala și care nu exclude dragostea pentru patria unde ne-am născut.*

«*De aceea, nu trebuie să se mire nimeni că congresul internațional al educațiunii populare, pus sub prezidenția*

de onoare a prezidentului Republicii franceze, a provocat atât de numeroase adeziuni. S'au înscris mai mult de 5.000 amici ai școlii. Douăsprezece națiuni sunt reprezentate *). Este deci întreagă familia acelor cari, în școală și prin școală, vor să colaboreze la progresul general».

D. Petit socotește lucrările congresului ca o vastă anchetă, întinsă și profundă. Nu așteaptă soluțiuni nici formule generale, dar crede că oarecari tendențe se vor putea preciza și o orientare comună va putea rezulta din colaborația tuturor.

Să vie dar reprezentanții națiilor streine să spună ce s'a făcut în țările lor; iar Francezii să le arate ce s'a făcut la dânsii.

«Veți face cunoștință, zice d-sa, cu un Paris care nu e al petrecerilor și al plăcerilor, al eleganțelor și al exhibițiilor, al scandalurilor și al publicațiilor nesănătoase, în contra cărora protestează conștiința națională. Veți vedea Parisul bunătății și al fraternității copilărești. Veți cunoaște Parisul muncii școlărești prin care se prepară viitorul unui popor socotit, econom, bogat în virtuți domestice, legat de datoriile și patria sa. Și sunt sigur că, după ce veți fi văzut la lucru pe fetele și pe băieții săi, după ce veți fi constatat cum practică din copilărie ajutorul mutual material și moral, îl veți iubi și-l veți apăra în contra calomniilor interesate ale detractorilor lui».

Și termină adresându-se tuturor cari se ocupă cu educația tinerimei: «Iar noi cari suntem chemați a fi purtătorii învățaturii printre oameni, să ne silim a răspândi mai multă iubire și mai multă bunătate».

În numele delegaților streini eră stabilit că vor vorbi doi: al Belgiei și al Italiei. Au vorbit deci d. *Buls*, prezidentul Ligei belgiane a învățământului; apoi d. *Merlini*, fost prezident al congresului din Milano.

*) Erau delegați din Belgia, Bulgaria, Chili, Franța, Italia, Marea Britanie, Mexic, Panama, Portugalia, România, Rusia, Spania.

Amândoi au adresat salutări Franței și au mulțumit pentru organizarea congresului.

Cea din urmă cuvântare a fost a d-lui *Cruppi*, ministrul comerțului.

D-sa stăruie asupra ideii că instrucțiunea poporului nu se poate mărgini la școala primară.

«Ce fel de agricultori va avea pământul național, dacă bietul școlar, cu sau fără certificate de absolvire, nu cunoaște progresele lumii, nu se poate desbărâ de vechile deprinderi și știe numai să sgârie țarina cu plugul strămoșilor?»

«Ce soldați va avea patria, dacă educațiunea în cazarmă nu urmărește educația pentru viața civilă?»

«Ce cetățeni va avea națiunea, dacă în vârsta cea turburată a tinereții este un gol între școală și viață și adolescentul este lăsat în voia îndemnurilor rele de toate felurile?»

«Ce va deveni familia, dacă fata, care s'a apucat de muncă și este expusă la toate mizeriile și la toate tentațiunile, nu găsește în juru-i acele instituțiuni protectoare cari s'o prepare pentru rolul de gospodină și de mamă de familie?»

Atrage atențiunea asupra instituțiilor de educație populară și asupra celor tehnice din Franța, cari — deși nu au căpătat în toate regiunile țării toată dezvoltare cuvenită — sunt vrednice de a fi cercetate, căci sunt toate pe cale de progres.

Ministrul conchide astfel :

«A trebuit ca fiecare popor să se deștepte pentru ca școala elementară să se organizeze în toată lumea civilizată.

«Trebue acum o înțelegere internațională nu pentru a se găsi unitatea unei soluțiuni a problemei educației populare, ci pentru ca schimbul de vederi să ajute aplicarea soluțiilor sprijinite pe principii cari s'au putut verifica.

«Instituindu-se o coordonare a acestei activități pentru operele de educațiune din toată lumea, se va pregăti viitorul lumii și, poate, din lucrările d-voastră inspirate de o

credință puternică, într'o vreme turburată de discordii economice, vor eși germenii roditori ai armoniei și ai păcii».

De la Sorbona, congresiștii au plecat la Hôtel de Ville, unde au fost primiți de consiliul municipal. Aci muzica gărdei republicane, cunoscută prin concertele sale, a executat o serie de bucăți muzicale, la cari s'au adăogat coruri.

Seara, congresiștii au fost primiți la hôtél Continental de către comitetul Doamnelor din Liga învățământului, de către Cercul Parizian și de către Consiliul general al Ligei.

Aci d. *Dessoye*, prezidentul Ligei învățământului, a salutat pe delegații streini și a ridicat un toast pentru patriile lor. Delegații au răspuns, mulțumind. Iată cuvintele d-lui *D. A. Teodoru*, în numele delegației românești.

«Dacă după toate urările entusiaste din partea atâtor națiuni, spun și eu câteva cuvinte, aceasta nu e numai ca să prezint omagiu de recunoștință personală din partea mea, care am cunoscut civilizația prin prisma Franciei și nici numai ca să aduc omagiu de grațitudine din partea țării mele, ale cărei clase conducătoare consideră Franța ca a doua patrie, ci mai ales dintr'un sentiment de mândrie: ne simțim cu adevărat mândri de a lua parte efectivă și originală la o mișcare atâta de impozantă care trebuie să garanteze însăși existența civilizației.

«Civilizația umană nu poate fi sigură de existența sa și nu-și îndeplinește menirea sa firească, dacă nu este înțeleasă, iubită și adoptată de masele populare. Și singurul mijloc pentru a ajunge aci e educația populară. De aceea, pe deasupra tuturor deosebirilor de nație, de stare socială, de religie, o puternică mișcare de educație a maselor populare a ajuns caracteristica momentului actual.

«In această mișcare, Franța are nu numai meritul de a fi fost una dintre inițiatoare și de a fi îndrăznit o experiență decisivă, dar încă și acela de-a fi inspirat atâta simpatie și încredere încât să ne poată aduna pe toți.

«Beau pentru Franța!»

III

Societățile de instrucțiune și educațiune populară. Universitățile populare

Aceasta a fost prima chestiune care s'a discutat în ședința de Vineri 2 Ottobre. ¹⁾

Modalitatea adoptată de comitetul organizator a fost

¹⁾ Pentru această chestiune s'au depus următoarele comunicări : «Fr. Pullé, **Il primo congresso internazionale delle opere di educazione popolare.** (Extras din «Nuova Antologia» 16 Oct 1906).

Enrico Castelli, profesor la Padova, **La valeur des sciences experimentales et leur enseignement dans les écoles populaires pour adultes.**

Timmermans, din Bruxelles, **Les œuvres scolaires en Belgique.**

Dr. Edward Flower, **Les cours du soir pour les adultes en Angleterre.**

Baumgarten, prof. la Zurich, **Chautauqua ou l'école américaine pour adultes.**

Costanza Palazzo, **Rapport sur le jardin éducatif Nomentano à Rome.**

I. Jovelet, **Les sociétés d'instruction et d'éducation post scolaire.**

C. Jeannot, **Les œuvres d'éducation populaire complémentaires de l'école en France (sauf la mutualité).**

Vœux formulés au nom de la jeunesse vosgienne.

G. Séailles, **Les universités populaires en France.**

Martin, secretar al societății «L'art à l'école» din Angoulême, **Rapport sur les sociétés d'instruction et d'éducation populaire, les conférences, les lectures et les bibliothèques.**

următorea : Diferitele rapoarte și comunicări ce fusese trimise comitetului au fost rezumate într'unu sau două rapoarte cari s'au citit în ședință publică și apoi s'au distribuit celor de față.¹⁾

După citirea rapoartelor, se da cuvântul la câteva per-

Pierre Mollen, Quelques mots sur l'éducation populaire.

Quelques généralités et aperçus sur les sociétés d'instruction populaire au nom de l'association phylotechnique de Paris.

R. Rousseau L'enseignement de le morale pratique dans les sociétés d'éducation post-scolaire.

Plazy, inspector primar, Monographie des œuvres d'éducation populaire dans le département de la Somme.

Quelques vœux à propos d'une société d'éducation populaire créée en 1907 sous le nom de «L'Art à l'école».

Le Breton, institutor, Les patronages laïques dans les communes rurales.

Le Breton, Des musées ruraux.

E. Blanchard, Les petites A et l'éducation populaire, rapport au nom de l'association des anciens élèves de Nantes.

Hémardinquer, Les laboratoires Bourbouze.

Robin, Le denier des écoles de la ville de Lyon.

Notice sur la fondation et les travaux de la société pour l'instruction élémentaire.

Chevais, Les œuvres post-scolaires d'un instituteur de campagne.

Puytorac, Les progrès réalisés dans ces dix dernières années dans la formation des professeurs de sténographie.

Simonetti, Les universités populaires.

*L. Riotor, Les sociétés d'instruction et d'éducation populaires.**

Hémardinquer, Les sociétés d'instruction et d'éducation populaires.

*Ch. Rémy, La Belgique enseignante.**

*Schlosser, Les sociétés d'instruction.**

*Richard, La société pour l'instruction élémentaire.**

*La société de culture populaire dans l'Autriche allemande.**

Cele notate cu * nu se găsiu în dosarul respectiv la secretariatul Ligei în zilele când am consultat aceste dosare.

¹⁾ Intr'una din ședințe s'a emis ideia de a se tipări toate comunicările în extenso. Comitetul nu se gândise la aceasta și nici nu pusese vreo taxă de înscriere. S'a decis ca toți cei ce vor voi, să contribuie cu 2 fr. și în schimb să aibă un volum. Pe cât știu, suma adunată eră foarte mică și, dacă Liga nu va aviză la alt fond, nu va putea tipări comunicările.

soane, fie din cele cari făcuse comunicări, fie din celelalte. Nu se acordă însă decât 5 minute fiecărui vorbitor.

După rapoartele distribuite, după citirea comunicărilor depuse la secretariatul Ligei și după notele luate în ședință, voi căută să înfățișez chestiunile ce au format obiectul fiecărei ședințe.

Comunicările trimise comitetului congresului pentru prima chestiune au fost rezumate de d. E. Jacquin, membru al consiliului general al Ligei.

D-sa constată că toți cei cari au făcut comunicări sunt de acord ca să ceară organizarea unei educațiuni sau instrucțiuni complementare; asemenea, toți susțin că această educațiune «trebuie să fie strict profesională, să prepare pe fiecare pentru rolul său în viața economică și la această educațiune profesională să se adauge o educațiune morală care va da sentimentul datoriilor nu numai față de sine însuși, dar și față de alții și va face să se pătrunză fiecare de datoria socială întemeiată pe solidaritate.»

În privința modului de a se organiza acest învățământ complementar sunt divergințe. «Unii ar vrea ca el să fie obligator de la eșirea din școală până la vârsta când tânărul îmbrățișează o profesiune și fata începe grija gospodăriei; iar patronul tânărului lucrător să fie obligat a-i lăsa timp liber ca să urmeze cursurile necesare. Alții vor să lase vremii și acțiunii libere a patronului grija de a favoriza frecventarea cursurilor de către lucrători.»

Ceeace se observă, citind raportul d-lui Jacquin este că prima chestiune a fost rău formulată. Societățile de instrucție și educație pot fi de două feluri: ori sunt formate de persoane cari doresc să se instruiască în mod mutual și acestea es de obicei din domeniul educației «populare» ori sunt formate de persoane cari voesc să instruiască pe alții și atunci activitatea lor ia diferite forme: biblioteci, cursuri

de adulți, lecturi publice ori conferențe, universități populare, etc. În acest caz nu ne mai interesează societatea ca societate, ci prin opera întreprinsă de ea. Din pricina aceasta cei cari au trimis comunicări privitoare la chestiunea care aveã să formeze obiectul primei secțiunii au vorbit despre o sumă de lucruri cari es din cadrul ideii de «societate» sau cari se potrivesc mai bine cu chestiunile celorlalte secțiuni ale congresului: biblioteci, lecturi, mutualități, ș. a.

Poate tot din aceeași pricină, nici nu se pot rezumã în câteva rânduri comunicările făcute. Fiecare autor a avut punctul lui de vedere deosebit. Nu se văd precizate un număr de chestiuni speciale asupra cărora să se vază rezultatul experienței în diferite țări pentru ca să reiasă vre o concluziune practică.

Trebue să recunoaștem că chiar organizatorii congresului au observat aceasta de la primul congres. S'a văzut atunci ca și acum că comunicările sunt dispartate și de aceea nici nu s'a admis ca să urmeze *discusiuni* și s'a propus ideia de a se creeã un «oficiu internațional» care să se ocupe continuu cu chestiunile de educație populară și să pregătească oarecum materialul congreselor viitoare.¹⁾

Până atunci, nu pot aflã mai nemerit chip de a raportã asupra chestiunilor ce s'au prezentat congresului decât vorbind separat despre fiecare comunicare.

* * *

Pentru *Belgia* s'au prezentat două comunicări: una a d-lui *Rémy*, director la ministerul științelor și artelor; alta a d-lui *Timmermans* din Bruxelles.

Amândouă îmbrățișează întreaga chestiune a educației populare, cea d'întâiu arătând ce se face în această privință în *Belgia*, cea d'adoua arătând ce este încă de făcut.

Se știe că *Belgia* este una din puținele țări civilizate cari n'au introdus principiul obligativității învățământului

¹⁾ Vezi-asupra acestui oficiu capitolul special.

primar. Este drept că acolo curentul pentru învățatură este foarte puternic și că statistica constată că 90 % din numărul copiilor în vârstă de școală urmează [la școală; totuși aceia cari se preocupă de progresul națiunii sunt îngrijați pe deoparte de acest procent de copii cari rămân afară din școală, pe de alta de faptul că frecventarea nu este destul de regulată în lunile de vară și primăvară — ca și la noi — în unele părți ale țării.

Învățământul primar, organizat în sens profesional, mai ales agricol, este ajutat de societăți particulare cari au de scop să împuțineze absențele, de școli de adulți pentru analfabeți și pentru cei ce vor să-și completeze cunoștințele, în fine de cursuri în cazarmă. Notez aci rezultatul pat de acestea din urmă. Dintr'o proporție de 10,35 % de analfabeți la recrutare, se găsesc la liberare numai 4,50 % și aceștia știind măcar să citească.

Operele de educațiune morală și socială cari completează acțiunea școlii sunt următoarele: societăți pentru protecțiunea animalelor: 4328 cercuri cu 322.365 elevi societari;

societăți pentru protecțiunea arborilor, plantațiunilor și zidirilor: 3589 cercuri cu 378.301 societari;

societăți pentru învățământul antialcoolic: se întrebuintează caetele antialcoolice în 3701 școli;

societăți de temperanță: 5193 cercuri cu 120.098 societari;

societăți de economie școlară: 459.104 școlari cu o sumă de 12.666.294 fr.;

mutualități școlare: 3235 școli cu 134.226 școlari și cu capital de 1.679.050 fr. la cari se adaogă 1.021.500 fr. economisiți de elevi care fac parte din mutualități afară din școală și 5.512.724 fr. adunați de adulți cari nu mai vin la școală, dar sunt societari ai mutualităților școlare.

Aceasta este lista dată de d. Rémy. De sigur că rezultatele sunt mulțumitoare; dar nu se poate trage concluzia că nu mai este nimic de făcut. D. Timmermans se preocupă de cei 120.000 copii cari nu vin de loc la școală și

cei 169.000 cari o părăsesc înainte de a o sfârși. D-sa crede că pricina este mizeria și în această privință ne raportează rezultatele unei anchete la fel cu cea făcută anul trecut printre elevii școalelor marginase din București. Dintr'o populație școlară de 20,527 elevi, se constată că 4486 sunt hrăniți nesuficient.

De aceea propune înființarea de cantine, darea de ajutoare pentru haine, organizarea de colonii școlare.

* * *

Din *Italia* s'au prezentat patru comunicări: a *cercului poliglot* napolitan, — a profesorului *E. Castelli* despre învățământul științelor, — a d-lui *C. Palazzo* despre grădina Nomentano din Roma, — a d-lui *A. Merlini* tractând în genere despre operele de educație populară.

Cercul poliglot napolitan își propune să desvolte gustul pentru studiul limbilor vii prin cursuri de perfecționare și de literatură, prin colonii de vacanță, prin călătoriile de studii și prin schimbul internațional între copii, prin unificarea internațională a programelor cursului secundar și ale institutelor tehnice, prin schimbul internațional între profesori. Realizarea acestor deziderate — zice autorul — ar fi învingerea întunecului de către lumină și arătarea drumului către pacea universală.

Dacă comunicarea aceasta este așa de vagă în indicațiuni și de cuprinzătoare în enumerarea scopurilor, comunicarea *d-lui Castelli*, docent ordinar de fizică la institutul tehnic și la universitatea populară din Padova, se ocupă numai de un punct special: predarea științelor experimentale în școalele populare. D-sa insistă asupra valorii educative a acestor științe și cere ca în programul universităților populare, ale școalelor de adulți, etc. să se introducă cursuri de științe. Arată că oameni de știință distinși s'au coborât de pe catedra lor universitară pentru a expune în

școalele populare doctrinele și teoriile cele nouă, cari arată evoluția cugetării omenești.

Apoi urmează :

«Știm că nu e totdeauna cu putință ca fruntașii științei să se consacre acestui învățământ ; dar se poate ca profesori secundari să se însărcineze cu această misiune. Aceștia vor avea grijă ca, în fața publicului popular, să facă mai mult loc experiențelor de cât în fața elevilor lor obișnuiți.»

În afară de experiențe, d. Castelli recomandă să se citească pagini din autorii mari științifici.

«Publicațiunile ce se pot întrebuința pentru acest scop sunt destul de numeroase și multe din ele sunt cu adevărat vrednice de a fi cunoscute de marele public ; unele, de și scrise mai de mult, par și azi nouă ori au, în ori ce caz, o perfecțiune literară care greu se poate ajunge azi.

«Fiecare lectură, pentru a fi pe deplin folositoare, trebuie să fie însoțită.

«a) de un scurt comentariu istorico-critic,

«b) de o reproducere a experiențelor descrise în text,

«c) de informațiuni asupra cercetărilor ulterioare și asupra descoperirilor recente în chestiile la care se referă textul».

Comunicarea se termină cu o listă de cărți ce se pot întrebuința pentru conferințele și lecțiile populare de științe experimentale. ¹⁾

¹⁾ Iată această notă bibliografică :

Ugo Ancona, Civiltà nuova. Baldini & Castoldi, Milano 1905.

Angello Battelli, Metodi e conquiste della fisica. Nicolini, Firenze 1898.

Ferdinando Lori, Il campo d'azione dei fenomeni fisici. Padova, Drucker, 1905.

M. Faraday, Six lectures on various forces of Matter. London 1874 (trad. și în germană).

Y. Tyndal, Natural philosophy in easy lessons. London 1869.

C. V. Boys, Soap bubbles and the force which mould them. London. The electricien Printing and Publishing Co.

Lord Kelvin (Sir W. Thomson), Popular Lectures and adress on various subjects in physicál sciences. London. Idem.

Foarte curioasă este descripțiunea grădinei «Nomentano» din Roma făcută de *Costanza Palazzo*.

În anul 1903 Cesidio Sbriccoli din Roma a dat ideia și a fundat, ajutat de alții, o instituție de educațiune în fosta vilă Berardi lângă Porta Pia având un teren de 35.000 m. p.

Scopul grădinei Nomentano este astfel arătat : să facă

Ernst Mach, **Populär Wissenschaftlichen Vorlesungen**. Leipzig 1906.

M. Faraday, **Lectures on the chemical history of a candle**. London 1861 (trad. germană, franceză, italiană).

M. Faraday, **Lectures on non metallic elements**. London 1874 (trad. germană).

W. Crookes, **La genèse des éléments**. (trad. Richard. Paris. Gauthier Villars 1887.

Th. E. Thorpe, **The Centenary of the Davy's discovery of the metals of the alkalis**. London. Clowes. 1903 (și trad. franceză).

I. H. Van't Hoff, **Acht Vorträge über physikalische Chemie**. Brunswick, Vieweg. 1902.

R. Nasini, **La chimica-fisica, il suo passato, quello che è, et quello che si propone**. Bologna. Zanichelli, 1907.

Conférences publiques sur la photographie organisées par le Conservatoire National des arts et métiers en 1892-93. Paris. Gauthier Villars 1893.

E. Troutat, **Dix leçons de photographie**. Paris Gauthiers Villars 1899.

I. A. Fleming, **The Centenary of the electric Current**. London. The Electrician Printing and Publishing 1899.

I. A. Fleming, **Short Lectures to the electrical artizans**. London. Idem 1900.

J. Tyndal, **Lectures on Electricity**. London 1870. (trad. germană și franceză).

Ernst Lecker, **Ueber die Entdeckung der elektrischen Wellen durch H. Heriz und die weitere Entwicklung dieses Gebietes** Leipzig. Barth. 1901.

John Tyndall, **La lumière**. Paris. Gauthier Villars 1876.

S. P. Thomson, **Light, visible and invisible**. London, Macmillan 1900.

Antonio Garbasso, **Quindici lezioni sperimentali sulla luce considerata come fenomeno elettro-magnetico**. Milan. Hoepli. 1898.

John Tyndall, **The Heat, a mode of Motion**. London 1887 (și trad. franceză și germană).

Otto Wiener, **Die Erweiterung unserer Sinne**. Leipzig Barth. 1900.

Giuseppe Ovio, **L'educazione dei sensi**. Stamp. Università popolare 1905. Padova.

a reînflori agricultura și să prepare pentru viață pe copiii poporului, învățându-i, fără a-i pune la vre-o cheltuială și sub o formă recreativă, teoria și practica meseriei pentru care au aplicare.

Această instituție educativă caută să imite viața, nu școala. Fie-care elev are o parcelă de pământ pe care poate să cultive ce vrea și produsele sunt ale lui. E și un câmp de experiență pe care se încearcă diferite culturi și îngrășămintele.

Intr'un pavilion destinat meseriilor, pot lucra până la 300 de persoane.

Intre elev și profesor este o legătură prietenească și cei cari se disting sunt puși să supravegheze pe ceilalți.

Pe lângă agricultură și meserii, se învață: cântul, gimnastica, tragerea la semn.

Pe lângă secțiunea copiilor, funcționează și o secțiune a adulților pentru foștii elevi cari n'au găsit încă de lucru.

În secția copiilor se primesc și fete și băieți. Autorul comunicării pledează pentru coeducațiune: «Când copiii sau adolescenții de ambele sexe sunt crescuți împreună, se schimbă, se îndreptează reciproc, fără a pierde nimic din individualitățile lor respective »

Interesant de notat e că fetele, pe lângă lucrările de croitorie, broderie, tricotaj, etc., se ocupă și cu lucrul pământului, mai ales cu cultura floșilor.

Pe lângă cursuri, se dă deosebită atenție jocurilor (football, minge, dame, domino), se fac conferințe, se organizează reprezentații de teatru. O bibliotecă circulantă mulțumește și întreține necesitatea de a citi a elevilor.

În fine, raportul ne spune că părinții sunt atrași și ei: vin duminica și sârbătoarea și chiar în alte zile în ore libere și petrec cu copiii, departe de cărciumă, într'un mod inteligent.

Este de regretat că comunicarea nu intră în mai multe amănunte: nu se spune din ce fonduri se întreține gră-

dina, ce sume se cheltuesc, cum se repartizează cheltue-
lile, etc.

D-l *Angelo Merlini* desvoltă ideia instituirii unui oficiu
internațional al operelor de educație populară, despre care
voiu vorbi într'un capitol deosebit, fiindcă chestiunea merită
a fi tratată în mod special.

* * *

Din *Anglia* a venit o singură comunicare : a d-lui *Edw.*
Flower despre cursurile de seară pentru adulți.

Cursurile de seară în *Anglia* nu au o vechime mai mare
de 15 ani. În primii ani se făceau cursuri elementare ;
dar de prin 1898—99 s'a schimbat organizarea, fixându-se
ca scop continuarea studiilor primare și apropiindu-se de
școlile secundare.

Tânărul scăpat de disciplina școlii, se simte stăpân pe
sine. Cum își petrece orele lui libere ? Nu-și prea iubește
căminul, fiindcă nu prea are unul vrednic de acest nume.
Nu-i plac cărțile, afară de cele cu scandaluri sau obscenități,
pe cari le cumpără pe stradă cu prețuri mici. Adăogați
la acestea atracțiile stradei, cărciumile, balurile, îndem-
nările camarazilor, și veți înțelege cât e de ușor pentru
un tânăr în vârstă critică între 14 și 20 de ani să devină
un stricat.

Apoi tânărul pierde cunoștințele căpătate în școală și de
cari are trebuință în meseria lui și devine un lucrător fără
abilitate și fără pricepere.

«Aceasta constituie un pericol național atât din punct
de vedere industrial cât și din punct de vedere al inte-
reselor morale. Nici o națiune nu poate admite să se
neglijeze astfel tinerimea sa, căci aceasta îi este bogăția,
capitalul, viața chiar».

De aceea s'a constituit o asociație din inițiativa d-rului
Paton din *Nottingham*, care cercetase în *Germania* așa
numitele *Fortbildungsschule*.

Asociația organizează cursuri de adulți interesante și recreative : se învață lucrul manual, se fac lecțiuni de istorie și geografie însoțite de proiecțiuni, etc. Serbări lunare, la cari vin elevii cu părinții lor, expoziții de lucrări executate de elevi, atrag atenția publicului și întretin interesul pentru cursurile asociațiunii.

Guvernul dă sprijin puternic acestor instituțiuni, acordând subvențiuni importante ¹⁾ și în schimb inspectează cursurile prin agenții săi.

Puține date statistice găsim în comunicarea pe care o rezumăm aici. În 1885 funcționau asemenea cursuri la 839 școale având 40.854 elevi înscriși ; iar în 1899 numărul școalelor se ridică la 5.971, al elevilor la 474.563.

«O asemenea operă contribuie la îmbunătățirea reală a unui popor. Ea interesează nu un mic număr, ci masa cea mare a lui. Ea influențează nu numai interesele materiale și intelectuale ale unui neam, dar și caracterul său moral și social. Este războiul în contra lenei, în contra ignoranței, în contra vițiului, acești inimici gigantici ai omenirii».

* * *

Originală este concepția școlii de adulți americane numită *Chautauqua*, după numele lacului din statul *New-York*.

În 1874, I. H. Vincent, episcop al bisericii metodiste, și Lewis Miller cumpărară un întins teritoriu cu pădure lângă lac și chemară bărbați și femei să petreacă acolo cele două luni de vară și să asculte câteva cursuri.

Astfel se născu școala. La început elevii ședeau în corturi. Cu timpul s'au clădit mici vile și azi e acolo un oraș de vilegiatură și de studiu.

Societatea care conduce această instituție lucrează în două direcțiuni: prin cursuri de vară ²⁾, prin lecțiuni la domiciliu.

¹⁾ 0,20 fr. pe ceas pentru fiecare elev înscris.

²⁾ Cursurile de vară sunt următoarele:

Literatura și limba engleză;

Numărul aūditorilor se urcă la 12—15 mii anual.

Pentru învățământul la domiciliu, se tipăresc pe an 4 volume așa ca în 4 ani să se dea un ciclu complet de cunoștințe într'o ramură oarecare. Este o revistă ilustrată lunară care se împarte între elevi și foștii elevi deveniți membri ai instituției. De curând apare și un buletin săptămânal. Cine nu se mulțumește cu citirea, adresează direcțiunii instituției întrebările la cari dorește a avea lămuriri speciale și, dacă vrea să fie și controlat, cere a i se fixa teme și exerciții pe cari le trimete spre corectare la asociație. Acolo profesori speciali se ocupă cu ele, dau note și dau chiar premii pentru lucrările mai bune.

Plata pentru acest învățământ e de 25 fr. pe an.

* * *

Pentru *Franța*, natural, comunicările au fost mai abundente.

D. *Jeannot*, inspector primar, a prezentat un raport rezumativ asupra tuturor operelor de educație populară din Franța. Se împart în două grupe: opere de învățământ și opere sociale.

Operele de învățământ sunt:

Cursuri de adolescenți și de adulți: de reparațiune (pentru analfabeți); de reviziune (pentru adolescenți cari vor să-și

-
- Limbi streine moderne;
 - Limbi clasice;
 - Matematici și științe;
 - Pedagogie și psihologie;
 - Învățământ religios;
 - Bibliografia și organizarea bibliotecilor
 - Științe domestice;
 - Muzică;
 - Arte și meserii;
 - Elocuțiune;
 - Educație fizică;
 - Arte practice (comptabilitate, etc.).

întărească cunoștințele dobândite în școala primară) ; cursuri tehnice (pentru agricultori, comercianți, uvrieri) ; cursuri pentru fete (lucru și economie domestică, cu deosebire).

Ca date statistice ni se dau puține. Completându-le însă cu cele cuprinse în lucrarea d-lui Petit «Autour de l'éducation populaire», putem spune că progresele au fost mari în timpul din urmă :

1894—95 : 8288 cursuri de adulți (7322 pentru băieți, 966 pentru fete) ;

1900—1901 : 40.060 cursuri ;

1902—1903 : 44.418 cursuri ;

1904—1905 : 47.673 (30.344 pentru băieți, 17.329 pentru fete) ;

1907—1908 : 48.565 (30.271 pentru băieți, 18.294 pentru fete).

Lecturi publice : Se citesc opere literare și în special scrieri teatrale. Rolurile nu se joacă, ci se citesc de mai multe persoane. Intre acte, un profesor dă explicații istorice, critice, etc.

Conferințe populare. Se dezvoltă subiecte de geografie, de istorie, de științe experimentale însoțite de proiecțiuni sau de vederi cinematografice. În 1907—1908 s'au ținut 82.481 conferințe.

Din 1906 s'au introdus conferințele și în armată. Ofițerii vorbesc soldaților despre chestiuni din istoria contemporană, din geografie, despre alcoolism, tuberculoză, etc. Profesori speciali le țin cursuri de agricultură și de alte științe profesionale.

Socități de instrucție populară. Un mare număr de asociațiuni ori fac propagandă pentru cultura poporului ori organizează conferințe, cursuri, etc. Citează următoarele : *Asociațiunea politehnică*, *Asociațiunea filotehnică*, *Liga franceză a învățământului*, *Societatea de învățământ modern*, *Tinerimea republicană*, *Uniunea tinerimei franceze*, *Societatea republicană a conferințelor populare*. O mențiune specială se

face pentru *Căminul soldatului*, societate de lectură și de distracție pentru soldați și grade inferioare.

Universități populare cari «grupează pe studenți, profesori și lucrători în vederea unui schimb de idei folositor educațiunii intelectuale și sociale a unora și altora». În 1906—1907 Universitățile acestea numărau 50.000—60.000 membri.

Operele sociale sunt:

Societăți de foști elevi, cari «realizează între toți asociații marea idee a familiei sociale». Ele poartă numele de «Micile A». («Petites A»associations) și au scopuri felurite: exerciții fizice, ajutor mutual, căutare de lucru pentru membri, etc. În comunele rurale, ele devin cooperative agricole sau forestiere. Dela 56 în 1894—95 ajung la 6397 în 1907—908.

Patronajii școlare, cari au de scop să înlocuiască familia pentru ceasurile când școala se închide și copiii sunt lăsați în voia lor pe stradă. Dela 34 în 1894—95 ajung la 2364 în 1906—1907.

D. Jeannot, termină raportul său arătând care sunt colaboratorii pentru aceste opere: sunt în primul rând instructorii și învățătorii, apoi membri ai învățământului secundar și alți amici ai poporului (socotiți la vre-o 10.000 în 1907—1908) și cari sunt resursele financiare: cotizațiuni ale membrilor diferitelor societăți (2.500.000 fr.), subvențiuni ale municipalităților și consiliilor județene (1.500.000 fr. în 1908), ale statului (700.000 fr.), donațiuni, legate, etc.

Celelalte memorii fac diferite propuneri de natură generală privitoare la organizarea ori la orientarea operelor de educație populară. Unul vrea să se fundeze un organ central pentru toată Franța ¹⁾; altul ar vrea ca opera aceasta

¹⁾ D. Garnier, în numele asociațiunii «*La jeunesse rosigienne*», «preocupat de izolarea și lipsa de experiență a educatorilor voluntari ar dori înființarea unui organ central care să studieze programul de acțiune, să arate drumul și să indice fiecăruia ce trebuie să lucreze. Niste federațiuni regionale ar grupa toate operele sociale laice și re-

post-școlară să aibă în vedere atât educația cât și instrucția ¹⁾; altul cere să se învețe negreșit morala practică în școlile populare ²⁾; alții doresc un loc pentru cultura artistică ³⁾; altul în fine face apel la mai mulți colaboratori ⁴⁾.

publicane oricare ar fi programul lor de acțiune. În orașul de reședință a fiecărei federațiuni ar fi un oficiu de propagandă, care ar instrui pe fiecare din societățile federate asupra mijloacelor ca să-și asigure dezvoltarea și să-și întinză acțiunea».

¹⁾ D. *Griselon-Poncelin* din Creil cere ca «în școli în genere și cu deosebire în cursul superior să se facă loc conferințelor asupra moralei civile și chiar asupra politicei, să se învețe respectul de alții și de sine, dar și respectul proprietății și al muncii».

²⁾ D. *Raphael Rousseau*, profesor de drept administrativ la asociațiunea filotehnică din Paris, spune că învățământul moralei practice trebuie predat mai ales adolescenților, «în momentul când se formează mentalitatea, conștiința viitorului om, cari sunt lăsate la caprițul întâmplărilor, și primejduite de lene, de pasiuni și relele exemple».

Autorul declară chiar că Asociația pentru care lucrează crede că nu se poate mulțumi a da un învățământ tehnic și profesional, practic și utilitar; ea trebuie să aibă o misiune educatoare și un rol moralizator. Acest rol se poate împlini prin lecturi și publicațiuni în sensul activității poetului Maurice Buchor.

Lecția de morală trebuie să însoțească tot învățământul. Va fi directă la cursurile de istorie, de economie politică, drept, instrucție civică. La cele de matematică, igienă, desen, etc., ea se va strecură sub forma unei anecdote, a unui sfat, etc.

³⁾ D. *Martin*, institutor din Augoulême, vorbește în numele asociațiunii «L'art à l'école» din localitate, insistând asupra necesității de a se introduce arta în școală și de a dezvoltă gustul estetic la adolescenți. «Adevăratul rol al educatorilor este a lucra astfel ca să nu mai fie trebuincios în ziua când gândirea disciplinată a elevilor lor va putea să evolueze liber și sigur către egalitate și fraternitate».

În același sens scrie d. *Riator*, secretar al aceleiași societăți din Paris. Copilul trebuie să înțeleagă superioritatea artei: pus într'un mediu care-i deșteaptă sensibilitatea, el prin instinct se va îndreptă spre frumos. Școala să fie împodobită, veselă. «Natura, florile, arborii, pasările, tot ce crește și se mișcă sub cer, nu formează cartea mare pe care o răsfoești în fiecare zi, adevărata familie a pământului din care am eșit? Învățând pe om, faceți-l să iubească natura, căci în aceasta se află cuprinsă toată arta».

⁴⁾ D. *Jovelet*, institutor la Joinville-le-Pont, cere să se dea mai multă

Ultima serie de memorii privitoare la Franța o formează cele cari se ocupă de o anumite categorie de opere de educație populară sau descriu rezultatele obținute într'o anumite localitate sau regiune.

D. Séailles tratează chestia *universităților populare*. Deosebirea între «extensiune universitară» și «universități populare» este următoarea: Extensiunea universitară cuprinde o serie de cursuri făcute de profesori plătiți, în ore afară de lecțiile cu studenții; universitatea populară este «înainte de toate o operă de educațiune și de acțiune socială: prin cursuri și conferințe urmărește numai să dea mai bune deprinderi, de spirit; legându-se cu diferite opere de solidaritate, își propune a forma oameni cari să se poată uni între ei și să se poată adapta progresului.

«Universitatea nu are o formă fixă și de neschimbat. Un singur spirit o crează și o animă, dar se modifică după mediul în care trebuie să trăiască».

D. Séailles amintește că, în Franța, inițiativa creării universităților populare a fost luată în 1895 de un luerător strungar Méreau. Apoi arată cât de variate forme iau aceste universități în centrele unde funcționează. În unele părți se socotesc ca un mijloc de emancipare socială. În altele, sunt societăți amicale, ai căror membri își propun «să practice aceleași idei și aceleași speranțe». În altele, ele formează un cerc de prieteni cari își au reuniunile lor, cantinele lor, și cari urmăresc «o cultură nobilă în situațiuni modeste»: cursuri de vioară, de cânt, de croitorie, excursiuni, concerte, reprezentațiuni teatrale, acestea sunt mijloacele lor de acțiune.

Oricum ar lucră, toate se bazează pe principiul «că progresul depinde de valoarea indivizilor, că datoria fiecăruia

atențiune educației de cât instrucției; iar cursurile de adulți să fie altfel organizate ca să nu semene cu o «clasă». Să se asocieze mai mulți colaboratori și să se pună mai multă unitate în acțiunea în genere și în metode în special.

este a se perfecționă pentru binele comun, că educațiunea nu se termină cu copilăria, ci trebuie să se prelungească în timpul vieții întregi».

Ca statistică, ni se dă pentru 1905 numărul acestor universități în Franța: 165 cu 50 până la 60 de mii de persoane.

Autorul termină cu o serie de indicațiuni pentru cei cari vor să întemeeze asemenea instituțiuni și cu o bibliografie a chestiunii. «Universitatea populară va putea aduce și reține la sine pe lucrător numai dacă va ști să se lege cu interesele lui reale, cu viața lui economică. Desvoltarea și prosperitatea ei vor fi mai sigure dacă vor fi luat parte la întemeerea ei mulți lucrători, dacă va avea legături cu o cooperativă, dacă va dovedi utilitatea ei prin operele conexe pe cari le va fi ajutat sau produs, simbolizând astfel unirea deplină a spiritelor și a voințelor» ¹⁾.

Asociațiunea filotehnică din Paris a prezentat un memoriu asupra organizării și funcționării cursurilor ei.

Fondată în 1848, Asociațiunea aceasta are de scop să dea, în mod gratuit, adulților de ambele sexe o instrucțiune apropiată profesiunii lor. Ea se compune dintr'un corp didactic, care face cursurile gratuit, și din mai multe ca-

¹⁾ Iată și lista de cărți cu care se încheie comunicarea d-lui Séailles: *Société d'enseignement populaire de l'Hérault, L'enseignement populaire dans les départements de l'Hérault et du Gard*, 1903.

G. G. Déhurme, directeur, *La coopération des idées*, revue d'éducation sociale, 1896—1908.

La congrès des U. P., Mai, 1904. Cahiers de la quinzaine.

Les U. P., Bulletin de la fédération nationale des U. P., 15 Oct. 1905. Compte rendu au congrès national de 1905.

Les U. P., Bull. de la fédération nationale des U. P., Sept. 1907..
Compte rendu au 3e congrès.

Bulletin des U. P., Nancy, Janvier, 1902.

Bulletin de la fédération du Sud-Ouest, Septembre, 1903.

Jacques Bârdou. *La fondation universitaire de Belleville*

Musée social. *La fondation universitaire de Belleville*, 1903—1904.

Pages libres, *Apropos des U. P.*

G. Séailles, *Education ou révolution*, A. Collin, Paris.

tegorii de membri cari susțin Asociația prin cotizațiuni și alte mijloace. La sfârșitul cursurilor se dau certificate și recompense elevilor mai buni.

În 1848 erau 13 cursuri; în 1861 erau 52 de cursuri; în 1879, când prin decret s'a declarat de utilitate publică Asociațiunea, se urcase la 240; astăzi sunt 650 de cursuri și 8 grupe de lecturi populare.

«Aceste progrese arată interesul și nevoia cursurilor, cari aduc mari servicii populațiunii pariziene din punct de vedere moral, intelectual și profesional. Adulții, mulțumită instrucțiunii pe care le-o dă Asociația, își întrebunțează orele lor libere în mod inteligent; pot să-și exercite profesiunea lor cu mai multă pricepere și prin urmare să-și îmbunătățească situația materială și să devină cetățeni luminați și folositori.

«Asociațiunea organizează excursiuni și plimbări însoțite de conferințe: prin muzee, prin uzine, prin grădini și prin școli de agricultură.

«Ea a organizat, pentru educația tinerimei, lecturi populare cari, sub direcțiunea d-lui Bouchor, obțin mare succes. A editat cărți pe cari Ministerul le ia pentru bibliotecile școlare¹⁾.

«Asociațiunea este ajutată prin subvențiuni de către Președintele Republicei, de Ministerul Instrucției, de al Comerțului, de al Agriculturii, de al Războiului, de al Lucrărilor publice, de al Coloniilor, de Consiliul municipal din Paris. Mai dau încă ajutoare: Banca Franței, Societatea de luminat și încălzit, Creditul funciar, Camera de Comerț, Compania agenților de schimb, Camera sindicală pentru construcțiuni, Casele Școlare, Creditul Lionez, Comptuarul național de scont, Societățile de asigurare, etc.

¹⁾ Iată cărțile editate de Asociație: Corneille, Racine, Molière, Perrault, Shakspeare, Voltaire, Saint-Simon, Victor Hugo, Regnard, Michelet. Din acești autori se citește la ședințele «Lecturilor populare»

«Asociațiunea a organizat în 1907, după cererea Ministerului de războiu, 75 de conferințe în cazărmi¹⁾».

Cursurile acestei Asociațiuni se țin în sălile Sorbonei, în câteva licee, în localurile primăriilor și ale școalelor primare, între orele 8—10 seara²⁾ Ele sunt organizate pe

¹⁾ Iată o parte din lista acestor conferințe din cazărmi:

Minnile mașinei: F. Passy, membru al Institutului,

Comerciul și schimbul: Yves Guyot, fost ministru,

Legile sociale: Porez, avocat,

Studiul pământului: Guillemain, șef grădinar la școala din Alfort,

Culturile coloniale: Labroy, șeful serelor la Museum,

Industria gazului: Laurent, chimist,

Salubritatea orașelor și a satelor: Brunsvick, inginer,

Despădurirea: Wolf, inspector al uzinelor Pellerin,

Plantele textile din colonii: Dumont, căpitan,

Gazul de luminat și combustibilele gazoase: Kohn Abrest, funcționar la Laboratorul Municipal,

Galvanoplastia și luminatul electric: Hoffmann, profesor la liceul Michelet.

Mina și lucrătorii din mine: Picard, prof. la Colegiul S-te Barbe,

Încălzitul casei: Veinante, inginer.

Istoria Parisului: Bonet, profesor,

Dintre vizite cu explicații: Muzeul dela Louvre, Abatoriul, Uzina de gaz, Conservatorul de arte și meserii.

²⁾ Iată o parte din cursurile anului școlar curent:

Secțiunea Montparnasse: solfegiu; cânt; limba germană; limba spaniolă; limba franceză; aritmetică; esperanto; limba italiană; stenografia; limba engleză; curs elementar de mecanică; comptabilitate; geometrie; trigonometrie; chimie; mode; rochi; corsete; istoria Franței; broderie; arpentagiu și nivelement; desen; tipografie și impresiune în culori; imprimarea muzicii și a cărților în limbi streine.

Secțiunea Quinze-Vingt: stenografie; croit și cusut; dicțiune; limba franceză; comptabilitate; limba engleză; caligrafie; desen industrial; aritmetică și algebră; geografie; limba spaniolă; limba germană.

Secțiunea de la Liceul Charlemagne: calcul diferențial și integral; floricultură; chimie organică și tehnologie industrială; comptabilitate; construcțiune și arhitectură practică; desen; drept uzual și economie politică; limba engleză, germană, franceză, italiană, spaniolă; stenografie; botanică aplicată la cultură; chimie; geometrie analitică și descriptivă; algebra superioară; dreptul administrativ; mecanica elementară; arboricultura; zoologia; operațiuni financiare și comer-

secțiuni. La unele secțiuni întâlnim cursuri foarte variate elementare sau superioare. Fiecare ascultător își alege cursurile cari îi convin și le urmează un an sau doi. Sunt și secțiuni speciale organizate pentru muzică, croitorie, electricitate, etc. Pentru unii ascultători, cursurile nu au nici o sancțiune; pentru cei cari voesc însă, se liberează certificate. Acestea sunt certificate de cunoștințe generale sau certificate de învățământ tehnic: electricitate, agricultură, mode, fotografie, etc. Ele înlesnesc uneori admiterea ca lucrători în uzine, ca funcționari în cancelarii, etc.

Asociațiunea dă burse pentru călătorii în streinătate. Concurenții trebuie să fi urmat cursurile de limbi streine și să fi obținut certificat.

Societatea pentru instrucțiunea elementară este cea mai veche din societățile pentru educația populară din Franța. Fundată în 1815 de către marele Carnot, a dus-o greu până în 1833, când a fost recunoscută de utilitate publică. De atunci ea a dat semnalul tuturor reformelor în învăța-

ciale; electricitate; igienă și medicină veterinară; preistoria; filozofie; drept comercial; istoria filozofiei; limba latină; fotografia; pictura în ulei; topografie.

Pe lângă secțiunile cu cursuri așa de variate, sunt și secțiuni speciale:

Electricitate (Distribuțiunea și utilizarea energiei electrice; instalațiunile electrice; produțiunea și transformarea energiei electrice; iluminatul electric; chimia; electricitatea generală; algebra).

Muzică (Vioară; pian; cânt; cânt coral; clarinetă; violoncel; flaut; estetică și istoria muzicii).

Croitorie (Costumul tailleur; curs practic de croit).

Legătorie și anexe (Cusătura cărților; legătura; auritura; studiul istoric al stilurilor).

Lecturi populare (Programă specială pentru fiecare ședință, compusă din: citire de poezii, de basme, de fabule, cântece solo și în cor, orchestră).

mântul primar. Fie vorba de întocmirea scoalelor, fie vorba de programe, de metode, de cărți didactice și mijloace de instrucțiune, în publicațiile și în activitatea ei s'au găsit soluțiunile cele mai nemerite. Pe măsură ce statul a transformat în instituțiuni oficiale cea mai mare parte din manifestările acestei societăți, pe aceeași măsură ea a îmbrățișat alte chestiuni, a ridicat alte probleme, a oferit alte soluțiuni, studiind totdeauna nevoile momentului și fiind avant-garda mișcării pentru cultura poporului.

Astăzi ea organizează cursuri publice, răspândește instrucția elementară, instituind examene pentru certificate de studii, adună pe membrii corpului didactic primar în conferențe, publică un buletin (*Journal d'éducation populaire*) în care analizează cărțile didactice și ține în curent pe institutori cu mișcarea pedagogică.

Alte serii de opere de educație despre cari se găsesc amănunte în memoriile de cari ne ocupăm, sunt: *muzeele rurale* ¹⁾, *asociațiunile de foști elevi* ²⁾, *laboratoriile de prac-*

1) D. I. Le Breton, institutor, cere să se institue în fiecare comună rurală un muzeu, care să cuprindă obiecte în legătură cu localitatea, având ca bază o secțiune agricolă. Aci locuitorii trebuie să găsească toate informațiunile indispensabile pentru activitatea și prosperitatea lor; să fie un fel de oficiu al muncii rurale. Organizarea s'ar face de către învățător ajutat de elevi și de familiile lor.

2) Comunicarea d-lui Blanchard, arată importanța societăților numite «Petites A». Foștii elevi ai unei școli, asociindu-se și continuând legăturile dintre ei, urmează a se instrui prin cursuri și conferințe și a se ajuta în mod reciproc. Este ca o a doua școală, o școală a vieții. Ca exemplu dă asociațiunea foștilor elevi ai unei școli («des Garennnes») din Nantes. Aceasta a organizat cursuri de adulți urmate în 1907—1908 de 177 ascultători; a întocmit un curs de construcțiuni navale, la cari vin lucrătorii din șantiere pentru a se perfecționa, are o bibliotecă de 2000 de volume; organizează concerte, serbări, excursiuni, etc., etc.

tică¹⁾), societățile pentru ajutorul copiilor săraci²⁾), societățile stenografice³⁾).

Comunicări despre rezultatele obținute în anumite localități sau regiuni au fost: despre secțiunea din Avenières a Ligei învățământului⁴⁾), despre operele de educație po-

¹⁾ Sunt așa numitele laboratorii «Bourbouze», despre cari comunică d. Hémardinquer, secretarul general al asociațiunii. Înființată în 1895 de elevii lui Bourbouze, fost profesor la facultatea de științe, această asociație are de scop să dea învățământ experimental al științelor fizice și chimice aplicate la industrie. Învățământul este cu totul practic și nu se cere ca plată decât 10 fr. pe an. «În fiecare Duminecă, dimineața, în vreme de 6 luni pe an, vezi în jurul meselor de lucru și în fața aparatelor de tot felul, peste o sută de persoane, tineri și bătrâni, cari lucrează singuri, studiind, preparând pentru o chestiune care-i interesează direct. Chimisti preparatori dela Sorbona se preumblă printre ei, le dau lămuriri, îi îndrumază, punându-le la dispoziție aparate și materii prime și tot de ce au nevoie. Acestea sunt adevărate laboratorii populare, sunt universitatea acelora cari în timpul săptămânii sunt siliți să muncească pentru a-și câștiga pâinea și nu pot să consacre studiului decât orele de odihnă».

Leccióni cu un caracter mai general și vizite prin ateliere și laboratorii industriale, completează educația elevilor.

²⁾ D-nii *Robin* și *Clouzet* arată organizarea și funcționarea societății «Le denier des écoles» din Lyon. Ea împarte haine și întreține cantine pentru copii săraci, organizează excursiuni pentru a vizita monumente publice, uzine, muzee, biblioteci, etc., organizează colonii de vacanță și ajută pe absolvenții școalelor să-și găsească de lucru după puterile lor fizice și după aptitudinile lor.

Capitalul acestei societăți este 84.252 fr.

³⁾ D. *Puytorac*, președintele societății stenografice «de la Seine», vorbește în comunicarea sa despre societățile de stenografie, cari sunt de mare ajutor pentru comercianți, ziariști, etc

⁴⁾ Secțiunea din Avenières (Isère) a Ligei învățământului are de scop: să împartă furnituri la elevii săraci, să organizeze un curs superior de adulți, să îmbunătățească bibliotecile populare, să reunească pe cetățeni la lecturi și conferințe pentru a-i iniția în cunoașterea literaturii și a științelor.

pulară din St. Martin de la Place ¹⁾, despre activitatea extra-școlară a unui institutor rural. ²⁾.

¹⁾ D. *Le Breton*, institutor în St. Martin de la Place (Maine et Loire), arată ce a făcut în timp de 10 ani pentru educația populară. A întocmit mai întâi o cantină școlară pentru iarnă, care se întreține din cotizațiile unui număr de vreo 150 persoane. Apoi a organizat cursuri de adulți, conferințe publice, șezători populare. Prin ajutorul unei societăți, a ajutat mutualitatea, economia, răspândirea gustului de citire printre școlari.

Terminând comunicarea sa, cere ca toate instituțiile de acest fel să se organizeze de către institutori și învățători, dar, odată puse pe drum, să găsească alte persoane din societate cari să le ia conducerea și să le facă să prospere.

²⁾ D. *Chevais*, învățător în comuna Sougé-sur-Broye (Loire et Cher), arată ce a lucrat pe lângă cele 3 școli la cari a funcționat în vremea carierei sale. Într'un loc a fundat un curs de adulți cu auditori de toate vârstele; într'alt loc, pe lângă cursul de adulți, a îndemnat pe săteni la citit, dându-le cărți acasă, a asociat la casa de economie școlară un mare număr de adulți, a organizat câmpuri de experiență cu agricultorii; în al treilea loc, a organizat iarăși cursuri de adulți, dând lecțiuni speciale de agricultură, a ținut conferințe, a mărit biblioteca școlii, a format o societate mutuală cu elevii și vrea să formeze o cooperativă cu sătenii. La aceasta se adaugă: o societate pentru protecțiunea animalelor, care se ocupă mai ales de păsările folositoare.

IV.

Conferințele, lecturile și bibliotecile populare.

Acestea au fost chestiunile discutate în a doua parte a ședinței din dimineața zilei de 2 Octombrie¹⁾.

Raportul asupra comunicărilor primite îl face d. *Maurice Muret*, care le caracteriză foarte pe scurt astfel: «Toate aceste rapoarte sunt interesante. Reese din ele că o mare

¹⁾ Pentru aceste chestiuni s'au depus următoarele comunicări:

Daniel Combier, **Rapport sur l'association philotechnique de Joinville** sur les conférences et les lectures populaires.

Maurice Pellison, **Notes sur les bibliothèques scolaires.**

Louise Preis, **Les bibliothèques populaires en Alsace et la nouvelle bibliothèque populaire de Strassbourg.**

Ettore Fabietti, din Milan, **Les bibliothèques populaires en Italie.**

Nicolo Mastropaolo, Pour l'institution de bibliothèques du peuple en Italie: **L'oeuvre de l'institut „P. o Cultura“.**

Van Huffel, **Les bibliothèques populaires dans les Pays-Bas.**

Deligny, **Le théâtre à l'école** (au nom de l'association des anciens élèves de l'école communale de la rue Décamps, 4, Paris).

Emile Terquem, **Les Journaux pour tous**: 55, rue St. Jacques, Paris.
Communication de l'Amicale des quatre fils, société d'anciens élèves et maîtres fondée en 1902: 10, rue des Quatre-Fils, Paris.

Les conférences, les lectures et les bibliothèques populaires (au nom de l'Association amicale des anciens élèves de l'école de Miribel-Ain).

Riquen, directeur d'école, **Les conférences populaires.**

Boussel, **Les projections dans l'enseignement populaires** (au nom de l'Association philomatique: 38, rue de la Verrerie, IV, Paris).

dorință de a se instrui se manifestă peste tot în clasele populare și că e necesar a se da școlii primare o urmare, care se cere pretutindeni».

* * *

Relativ la conferințe și lecturi s'au adresat trei comunicări.

D-l *Riquen* dă detalii despre conferințele populare ce se țin în Amiens în cartierul St. Maurice. S'au început în 1895. S'au ținut până acum, în 13 ani, 126 de conferințe, pe cari le-au ascultat 41.546 persoane, ceea ce arată o medie de 329 ascultători pentru o conferință.

Raportorul este foarte mulțumit de rezultatele obținute, mai ales că în acelaș cartier s'au creat și alte opere post-scolare și extra-școlare : biblioteci, societăți amicale, de patronagiu, de tir, etc.

D-l *Combier* dă oarecari indicațiuni generale despre chipul cum trebuesc mai bine organizate conferințele pentru a reuși.

D-l *Bousset*, în numele asociațiunii filomatice din Paris, dă sfaturi și informațiuni practice pentru cei cari țin conferințe cu proecțiuni.

* * *

Mai multe comunicări sunt pentru biblioteci. Toate sunt relative la țări străine.

Bibliotecile populare din Alsacia — după raportul d-nei Preis—sunt în descreștere dela anexare. Acest fapt e cu atât mai vrednic de notat cu cât «Alsacia franceză, patria lui Jean Macé, a fost o regiune de model pentru instrucțiunea populară în Franța, țara clasică a bibliotecilor populare».

Raportul enumără tot ce s'a lucrat în această privință. Cele d'întăiu biblioteci au fost înființate cu mijloace mo-

deste de către pastori protestanți. În 1804 s'au întemeiat două asociațiuni: «*Societatea biblică*» și «*Societatea pentru propagarea scrierilor creștine*». Ambele au editat cărți de citire cu cuprins religios. Alte societăți de editură s'au mai întemeiat: în 1846 «*Biblioteca cărților bune*»,—în 1864 «*Asociația alsaciană pentru îmbunătățirea publicațiilor populare franceze și germane*» Alături de aceste societăți de editură, au înflorit societăți pentru organizarea bibliotecilor. În 1840 se organizează biblioteci parohiale, cari în 1866 ajunseră la 160 din 200 parohii. Diferite societăți aveau de scop să procure cărți bibliotecilor în mod gratuit, ori să le înlesnească cumpărarea.

Se pare că toată această mișcare a lăncezit după 1870. Noua administrație a organizat o bibliotecă populară în Strassburg, pe care a deschis-o în 1902. Instalația acestei biblioteci este făcută după toate cerințele nevoilor moderne.

A deșteptat mult interes comunicarea d-lui *Ladislau de Strzembosz*, delegat de societatea de bine-facere din Varsovia. Această societate a organizat biblioteci populare pentru populația lucrătoare. Numărul lor ajunge, în 1894, la 23 în Varșovia. Astăzi aceste societăți numără 365.000 volume, iar numărul celor cari împrumută cărți se socotește la 14.000.

În *Olanda* bibliotecile populare au o vechime respectabilă. Cele dintâiu s'au fundat în 1795 și totdeauna fondurile pentru organizarea și întreținerea lor au fost procurate de asociațiuni particulare. Rareori intervin comunele, iar statul nicidecum.

Sunt azi în *Olanda* 400 de biblioteci, dar — după cum rezultă din raportul d-lui Van Huffel - se pare că întocmirea lor nu se mai potrivește cu nevoile timpului. De aceea, de vre o zece ani, este o mișcare puternică pentru reorganizarea bibliotecilor.

Bibliotecă de tip nou este cea din Rotterdam: are o

sală de lectură unde în mod gratuit pot intra un mare număr de cititori în toate zilele de lucru și Duminica. În luna Maiu trecut s'au împrumutat 3792 volume.

În 1906 s'a înființat un oficiu central care se ocupă cu reformarea bibliotecilor populare.

Cele mai amănunțite comunicări din țările străine au fost cele trimise din Italia.

D-l *Mastropaolo* semnaleză rezultatele slabe pe cari le dă școala primară italiană, mai ales pentru că între școală și cazarmă nu mai e nici un fel de instituție care să susțină efectele școlii primare. «Absolvenții cursului primar știu să semneze și să citească cu greutate caracterele imprimare. Cei mai buni abiă pot scrie câte o scrisoare plină de greșeli». Pentru a se îndreptă, măcar în parte, aceste lipsuri, s'a socotit că ar fi nemerit a se înființa biblioteci populare. Ideea s'a răspândit repede și statul însuș i-a dat sprijin, înscriind în budgetul său câte o sumă în fiecare an (s'a ajuns dela 3.500 la 25.000 fr.). Particularii au format societăți ca să le vie în ajutor. Despre o asemenea societate «Pro Cultura», fundată în Milano în 1905, dă amănunte d. *Mastropaolo*. Scopul ei este să procure cărți diferitelor biblioteci și să colaboreze cu «Societă Umanitaria» din acelaș oraș.

În numele acestei societăți, face d. *E. Fabiotti* un raport despre întreaga chestiune a bibliotecilor populare italiene.

De sigur, în Italia au existat biblioteci din vremuri foarte vechi, biblioteci cari au căutat să adune tot ce a produs eugetarea omenească pentru a se putea comunica acest depozit din generație în generație. Biblioteci populare însă, adică instrumente din difuziune a culturii, biblioteci în cari materialul nu se conservă, ci se schimbă continuu, nu s'au organizat decât foarte târziu. Prima încercare de acest fel s'a făcut în 1861 în orașul Prato, care în cinci

ani a adunat 2.000 de volume, și a găsit apoi imitatori în 32 de orașe. În 1867 s'a întemeiat în Milano o societate pentru ajutorul bibliotecilor populare. A urmat atunci o perioadă de înflorire, care, din nenorocire, nu s'a menținut, și bibliotecile populare au rămas în decadentă sau în uitare.

O nouă mișcare s'a început pe la 1900 din inițiativa ministrului instrucției Guido Baccelli. Îndemnul acestuia a fost ascultat în multe părți ale Italiei, mai ales după propaganda făcută de deputatul Filippo Turatti, ajutat de profesorii Augusto Osimo și Fausto Pagliari. Societatea Umanitară din Milano constituie un consorțiu al bibliotecilor și deschise în Aprilie 1904 patru biblioteci populare după tipul cel nou.

În primul an, aceste biblioteci numără 60.000 cititori pentru 21.000 de cărți, în al doilea 115.000 pentru 25.000 de cărți, în al treilea 156.000 pentru 28.000 de cărți, în al patrulea 190.000 pentru 31.000 de cărți ¹⁾.

Puține persoane vin să citească în localul bibliotecii, care nici nu e prea mare. Cele mai multe iau cărți acasă. Pentru a citi în bibliotecă nu se cere nici o formalitate; pentru a împrumuta, se cere o stabilire a identității, fie prin recomandarea unei persoane cunoscute, fie prin vre un document. Ori-ce persoană admisă primește un carnet pe care-l lasă în depozit la bibliotecar, cu semnătura sa și cu însemnarea datei când a împrumutat o anume carte. Când nu mai are în posesiunea sa nicio carte, i se restituie carnetul, pe care-l păstrează până la altă ocazie. Cei întârziați sunt avertizați și apoi urmăriți. În genere, pierderile sunt foarte puține.

Bibliotecarul ține o statistică amănunțită și despre felul cărților citite și despre categoria socială a cititorilor. S'a

¹⁾ După congres, oprindu-mă la întoarcere câteva zile în Milano, am vizitat biblioteca centrală așezată în strada Ugo Foscolo și am luat de acolo toate informațiunile în privința funcționării ei. Cu aceste note personale completez cele ce s'au spus la Congres.

putut ast-fel stabili că 50, 59⁰/₀ din cititori aparțin clasei uvriere, 7,85⁰/₀ comercianți, 14, 86⁰/₀ funcționari, 24, 22⁰/₀ studenți. Cărțile cari se citesc mai mult sunt cele distractive.

Chestiunea bibliotecilor populare dobândește din ce în ce mai mare însemnătate în Italia. În Decembrie viitor se va adună la Roma un congres care se va ocupa cu această chestiune. Intre organizatori se citesc nume de senatori, deputați, profesori universitari, etc. Congresul își propune pe de o parte să studieze chestiunile de amănunt privitoare la bunul mers al bibliotecilor, pe de alta să fundeze o federațiune națională care să aibă de acum înainte grija acestor biblioteci¹⁾.

Tot cu privire la bibliotecile italiene s'a împărțit la Congres o broșură care cuprinde «programa și statutul bibliotecilor gratuite pentru școalele elementare» din *Bologna*. Primul articol al acestui statut zice: «Se constituie o societate pentru a înzestră școlile elementare italiene cu biblioteci gratuite organizate astfel ca să procure copiilor o lectură, care, unind utilul cu plăcutul, să le înmulțească

¹⁾ Iată câteva din chestiunile puse la ordinea zilei :

Citirea și cititorii.

Federațiunea bibliotecilor populare.

Biblioteci populare, școală, învățători.

Bibliotecile rurale.

Bibliotecile ambulante.

Biblioteci pentru cazarme.

Biblioteci pentru emigranți.

Transformarea bibliotecilor existente în diferite orașe în biblioteci populare propriu zise.

Legătura între bibliotecile populare, universitatea populară și alte instituțiuni de cultură a poporului.

Bibliotecile populare în țările străine.

Bibliotecile populare și progresele industriei.

Marile biblioteci publice și bibliotecile populare.

Bibliotecile din închisori.

Editorii și bibliotecile populare.

Cataloagele bibliotecilor.

cunoștințele și să le înalțe sentimentele». Un comitet central se însărcinează a procura cărțile și a ajuta micile comitete ce s'ar formă în diferite localități pentru organizarea bibliotecii.

Acest comitet a publicat de curând un catalog sistematic de «lecturi alese în ordine progresivă pentru copii dela 8 la 14 ani»¹⁾.

Despre bibliotecile din *Franța* n'avem de cât o singură comunicare. Ea privește bibliotecile școlare și este redactată de un funcționar al Muzeului Pedagogic.

Se găsesc acî constatări întristătoare. Deși numărul bibliotecilor a ajuns la 43.411, progresul lor s'a făcut mai

¹⁾ Sunt patru grupe:

I (clasa III): Cărți ușoare și distractive cari au de scop a face pe copil să iubească citirea și a-i deștepta pornirile bune.

II (clasa IV): Cărți cari, pe lângă distracție, oferă cunoștințe foarte elementare despre alte obiceiuri și moravuri și provoacă în sufletul copilului dorința de a căpăta cunoștințe mai multe.

III (clasa V): Cărți elementare de aventuri, de călătorii, biografii ale copiilor deveniți apoi oameni iluștri, exemple de patriotism, notițe despre micile industrii risipite prin povestiri.

IV (clasa VI): Cărți atrăgătoare, ușoare, dar mai puțin elementare: istorie și anecdote despre renaștere; povestiri despre ceasuri petrecute muncind, suferind, combătând, fie în lupta pentru viață, fie în aspirațiuni către artă sau glorie; dificultățile ce întâmpină emigranții, cunoștințe cari pot să le fie utile; manuale de industrie mică; cunoștințe elementare de agricultură.

Autorul catalogului declară însă că pentru multe din punctele stabilite n'a găsit cărți potrivite. De altfel aceasta e una din greutățile semnalate de cei cari organizează biblioteci populare — ca și la noi: lipsa de publicații potrivite. «În Italia — zice d. Mastropaolo — cea mai mare parte din manualele științifice zise populare au «popular» numai calificativul. Sunt în realitate niște ajutoare (aides-mémoires) pentru cei cari știu mai bine sau mai rău câte puțin din toate — iar nu niște abecedare pentru cei cari nu știu nimic. Aceasta e o lacună care trebuie umplută». În privința cărților distractive pentru copii, sunt în italianeste mult mai multe decât în românește.

mult în întindere decât în adâncime, căci multe biblioteci cari figurează în statistici n'au decât 10—15 volume.

Propune înființarea de biblioteci ambulante intercomunale.

Tot din *Franța* sunt alte două comunicări în legătură cam depărtată cu chestia bibliotecilor.

Asociațiunea foștilor elevi ai unei școli comunale din Paris arată rezultatele ce au obținut cu reprezentării teatrale în localul școlii. Aceste rezultate sunt îmbucurătoare, fiindcă locuitorii din împrejurimi, foștii și actualii elevi au venit totdeauna în mare număr la reprezentării. O comisiune specială alege piesele ca să fie nu numai distractive, dar și moralizatoare. Ei intitulează inițiativa lor «Teatrul la școală.»

Sub numele de «*Journaux pour tous*» funcționează un organ de propagandă «laică și republicană», pe care-l explică d. Terquem.

În 1898, când cu chestiunea procesului Dreyfus, s'a întemeiat o mică asociație care trimitea prin sate ziare partizane lui Dreyfus. Mai târziu, după ce s'a terminat acea nenorocită afacere, s'au gândit organizatorii că ar putea să păstreze sistemul, să-l perfecționeze și să-l întrebuițeze pentru propaganda ideilor republicane. «Scopul nostru este să creăm, mai ales în regiunile înapoiate și sărace, focare de cultură, centre de acțiune intelectuală, socială și morală. Pentru ca alegătorii să voteze *bine*, trebuie să gândească *bine*. A voi ca alegătorii care gândesc rău să voteze bine, este a perpetua un echivoc periculos; este a sacrifica pentru niște rezultate imediate, dar nesigure, un viitor de lealitate și stabilitate; este a consimți în prezent la toate transacțiunile de conștiință, la toate precupețirile umilitoare, preparând pentru viitor o corupțiune iremediabilă a poporului și ruina principiilor fundamentale ale unui stat liber».

Mai departe, acțiunea asociației se caracteriză astfel:

«Propunându-ne înainte de toate să educăm pe cititori, ne preocupăm de a-i lumina, prin ajutorul jurnalelor republicane, asupra vieții publice, asupra chestiunilor politice la ordinea zilei și asupra datoriilor lor cetățenești».

Oficiul acesta de propagandă prin presă formează în fiecare localitate serii de corespondenți. Când cineva devine membru al oficiului, i se comunică numele și adresa primului corespondent dintr'o serie. Acestuia, noul membru îi trimite ziarele citite de el, reviste noi sau vechi, și corespondentul după ce le citește le trece celui de al doilea din seria sa, dela care trece la al treilea și așa mai departe.

Acelaș oficiu trimite o «bibliotecă de propagandă» de 30—40 volume. Deasemenea organizează biblioteci rurale circulante.

In ședința publică au luat cuvântul:

D-ra *Sofia Krusevska*, care a vorbit despre cursurile de adulți din Varsovia;

D-nii *J. Emler*, ceh, — *Erberg* din Berlin, — *Pullé*, delegat italian, au susținut înființarea de biblioteci populare și universități populare.

D-na *Palazzo* a susținut co-educațiunea sexelor.

D-l *Marcovici* din Belgrad, — d-na *Simonis* din Viena au vorbit în favoarea universităților populare.

D-l *Benoit Lévy* a vorbit despre învățământul prin cinematograf.

Al 28-lea congres național al Ligei franceze

Tot în ziua de 2 Octombrie (între orele 2—4) s'a ținut tot în localul Sorbonei al 28-lea congres național al ligei franceze a învățământului.

Deși această întrunire ese din cadrul congresului internațional, la care am fost delegat, totuși socotesc că nu va fi fără interes pentru corpul didactic dela noi să cunoască câteva amănunte asupra acestei adunări.

După ce d. *Robelin*, secretarul general al Ligei, a citit raportul său despre situația morală și financiară a acestei asociațiuni, arătând că 108 societăți de educație au aderat la opera Ligei,—D. *Dessoie*, prezidentul, propune adunării să voteze felicitări guvernului, care a depus pe biuroul Camerei Deputaților două proiecte de legi relative la învățământ și să emită dorința ca ele să fie discutate și votate cât mai repede.

Transcriu aci moțiunea :

« Al 28-lea congres național al Ligei franceze,

« Considerând

« Că lupta întreprinsă de câțva timp de către partidul clerical contra școalei laice și contra corpului didactic primar pornește din acelaș spirit care a inspirat acestui partid opunerea sa la legile despre obligativitatea, gratuitatea și laicitatea învățământului ;

«Că, invocând libertatea părintelui de familie, vor se re-
 «ducă vechea confuziune între drepturile și datoriile părin-
 «ților, ca și cum drepturile părintelui nu s'ar întemeia pe
 «datoriile ce-i incumbă, ca și cum aceste datorii n'ar isvorî
 «din drepturile copilului pe cari puterea socială trebuie să
 «le facă a fi respectate;

«Că, reclamând neutralitatea școlară, partidul clerical de-
 «naturează cugetul legiuitorului din 1882 — și dintr'o idee
 «de toleranță și de respect pentru toate convingerile sin-
 «cere, vrea să ajungă la supunerea absolută a școlii la pre-
 «scriptiunile bisericii și să facă a abdică înaintea dogmei
 «drepturile adevărului, ale științei, ale rațiunii;

«Că, în realitate, acțiunea aceasta este o răsbunare, după
 «30 de ani, în potriiva legilor școlare din 1881—82;

«Aprobă și feliicită pe guvern pentru că a depus pe biu-
 «roul Camerei Deputaților două proiecte de legi relative la
 «învățământ și exprimă dorința ca aceste proiecte să fie cât
 «mai curând discutate și adoptate de Parlament.»

Cu prilejul votului acestei moțiuni, s'a produs un mic
 incident, care a dat naștere unui mare tumult. În proce-
 tele de legi de cari e vorba se stabilește și chipul cum se
 vor judecă acei institutori cari vor fi reclamați de părinți
 că nesocotesc principiile neutralității școlare: cazurile ace-
 stea se deferă unei comisii disciplinare a corpului didactic.
 D-l Thalamas a cerut ca asemenea procese să fie lăsate
 în seama instanțelor de drept comun. De aci protestările
 unei părți din adunare.

Moțiunea s'a adoptat.

Tot în ședința aceasta s'a procedat la alegerea noului
 consiliu al Ligei pentru anul curent.

Tranzițiunea între ședința separată a congresului națio-
 nal și ședința congresului internațional a făcut-o cuvântarea
 d-lui Buisson, deputat, fost director al învățământului pri-
 mar. D-sa a vorbit în numele comitetului consultativ al
 societăților pentru învățământul popular, susținând trebuința
 unei educațiuni post-școlare și a propus următoarea mo-
 tiune cu privire la chipul cum trebuie organizată această

educație în toate țările cari vor voi să adere la uniunea internațională a educației populare :

«Oficiul internațional să publice un document prin care să atragă atențiunea opiniunii publice și a parlamentelor asupra necesității de-a se organiza învățământul post-școlar după aceste principii :

«1. Învățământul elementar să fie obligator până la 14 ani cu îndoita sancțiune a penalităților pentru familiile neglijente și a ajutoarelor pentru cele sărace.

«2. După școala elementară, să se institue un învățământ complementar obligator între 14 și 18 ani pentru toți aceia cari nu continuă studiile în școli superioare.

«3. Acest învățământ complementar să aibă un caracter practic și profesional potrivit cu trebuințele diferitelor categorii de lucrători și lucrătoare, făcându-se un contract de ucenicie și liberându-se un certificat la sfârșitul uceniciei; iar la această organizare să participe corporațiunile profesionale, patronale și uvriere.

«4. Acest al doilea grad de învățământ popular obligator să nu fie lăsat la voia ori-cui, ci să fie organizat în mod metodic: în ce privește elevii, nu în cursuri de seară, ci în câteva ore pe săptămână luate din ziua de lucru; — în ce privește profesorii, nu prin ore luate din timpul lor de repaos, cu o remunerațiune nulă sau derizorie, ci printr'un curs regulat, cu apunțamente regulate, în afară de concursul benevol al societăților de educațiune populară și al tuturor instituțiunilor de solidaritate democratică».

«D. Buisson a susținut propunerea sa, citând exemplul Germaniei, al Scandinaviei, al Elveției, al câtorva din Statele-Unite americane. Nici acolo patronii n'au primit cu multă bunăvoință legea care-i lipseă câteva ore pe săptămână de munca lucrătorilor lor; dar azi ei sunt apărătorii legii, pentrucă au constatat efectele ei salutarii, cari s'au manifestat prin mai multă bunăvoință și mai multă pricepere a tinerilor cari au urmat asemenea cursuri». (Le Rappel).

VI

Mutualitatea școlară și post-școlară

Această chestiune a fost pusă la ordinea zilei tot în ziua de 2 Octombrie, după terminarea congresului național ¹⁾.

Rezumatul comunicărilor primite a fost făcut de D-na Blanche Schweig.

Voiu începe cu lucrarea d-lui Rochelle, fiind mai generală. Ea s'a tipărit întreagă și s'a împărțit deosebit congresiștilor.

Trebue însă, înainte de a analiza această lucrare, să arăt în câteva vorbe ce se înțelege în Franța și în alte câteva țări prin instituția «mutualității școlare».

¹⁾ Asupra acestei chestiuni s'au prezentat următoarele comunicări :
Caille, inspector al învățământului primar la Tournai, **La mutualité scolaire belge**. (Raport imprimat, care a mai fost prezentat la al doilea congres internațional al mutualității ținut la Liège în 1905).

A. Stoppoloni. **La mutualité scolaire en Italie**. (Extras din : *Mutualité scolaire, post-scolaire et familiale, bulletin officiel de l'union nationale des mutualités scolaires publiques*. Bordeaux).

Deligny, director de școală, **Rapport sur le fonctionnement de la mutualité scolaire à l'école publique de garçons rue Decamps, 4, Paris** (XVI).

Godbert, institutor la Bihancourt (Aisne). **La mutualité scolaire**.

G. Rugarli, **La mutualité scolaire en Italie**.

Ernest Rochelle. **L'organisation technique de la mutualité scolaire**.

În Franța există, încă din 1834, casa de economie școlară, reorganizată în 1874. Scopul ei este, ca și la noi, de a adună cele mai mici economii ale copiilor pentru a-i înlesni să intre în posesiunea unui libret al casei de economii a statului. A deprinde pe copil să păstreze ceva din ceea ce i se dă de acasă pentru plăcerile lui, este a-l iniția la practica acestei virtuți a păstrării. Mica sumă adunată, zi cu zi, va fi socotită de el ca un produs al străduinței sale și nu va voi s'o risipească fără socoteală.

Două obiecțiuni se pot ridică față de această casă de economie școlară: una de ordin material, alta de ordin moral.

Elevul pleacă din școala primară la o vârstă destul de fragedă. Odată stăpân pe libretul său, în care a reușit a face să se noteze 20, 30, 40 de lei ori și mai mult, el va fi îndemnat ori de inclinările lui ori de trebuințe bine justificate să scoată banii dela Cassă și să-i cheltuiască. Odată desființată legătura dintre el și Cassă, greu o va restabili. Câți absolvenți de școli primare, deveniți lucrători, urmează să depună micile lor economii la Cassa de economie? Atunci este evident că folosul casei de economie în școală este așa de mic în cât nu merită să preocupe pe institutori, să le dea de lucru, să-i încurce cu socoteli și altele.

Obiecțiunea de ordin moral se poate împărți în două. Întâiu, dacă nu se poate găsi mijloc de a face pe absolventul școlii primare să urmeze economia, efectul educativ pe care-l produce asupra-i această practicare a virtuții economiei este foarte mărginit și rar lasă urme pentru restul vieții.

Al doilea, copilul care strânge cum poate o sumă la Cassa de economie și care se învață a dori ca această sumă să fie cât mai mare, face, pe lângă școala economiei, și școala egoismului. Va avea de prisos un gologan și va vede a pe un coleg sărac că n'are condeiu ori hârtie ori n'a mâncat într'o zi, el va ezită între îndemnul de a ajuta pe colegul

său și între dorința de a pune gologanul la Cassa de economie.

Să se facă deci din această deprindere cu economia un îndemn la practicarea solidarității: așa s'a născut ideea mutualității școlare.

Punerea în practică a acestei idei se datorește d-lui Cavé, filantrop, fost judecător la tribunalul de Comerț din Paris. Ajutat de d. Buisson, atunci director al învățământului, și de primarul arondismentului în care locuia, reușește a fundă în 1881 prima societate de acest fel și apoi stăruie pentru o întinsă propagandă, pe care soția sa o făcea în școalele de copii mici.

Gândul lor s'ar putea formulă astfel: să se fundeze societăți de ajutor mutual între copiii școlilor primare și chiar ai școlilor de copii mici (écoles maternelles); aceste societăți să continue a funcționa și după ce copiii termină școala, după ce devin oameni maturi și până la bătrânețe; ele să procure membrilor toate felurile de ajutoare necesare și să le asigure o pensiuine de retragere la bătrânețe.

Astfel înțeleasă ideea mutualității școlare și post-școlare, să analizăm acum raportul d-lui Rochelle.

Pentru răspândirea ideii în toată țara, pentru sprijinirea încercărilor izolate și coordonarea tuturor silințelor, s'a înființat o «Uniune națională a mutualităților școlare publice». D. Rochelle, profesor la liceul din Bordeaux, este vice-președintele acestei uniuni. Ea publică un buletin bi-mensual, menit a fi: un organ oficial, care aduce la cunoștința societăților toate actele consiliului de administrație al uniunii;—o mică revistă care tractează principalele chestiuni privitoare la activitatea societăților, reproduce articole publicate în alte periodice și rezumă evenimentele de căpetenie ale vieții mutualiste în genere;—o tribună liberă în care toate opiniunile pot vedea lumina și pot fi discutate;—o culegere de documente administrative și de informațiuni practice pe cari biuroul Uniunii le comunică societăților.

În afară de buletin, Uniunea publică din când în când

apeluri, broșuri de propagandă, profită de diferite congrese unde poate să înscrie la ordinea zilei chestiuni mutualiste și să facă comunicări. Ia parte la toate expozițiunile cele mari pentru ca să atragă asupra operei mutualiste atențiunea publicului și a sociologilor francezi și streini. În fine se adresează tuturor revistelor cari se ocupă de chestiuni școlare și sociale pentru a face loc diferitelor comunicațiuni și articole privitoare la activitatea societăților din uniune.

La început, mutualitatea școlară se mărginează la școala primară, mai târziu a trecut la învățământul secundar, la școlile de surdo-muți, și a căutat să facă părtași la binefacerile ei pe copiii cu totul săraci cari nu pot să achite întreaga cotizațiunea cerută.

Un număr însemnat de societăți s'au creat în anii din urmă, dar Uniunea socotește că nu poate dezarmă atâta vreme cât va exista o singură comună în Franța care să fie lipsită de o asemenea societate școlară.

Greutățile cari se prezintă acum sunt cu privire la copiii găsiți și la cei din familii cu totul sărace.

Pentru cei dintâiu, în urma unor stăruințe grele și îndelungate, s'a ajuns la admiterea principiului ca instituția care-i întreține să le plătească cotizațiile.

Cam în acelaș chip vor să rezolve acum și chestia celorlalți copii, adică societățile de binefacere să completeze — dar să nu plătească în totul, căci ar fi atunci «pomană» — cotizațiile copiilor prea săraci.

Raportul de care ne ocupăm consacră o pagină propagandei mutualiste în alte țări, dar informațiile sunt prea neînsemnate. Rămâne să vorbim de această chestiune, analizând rapoartele speciale privitoare la acele țări.

Vom insista însă asupra chestiunii recrutării membrilor.

Mutualitățile au două categorii de membri: onorari și participanți. Raportorul se plânge că numărul celor onorari nu este destul de mare. Dorește să-l vadă mărit, pentru că prin acești membri onorari se constituie comitetele de

propagandă mutualistă, grație cotizațiilor lor se pot admite copii cu totul săraci, influența morală a unei societăți crește prin prezența lor și prin ei se pot stabili legăturile cu societățile mutualiste de adulți. Negreșit, nu e prea ușor a rezolvi chestiunea, căci pe acești membri îi chemi în societate, îi pui să contribue, dar nu le dai nici un drept. S'au propus două modalități pentru a le crește numărul: sau să se reducă cotizația lor (Societatea din Sèvres a redus cotizația la 0,25 fr.) sau să se subîmpartă societățile cari au un perimetru de acțiune prea întins pentru ca să inspire mai de aproape interes locuitorilor dintr'o circumscripție mai redusă.

Se mai propune a se declară membri onorari, institutorii și institutoarele cari au în școala lor societăți mutualiste.

În fine, se încearcă instituirea de concursuri destinate a răsplăti pe institutorii cari au un mai mare număr de elevi înscriși în asociațiune proporțional cu numărul elevilor din școală.

Dacă numărul membrilor onorari este o garanție de succes, numărul participanților este o chestiune de existență chiar.

De obicei, când se întemeiază o societate școlară, numărul înscrișilor este foarte mare, dar cu vremea scade. Trebuie dar să se întrețină entuziasmul sau măcar interesul în tot timpul pentru a împedecă eventuale demisiuni și a adăogi numărul primitiv al membrilor.

Mijloacele de propagandă întrebuințate sunt următoarele: circulări către membri sau către cei ce pot deveni membri (acestea nu aduc prea mari servicii de cât dacă arată precis serviciile imediate pe cari le aduce societatea); ziare speciale (sunt puține încercări, dar se socotesc bune cele de până acum); adunări generale și serbări (acestea sunt cele mai potrivite mijloace; totdeauna în urma unei serbări bine reușite se produc un mare număr de înscrieri nouă).

După ce am examinat chestiunile acestea de propagandă

și de recrutare de membri, să trecem la organizațiunea mutualităților.

În genere vorbind, două sunt îndeletnicirile de căpetenie ale acestor mutualități: ajutor la boală, asigurare pentru retragere (pensiune). Pentru fiecare se plătește o cotizație deosebită.

Ajutorul la boală se poate da în trei feluri: prin plata medicului, prin plata medicamentelor, prin plata unei indemnități zilnice. Societățile mutuale de adulți pun în practică câteșitrele aceste sisteme; cele școlărești se mărginesc la indemnizație. Sunt și unele cari dau medic și medicamente.

N'aș voi să intru prea adânc în studiul acestor sisteme pentru a mă pronunța care este mai bun. Autorul raportului opinează pentru plata îndemnizării cu excluderea celorlalte două, pe motiv că cheltuelile sunt mai mici. Argumentul ce i se opune este că cu cât foloasele imediate sunt mai văzute și mai importante cu atât vei atrage mai mulți membri — și ajutorul la boală e apropiat pe când pensiunea este foarte depărtată. Recunosc că acest argument are oarecare temei, dar știu pe de altă parte ce abuzuri se pot produce cu plata medicamentelor. Exemplul societății funcționarilor publici din București este vrednic de studiat în această privință. În Franța, ca și aiurea de sigur, se produc abuzuri cu orice sistem. De aceea s'au găsit și mijloace de control, între cari vom cită serviciul vizitatorilor. Aceștia — se recrutează dintre institutori, fără vre o plată — merg în casele unde sunt copii bolnavi și pe deoparte se încredințează de adevărata stare de lucruri, pentru ca societatea să nu fie înșelată, pe de altă parte consolează pe bolnav și familia lui, ba le dau și alte ajutoare pe cari municipalitatea le pune la dispoziție (bonuri pentru lemne, etc).

O societate care ajută în caz de boală, trebuie natural să se gândească a împiedica boalele. De acea mutualitățile trebuie să aibă în grija lor să se ocupe de sănătatea copiilor.

Unele o fac; cele mai multe nu. Cea mai importantă din manifestările acestei griji este organizarea de colonii școlare de vacanță. Autorul raportului recomandă cu insistență organizarea de colonii, zicând că traiul în aer liber întărește pe copii și împuținează cazurile de boală, când trebuie ajutați.

Dacă chestiunea ajutoarelor în caz de boală prezintă oarecari dificultăți, a doua chestiune, a pensiunilor este foarte delicată și foarte greu de rezolvit.

Nu voiu intră aici în discuția principiilor legislațiunii franceze cu privire la societățile de pensiuni ale adulților, nu voiu cercetă dacă pentru societățile de adulți e preferabil sistemul fondului comun inalienabil ori sistemul libretului individual, nici nu voiu căută legăturile între aceste chestii și proiectul de lege al pensiunilor uvriere, care a preocupat atâta vreme lumea politică din Franța. Mă voiu mărgini la întocmirea mutualităților școlare.

Constituirea unui fond comun inalienabil, din al cărui venit să se serve apoi pensiunile, prezintă, pentru societățile școlarești, o mare dificultate: risipirea asociațiilor. Dacă ar fi vorba de o societate dintr'un sat, acolo e lesne de urmărit ce au devenit copiii cari fusesse membri ai societății, dar în orașele mari unde în fiecare an sute de copii pleacă din asociație sau chiar din oraș, e foarte greu să stabilești după 40 de ani ce au devenit acei cari erau asociați cu 40 de ani înainte. Raportul dă un exemplu: Societatea dela liceul din Bordeaux are 320 de membri; se scotesc pe an o medie de 20 de elevi cari pleacă în alte orașe; vor fi deci după 40 de ani 800 de societari despre cari nu se va ști nimic la Bordeaux.

Cu mult mai lesne se poate organiza treaba prin libretul individual. Copilul își ia libretul lui când pleacă dela școală și poate să urmeze a plăti cotizația pentru retragere, chiar dacă n'ar găsi o societate mutualistă în localitatea unde se stabilește.

Mutualitatea școlară trebuie în primul rând să educe. De

aceea Cavé, întemeetorul primelor mutualități, a fixat cifra cotizății la fr. 0,10 pe săptămână. Această sumă este prea mică, dar nicio societate n'a voit s'o schimbe și d-l Rochelle crede că acestei sume mici se datorește în parte succesul operei. Cu așa mică contribuțiune nu prea poți aștepta o pensie importantă la bătrânețe. S'au admis atunci depunerile suplimentare și mulți părinți au înțeles că cu cât se va începe mai de vreme și cu sume mai mari depunerea pentru pensiune, cu atât copilul lor va fi folosit când va veni vremea.

Afară de aceste două îndeletniciri principale, ajutorul la boală și pensiunea, unele mutualități se ocupă și cu altele: adună zestre pentru fete, dau ajutoare în caz de moarte, organizează cursuri profesionale, fac întreprinderi cooperative, etc.

Societățile acestea mutuale se administrează de comitete din cari fac parte membri trecuți de 16 ani sau de reprezentanți legali ai celor mai tineri.

Delegații diferitelor societăți iau parte la administrația uniunii mutualităților.

Ultima parte a raportul d-lui Rochelle se ocupă cu o serie de chestiuni de detaliu: formalitățile pentru trecerea unui școlar dintr'o societate în alta, trecerea dela societatea școlărească la societatea de adulți.

Raportul se termină cu o moțiune în care se exprimă o sumă de deziderate:

«1. Toți membrii mutualităților școlare să întrebuinteze influența lor personală și relațiunile lor cu presa pedagogică sau politică pentru propagarea ideilor de prevedere solidaristă în școală.

«2. Uniunea națională să facă propagandă în toate localitățile unde nu s'au înființat încă mutualități.

«3. Toate școlile secundare cari au instituit secțiuni mutualiste, să binevoiască a arăta Uniunii rezultatele obținute

«4. Uniunea să imprime o broșură specială pentru a propaga ideea în alte licee și colegii.

«5. Să se creeze mutualități școlare în toate cantoanele
«în cari asistența publică are pupili și deocamdată pupilii
«să fie în mutuala din capitala departamentului.

«6. Să se organizeze cât mai curând mutuale de retra-
«gere în școlile de surdo-muți și de orbi.

«7. Să se înlesnească înscrierea copiilor de tot săraci în
«mutualitățile școlare, plătinându-se o parte din cotizațiune
«prin cooperațiune.

«8. Să se strângă legăturile prietenești între mutuali-
«tatea școlară franceză și mutualitățile din Belgia, Elveția
«și Italia prin congrese internaționale.

«9. Societățile școlare să se silească a mări numărul
«membrilor onorari și să dea acest titlu institutorilor și
«institutoarelor cari aduc servicii societății.

«10. Recrutarea membrilor participanți să se asigure
«printr'o propagandă activă făcută prin circulări, ziare,
«serbări, etc.

«11. Ajutorul la boală să se dea prin îndemnitare zilnică,
«nu prin plata medicului și a medicamentelor, iar pre-
«ședinții să observe ca societatea să nu fie exploatată de
«unii părinți puțin scrupuloși.

«12. Societățile să înscrie în statutele lor un articol re-
«lativ la accidente de muncă.

«13. Să se aplice dorința exprimată la congresul din
«Bordeaux pentru participarea mutualelor școlare la colo-
«niile de vacanță prin cotizațiuni speciale.

«14. Reforma fondului comun inalienabil (propusă de
«Consiliul superior și de Congresul din Nice) să se rea-
«lizeze cât mai curând pentru a permite societăților școlare
«cari nu întrebunțează libretul individual, să organizeze
«pe baze sigure serviciul de pensii.

«15. Societățile să arate exact în statutele lor dacă sub-
«vențiunile ce li se dau trec la fondul comun sau la
«libretul individual.

«16. Să se simplifice cât mai mult formalitățile privitoare
«la Casa Națională de retrageri.

«17. Să se încurajeze vărsămintele suplimentare pentru
retrageri.

«18. Să se prefere vărsămintele pentru capital rezervat
«cu drept de folosință la 50 de ani.

«19. Să se desvolte, după trebuințele locale, serviciile
«accessorii ale mutualității (zestre, ajutor la moarte, etc.).

«20. Să se înscrie în statute mențiuni relative la alegeri.

«21. Să se înlesnească schimbările membrilor dintr'o societate în alta după normele ce se întrebuintează de multe societăți.

«22. Să se aplice deciziunile congresului din Nice relative la trecerea mutualiștilor școlari în societățile de adulți».

Afară de raportul d-lui Rochelle, s'au mai prezentat din Franța două comunicări.

D-l *Deligny* dă amănunte despre mersul societății mutuale din al 16-lea arondisment din Paris. Rezultatele sunt îmbucurătoare, dar societatea dorește — pentru a-și desăvârși opera — să organizeze pe lângă dânsa o secțiune de adulți pentru a menține pe membrii săi grupați tot în jurul școalei. Sunt însă dificultăți, căci în arondismentul acesta există societăți de ajutor, cari paralizează acțiunea mutualităților post-școlare.

D-l *Godbert* se ocupă de elevii cu totul săraci cari nu pot achita toată cotizația și propune ca conducătorii societăților să procure ceva de lucru acelor copii pentru ca ei din munca lor, iar nu din pomană, să câștige ceea ce el trebuie pentru a-și asigura binefacerile unei societăți mutualiste.

Trecem acum la *Belgia*.

D-l *Caille*, inspector școlar din Belgia, care și-a făcut o specialitate din chestiunea mutualității, a socotit folositor să prezinte și congresului din Paris de acum, comunicarea pe care o prezentase în 1905 congresului internațional al mutualității.

Mișcarea din Belgia e cu vre-o 10 ani mai tânără decât cea din Franța. Acesteia se datoresc cele d'întăiu mutualități școlare.

După ce ideia fu răspândită prin scrieri, articole, conferințe, etc., baronul de Sart de Bouland a stăruit ca consiliul provinciei Hainaut să înscrie suma de 10.000 fr. în budgetul anului 1896 ca să se încurajeze înființarea mutualităților școlare.

Cea d'întâiu societate de acest fel s'a întocmit în comuna Moustier au Bois sub numele de «l'Alpha». Peste câteva luni se creează a doua la Charleroi; apoi altele la Dour și la Quiévrain. Acestea aveau de scop să procure medicamente pentru caz de boală.

Succesul acestor societăți impresionează și produce un puternic curent de simpatie; în anul următor se nasc alte societăți, cari adaogă, pe lângă ajutorul în caz de boală, strângerea fondului pentru retragere. Provincia Hainaut a fost focarul care a încălzit, în curând, tot restul țării.

Consiliul provincial a ținut să ia toate măsurile pentru ca tânăra instituție să fie asigurată. A publicat un concurs pentru 3 manuale destinate institutorilor și elevilor, având de subiect chestiunea mutualității ¹⁾. A dat o circulară școlilor industriale din provincie, îndemnând să se creeze cu lucrătorii societăți școlare mutuale pentru retragere. A publicat statutele societăților existente, ca tip pentru a fi model celor ce voiau să intre pe această cale.

În anul următor, la 13 Iunie 1897, ministrul Schollaert dă o circulară către toate instituțiile culturale din țară, atrăgându-le atențiunea asupra importanței educative a mutualității, pe care o consideră ca un complement indispensabil al economiei, și îndemnând să se creeze peste tot asemenea asociațiuni.

Alături cu acest apel, vedem că de odată încep a figura

¹⁾ Subiectele erau: 1) Invățământul prevederii prin aritmetică; 2) Invățământul prevederii prin lectură, dictări, etc.; 3) Invățământul practice al mutualității. Concursul a avut mare succes și în 1898 s'au distribuit recompensele cu mare solemnitate.

în bugetele provinciilor sume importante pentru sprijinirea mutualităților școlare¹⁾.

Multe comune prevăd în buget sume cari s'au distribuit elevilor școalelor primare prin librete ale Casei de economie ori s'au distribuit între mutualiști adulți și copii.

Mutualitățile școlare cuprind trei categorii de membri: efectivi, protectori și onorari. Cei efectivi plătesc o cotizație săptămânală de fr. 0,05 sau 0,10, după cum societatea are de scop să asigure retragerea ori se ocupă și de retragere și de ajutor la boală. La secțiunea de retragere se pot înscrie copii chiar de 6 ani. Membrii protectori plătesc o cotizație de 5 franci pe an; cei onorari, de 1 fr.

Mutualitățile acestea sunt sau simple (numai cu elevi) sau mixte (copii și adulți).

Comitetul de conducere se compune din: un președinte, un secretar, un casier și câți-va membri.

Unii sunt aleși dintre membrii consiliului comunal și ai biuroului de binefacere, alții dintre institutori, alții dintre lucrători membri ai societății.

În unele mutualități sunt și subcomitete de elevi.

În orașele mari la fiecare școală e o mutualitate; în cele mici e o singură mutualitate pentru mai multe școli.

Guvernul belgian a socotit că corpul didactic trebuie pregătit și teoretic pentru misiunea de promotori și conducători ai mutualităților.

De aceea s'a introdus în programul școalelor normale,

¹⁾ Iată sumele dintr'un an :	Hainaut	120.000	fr.
	Namur	30.000	»
	Flandra Orientală	40.000	»
	Liège	35.000	»
	Anvers	11.000	»
	Flandra Occidentală	18.500	»
	Brabant	55.000	»
	Luxemburg	15.000	»
	Limburg	8.000	»
		332.500	»

al celor primare și al celor de adulți un învățământ *al prevederii*: s'au organizat conferințe de către inspectorii școlari pentru ca institutorii să dobândească toate lămuririle privitoare la mutualități. La rândul lor institutorii chemau la conferințe pe părinții copiilor, iar celora cari nu veneau le trimiteau acasă circulări și comunicări spre a le arăta în scurt scopul și organizarea mutualităților.

Cu asemenea măsuri, eră natural să se facă rezezi progrese în domeniul mutualităților. Iată statistica pe care ne-o dă d. Caille. Ea privește școlile primare și de adulți, comunale, adoptate și private subsidiate :

	1899	1902	1904
Numărul mutualităților școlare înființate	1.118	2.621	3.049
Numărul elevilor din școli primare afiliați la mutualități	41.771	94.535	114.831
Numărul elevilor de la școale de adulți	12.038	22.082	13.891
Suma totală vărsată de elevii șc. primare. fr.	250.815	787.666	1.176.000
Totalul sumelor vărsate de elevii școalelor de adulți fr.	84.146	242.129	454.250

Iată acum recomandatiunile pe cari le dă d. Caille pentru bunul mers al mutualităților :

«1) Institutatorul, prin mijloace intuitive, va face pe copil să înțeleagă foloasele prevederii și ale mutualității și-l va deprinde cu ele de la intrarea lui în școală.

«2) Conlucrarea părinților se va dobândi mai ales prin convorbiri familiare și prin vizite la domiciliu.

«3) Învățământul prevederii va figură în orarul școalei primare și al celei de adulți împreună cu învățământul temperanței. Se va predă după un program amănunțit, întrebuintându-se și mijloace de emulațiune.

«4) Institutatorul se va sili să mențină legăturile cu foștii săi elevi și să-i facă părtași la operele post-scolare.

«Cercurile de foști elevi și patronagele vor fi cu totul streine de politică.

«5) Când tinerii vor ajunge la vârsta cerută, institutorul va căută să-i înscrie în mutualitățile de adulți.

«6) Când aceștia vor fi chemați sub drapel, institutorul îi va îndemna să urmeze cu depunerile pentru retragere

«prin mijlocirea sa sau prin mijlocirea mutualității de la «regiment.

«7) Școala normală va pregăti pe viitorul institutor pentru rolul său moral și social.

«Fie-care școală normală va avea o mutualitate de re-tragere administrată de elevi».

Pentru o mai bună reușită, trebuie încă să nu se lase institutorii a lucra singuri, ci să se constituie în fie-care localitate comitete de protecțiune și toate organizațiile să aibă o legătură, un fel de federațiune generală pentru toată țara.

O altă propunere a d-lui Caille este: să se generalizeze subscripțiunile pentru ajutor la boală.

În *Italia* mutualitățile au început și mai târziu.

Dl. Aurelio Stoppoloni ne spune că în 1902 Ministrul instrucțiunii a dat o circulară recomandând înființarea mutualităților, dar lucrul nu era încă bine studiat. De aceea, în anul următor, d-sa este trimis la Paris ca să studieze organizarea societăților școlare mutuale și întorcându-se publică o lucrare asupra chestiunii. Sub direcțiunea sa se organizează primele societăți de acest-fel în provincia Ancona. În anii următori se înființează mutualități în Milano, Turin și Genova.

D. Rugarli face o comunicare amănunțită despre mutualitățile italiene.

Sunt astăzi două centre ale mutualității școlare: Ancona și Milano.

În Milano se preferă ajutorul pentru boală și funcționează societăți în șapte școli, având un capital de 7,500 lei, din cari 3300 vărsați chiar de societari. În timp de un an s'au împărțit 2284 lei în ajutoare pentru boală; de aceste ajutoare au folosit 497 aderenți pentru un total de 4254 zile de boală.

Societarii plătesc 5 centime pe săptămână având drept,

în caz de boală, la o indemnizare de lei 0,50 pe zi în timp de 3 luni și 0,25 în timp de alte 3 luni. Mai dau încă 5 centime pe săptămână pentru constituirea unui capital colectiv inalienabil, din ale cărui venituri să se plătească una sau mai multe cotizațiuni la Casa Națională de prevedere, pentru aderenții cari au împlinit 20 de ani și au cotizat în timp de 14 ani.

În această combinațiune, un lucrător care se înscrie la 20 de ani în rolurile mutualității și care plătește o cotizațiune anuală de 6 lei, va avea drept, când va împlini 60 de ani, la o pensiuine de 185 lei. Un vărsământ anual de 12 lei asigură o pensiuine de 254 lei; un vărsământ de 18 lei o pensiuine de 323 lei și unul de 24 o pensiuine de 392 lei. Dacă își cere pensia numai la 65 de ani, atunci are un adaos de $\frac{1}{7}$, adică cu 6 lei are 303, cu 24 are 597.

Principiul pe baza căruia s'au întemeiat asociațiunile milaneze este, în privința retragerii, al *fondului comun*. Acest fond, pe lângă cotizațiile membrilor, se alimentează din sumele rămase de la cei demisionați sau șterși ori morți, cum și din ajutoarele date de instituțiile publice sau de particulari. Fondul acesta garantează și ajutoarele pentru caz de boală, astfel că beneficiul imediat al mutualității este, vădit, la adăpost de primejdii și astfel asociații își păstrează totdeauna încrederea absolută în instituție. Apoi, metoda milaneză scapă pe administratorii societăților de orice responsabilitate față de asociați considerați izolat. Norma ei este următoarea: «Să împărțești între toți în fracțiuni egale venitul produs de vărsămintele tuturor».

Afară de acestea, prin procedeul fondului comun, asociatul care a ajuns la 20 de ani și și-a împlinit totdeauna datoriile de membru își asigură la Casa Națională de prevedere o cotizație mai mare decât cea pe care ar fi produs-o acumularea economiilor sale personale. Întâiu, el profită de vărsarea la fondul comun a sumelor rămase de la decedați, șterși, etc. și provenite din daruri. Apoi, dobânzile devin din ce în ce mai mari, astfel că generațiile

cari se succed au un folos din ce în ce mai mare. De exemplu, un asociat din generația a patra va beneficia de o pensiuă egală cu de patru ori aceea a primei generații.

Sistemul fondului comun permite mutualității școlare să întrevadă o zi în viitor când nu va mai fi nici un bătrân milanez care să bată la ușa azilelor de săraci. De altă parte, isbutind a răspândi în masele poporului convingerea despre folosul acestui sistem, instituția va fi o armă puternică în contra analfabetismului: înscriind pe fiul său în școală și în mutuală, părintele își va zice că-l face să participe ca coproprietar la stăpânirea unei sume, ale cărei venituri îi vor asigura o bătrânețe liniștită.

În Ancona, din contra, deși se dau și ajutoare la boală, preocuparea principală este asigurarea pensiunii.

Societarii plătesc 15 centime pe săptămână, din cari o treime pentru casa de ajutor la boală, iar două treimi pentru casa de pensiuă. Ajutorul la boală este de lei 0,40 în timpul primei luni și de 0,20 în timpul lunii a doua și a treia.

Serviciul pensiunilor este bazat pe principiul libretului individual. În libret se înscriu vărsămintele fiecărui membru. Acestea, împreună cu dobânzile, cu un adaos procurat de casa de ajutor pentru boală, formează un capital cu care se înscrie posesorul libretului în registrele Casei Naționale de prevedere.

Progresele realizate de societățile mutualiste școlare în Italia sunt de mirare. Aceasta se explică prin faptul că multe persoane însemnate au primit să figureze în comitetele de patronaj, că diverse stabilimente financiare, industriale, comerciale le au dat sprijin moral și material, că însuși Regele a voit să contribuie la această operă de solidaritate națională. Atât la Milano cât și la Ancona se adresează cereri din toate regiunile Italiei pentru informații de tot felul din partea acelor cari au început ori vor să înjghebeze o societate mutualistă cu școlarii.

Presa contribuie și ea la această expansiune a operei mutualiste, publicând dări de seamă și articole teoretice pri-

vitoare la chestiunea aceasta. Autorul raportului citează «Tribuna» din Roma, «Secolo» și «Corriere della Sera» din Milano, cari sunt între cele mai călduroase prietene ale activității mutualiste.

S'ar părea — din chiar expunerea făcută până aci — că, cu toată înflorirea, este un neajuns însemnat în chipul cum s'a pornit lucrarea în Italia. Este diversitatea organizațiilor și este lipsa unei legi. Aceasta e și părerea d-lui Rugarli. Situațiunea se potrivește până la oarecare punct cu aceea pe care o aveau băncile populare la noi înainte de a se vota legea lor organică în 1903. «Viitorul mutualității în Italia va fi măreț — zice d. Rugarli, — dacă se va stabili între conducătorii mișcării o înțelegere asupra principiilor esențiale și asupra liniilor mari de organizare, mai ales dacă se va putea influența asupra guvernului și parlamentului pentru a legifera pe de o parte, pentru a ajuta materialmente pe de alta. Numai sub scutul unei legi, instituția mutualității va oferi poporului toate garanțiile morale și materiale necesare trăinicieii sale».

Una din cele mai importante măsuri pentru a ajunge aci este convocarea unui congres național al mutualităților școlare. Acolo se vor schimbă ideile, se vor discuta prietenește chestiunile cele importante cari divid încă pe propagatorii ideii mutualiste.

D. Rugarli termină raportul său, formulând următorul deziderat:

«Congresul exprimă dorința ca mutualitățile școlare din «toată lumea să însărcineze Liga învățământului (din Franța) a servi ca biurou internațional pentru a culege și a răspândi informațiuni privitoare la modul cum se practică «în diferite țări această formă a prevederii sociale».

VII

Educația femeii din punct de vedere al rolului de gospodină și mamă de familie

În aceeași ședință de la 2 Octombrie s'a abordat chestiunea educației femeii ¹⁾.

Comunicări puțin numeroase și puțin cuprinzătoare s'au trimis biuroului congresului. Ele au fost rezumate de două doamne: d-na L. Rocheron, care s'a ocupat de prima parte a chestiunii (rolul de gospodină) și d-na d-r Blanche Edwards Pilliet, care s'a ocupat de partea a doua (rolul de mamă de familie).

¹⁾ S'au trimis biuroului următoarele comunicări:

D-na *Pontot*, **Œuvres du vêtement de l'écolier** (garçons et filles), Paris, rue de la Mare.

D-șoarele *Gorraz*, **De la nécessité de créer l'enseignement ménager dans les maisons de commerce où le personnel féminin est nombreux, dans les usines pour les ouvrières, dans les prisons pour les détenues temporaires.**

D-na *L. Guichard*, institutoare la St. Martial-de-Mirambeau (Charente inférieure), **Une école ménagère par département.**

Fritz Devos, institutor la Beirvelde-lez-Gand (Belgia), **L'éducation de la femme à travers les siècles.**

Camille Gras, **De l'éducation de la femme en vue de son rôle de ménagère et de mère de famille dans l'association philotechnique.**

D-na *Moll-Weiss*, **Le véritable enseignement post-scolaire.**

«Gradul de înaintare morală și socială a unui popor — zice d-na Rocheron — progresele civilizațiunii unei țări par a fi în raport direct cu îngrijirea mai mare sau mai mică ce se dă educațiunii femeii. Rolul acesteia par'că se mărește pe măsură ce moravurile se cioplesc și se curățesc, vechile prejudecăți și vechile superstiții dispar».

Astfel arată d-sa importanța problemului care este supus congresului.

Noi nu vom urmà împărțirea făcute de raport, ci ne vom ocupa de fiecare comunicare în parte.

D. *Devos* face un istoric al învățământului femeii în cursul timpului în legătură cu rolul ei social și arată că femeia trebuie crescută astfel ca să devină tovarășa inteligentă a bărbatului și pricepută mamă de copii; «astfel vom avea copii feriți de o creștere dezechilibrată prin dezvoltarea exagerată a unor facultăți în paguba sănătății».

D-sa dă apoi câteva scurte însemnări despre cele ce se fac în Belgia și în Olanda. E vorba de cursuri complementare de învățământ profesional și de menaj — ca și la Paris, — în cari fete de 12 ani primesc noțiuni teoretice și practice de economie domestică și de bucătărie. E vorba de școalele de menaj (numeroase în provincia Hainaut), în cari fetele absolvente ale cursului primar învață croitoria, rufăria, spălatul și călcatul rufelor, bucătăria și cofetăria, facerea pâinii. E vorba apoi de grija care se dă acestui învățământ în Olanda, care posedă (la Nimègue) o școală normală de menaj cu 160 de eleve.

D-șoarele *Gorraz* propun ca, oriunde se află reunite fete tinere, în case de comerț, în uzine, în închisori, să se organizeze un învățământ de gospodărie și de creșterea copiilor. «A da lucrătoarelor indicațiuni precise despre chipul cum se cresc copiii, este a face operă umanitară,

este a reduce mortalitatea infantilă, căci cei mai mulți copii mor între 18 luni și 3 ani din cauza relei îngrijiri».

D-na *Moll-Weiss*, directoarea revistei «*Le conseiller de la famille*», discută ambele chestiuni. Creșterea copiilor este, pentru lumea muncitoare, o problemă foarte grea, pe de o parte pentru că mamele pleacă la lucru de dimineață și lipsesc toată ziua, pe de alta pentru că nu se pricep cum să facă. Spre a le veni în ajutor se înstituesc leagăne (*crèches*) și mai târziu săli de pază¹⁾; dar «leagănul, spitalul de copii mici, sala de pază și patronagiul își vor împlini desăvârșit rolul lor când nu se vor mărgini a primi pe copil, dar vor educa și pe părinți, fiindcă adesea o mamă ignorantă distruge măcar în parte într'o singură zi — Dumineca — opera săptămânii întregi».

De aceea e necesar a profita de toate ocaziunile pentru a instrui pe mame; propune ca în spitalele de femei și în cele de faceri să se utilizeze convalescența și lehuzia pentru a se face despre creșterea copiilor cursuri teoretice sau practice, după putință.

De sigur însă, că un învățământ numai ocazional, nu poate să fie îndestulător; de aceea d-na *Moll-Weiss* ridică și d-sa glasul pentru întinderea obligativității după școala primară, chestiune care acum se agită în Franța.

Admițându-se ideea și admițându-se așa cum a desfășurat-o d. *Buisson*, ca cursurile complementare să se facă ziua, s'ar înlătura și obiecțiunea pe care d-na *Moll-Weiss* a aduce cursurilor de seară.

Iată ce zice d-sa: «Să fie oare de dorit ca tinerii și tinerele, după ce au petrecut ziua întreagă într'un atelier, într'un biou mai mult sau mai puțin aerat, să se adune seara într'o sală, în care de obicei s'au ținut lecții ziua, în care cantitatea de oxigen necesară plămânilor lor se

¹⁾ Traducem astfel ceea ce numesc Francezii «*garderies*», iar Elvețienii «*classes gardiennes*».

micsorează prin lumina lămpilor și prin numărul persoanelor adunate?

«Este bine, este sănătos ca tinerii lucrători să-și impuțineze ceasurile de somn? Este potrivit cu morala ca adunarea aceasta să ție încă risipită familia lucrătorilor, care și peste zi este despărțită? Când vor cunoaște acești copii pe părinții lor? Când tatăl și mama vor putea să înțeleagă sufletul tinerelor ființe pe cari le-au adus în lume și pe cari le cunosc mai de aproape câțiva camarazi de atelier cu cari întâmplarea i-a făcut să lucreze împreună?

«In fine este probabil ca inteligențele tinere cari se obolesc repede — par'că din zi în zi mai repede — să poată trage tot folosul din niște ceasuri de lecțiuni nocturne când dorința de a învăța se luptă cu trebuința de a dormi?»

D-na *Pontot* dă lămuriri despre o societate pe care o prezidează și care are de scop a da haine și rufe copiilor săraci.

D-ra *Guichard* cere înființarea de cursuri tehnice pentru fete și de școli de menaj.

Ocupându-se de chestia culturii femeii, d. *Camille Gras* dă lămuriri despre activitatea în această privință a Asociației filotehnice. «Asociația filotehnică s'a silit, de vre-o 25 sau 30 ani, să coordoneze silințele profesorilor săi pentru educația și instrucția feminină prin igiena fizică și igiena generală; a căutat, pe cât posibil, să întârzieze intrarea fetei în atelier, organizând cursuri practice de croitorie, de mode, de rufărie, etc. La acestea s'a adăogat studiul practic al economiei domestice. In acest scop, Asociațiunea a creat în Ianuarie 1904 la Paris în centrul unei numeroase populațiuni lucrătoare, sub direcțiunea unei femei de inimă, D-na Condert, un curs de bucătărie practică destinat numai pentru fetele de lucrători. Acest curs adună în fie-care duminică de la 7¹/₂ la 10¹/₂ seara vre-o

15 tinere între 16 și 23 de ani, cari vin să învețe toate amănunțele gospodăriei, să cunoască valoarea timpului, valoarea obiectelor de consumație, să se deprindă a pregăti o mâncare sănătoasă și gustoasă, pe care o gătesc singure după sfaturile unei maestre de bucătărie. Masa se compune dintr'o supă, dintr'un fel cu carne, dintr'un fel cu legume și un «entremet», — toate costând între 0,40—0,50 fr. de persoană. Ele mănâncă bucatele gătite, apoi curăță, mătură, pun totul în ordine în sală».

Din 1904 până acum au terminat cursul 86 de eleve.

D. *Mauvezin* cere o educațiune specială pentru fete între 13 și 15 ani. Se va învăța în mod teoretic datoriile unei mame de familie și îngrijirea copiilor mici, aceasta din urmă însoțită de un stagiu de practică. Se va da o pregătire teoretică și practică a gospodăriei: menajul, bucătăria și comptabilitatea casei. În fine femeea trebuie să aibă o profesiune manuală sau intelectuală cu care să-și poată câștiga viața. Cere chiar ca, în timp de un an cel puțin, tinerele să exerciteze această profesiune, ori-care ar fi situația lor materială, pentru ca să înțeleagă valoarea muncii și valoarea banului.

«Această preparațiune are de scop să le facă nu rivalii bărbaților, ci echivalente cu ei. Bărbatul să fie motorul, iar femeea regulatorul menajului. Femeile instruite ast-fel vor fi soții potrivite pentru bărbații cari ar voi să întemeze o familie și astăzi sunt speriați de răspunderea ce impune căsătoria».

Ca comunicare orală vom notă pe a d-nei *Carteron-Bouchat*, care a cerut înființarea unui premiu pentru menajerele cari își îngrijesc mai bine gospodăria.

VIII

Invățământul profesional

În ziua de 3 Octombrie, dimineața, s'a vorbit despre chestiunea a cincea: învățământul profesional¹⁾.

Raportul rezumativ asupra memoriilor a fost prezentat d. René Leblanc, inspector general școlar, care a preferit să nu facă numai rezumatul comunicărilor, ci să trateze

¹⁾ S'au trimes biuroului despre această chestie următoarele comunicări:

Dubret, De l'apprentissage dans les métiers d'art. (raport prezentat la al 2-lea congres al uniunii provinciale al artelor decorative ținut la Mîinich 6, 7, 8 August 1908).

Siegmund Kraus, De l'importance de l'enseignement d'habileté manuelle. (Imprimat).

Dr. Max Samoggia, De l'instruction pratique pour les agriculteurs en Italie. (Imprimat).

C. M. Sæters, L'enseignement agricole en Hollande. (Imprimat).

P. Sagourin, L'enseignement populaire pour les agriculteurs en France.

Boudouard, doctor în științe, directorul secțiunii electricienilor la asociațiunea filotehnică, Rapport sur l'enseignement professionnel: l'enseignement professionnel à l'association philotechnique de Paris; — ce que doit être l'enseignement professionnel dans les associations d'enseignement gratuit des adultes; — vœux proposés.

N. Berthonneau, inspector primar la Caen, L'enseignement professionnel.

Union provinciale des arts décoratifs, Deuxième congrès de l'union

însăși chestiunea cât s'a putut mai cuprinzător într'un timp scurt. După ce d-sa a citit raportul, s'a dat cuvântul mai multor delegați francezi și streini, cari au făcut comunicări Congresului.

D-l *R. Leblanc* amintește, începând raportul său, că Congresul din Angers, în 1906, a votat un deziderat ca învățământul profesional să fie obligator pentru ambele sexe între școala primară și 18 ani.

A mai cerut ca :

«Acest învățământ să se predeà în timpul zilei de muncă fără ca să rezulte pentru ucenic nici prelungirea uceniei, nici scăderea salariului ;

«Cursurile de învățământ profesional organizate de municipalități și subvenționate de Stat să fie apropiate trebuințelor celor chemați să le frecventeze ;

«Să se deschidă pentru tinerii lucrători în orașele mari și în centrele industriale importante, cursuri tehnice analoge cu cele din Paris potrivite cu comerțul sau cu industria din acea regiune ;

«Să se organizeze în regiunile rurale cursuri tehnice agricole ;

«Să se organizeze pentru fete cursuri de învățământ me-najer».

D. Leblanc socotește că a venit timpul ca congresul internațional să dea un vot cu privire la acest învățământ ¹⁾.

provinciale des arts décoratifs de München 6, 7, 8 Août 1908. Voeux.

Notice sur le service d'informations professionnelles dans l'école communale rue Decamps, 4, par l'Association des anciens élèves de l'école.

H. de Puytorac, Rapport sur les perfectionnements apportés à l'apprentissage de la sténographie dans ces dix dernières années.

Communication de la part de „La main d'œuvre“, association syndicale des prévoyants et prévoyantes de l'habillement du département de la Seine.

¹⁾ Votul nu s'a dat, fiindcă organizatorii congresului au revenit asupra ideii lor și n'au admis desbateri cari să se închee printr'un vot.

Trei sunt întrebările cu a căror rezolvire se ocupă d-sa în raport :

1. Care este scopul învățământului profesional și când trebuie să înceapă ?

2. La cine să se adreseze, cine să-l predea și în ce condiții ?

3. În ce măsură poate deveni obligatoriu ?

Iată și răspunsurile la aceste întrebări :

1. «Scopul învățământului profesional este să concure la formarea lucrătorilor de elită, în stare să satisfacă mai ales cerințele moderne ale meseriei lor. Acest învățământ nu se poate introduce în școala primară ; totuși experiența zilnică arată din ce în ce că învățământul elementar poate și trebuie să ia, în ultimii ani, o orientare cât mai practică.

2. «Cea mai mare parte din copii au nevoie să găsească, la eșirea din cursul primar, mijloace de a-și face instrucțiunea în sens profesional, căci ei vor trebui să trăiască din munca agricolă, industrială sau comercială. Statistica socotește la o jumătate de milion numărul persoanelor întrebuințate în industrie și în comerț cari n'au încă 18 ani. Ar trebui deci în Franța să ai o populație școlară anuală de peste un milion, căci în agricultură vor fi poate mai mulți tineri decât în industrie și în comerț. Nu se pot face școli profesionale pentru toți aceștia, căci ar fi nevoie de o sumă colosală ¹⁾. Este materialicește imposibil a se rezolvi astfel chestiunea învățământului profesional. Trebuie nu școli ²⁾, ci cursuri profesionale cari să se potri-

¹⁾ «Cheltuielile de întreținere fiind în medie pentru învățământ de 1 fr. pe zi de cap, ar trebui pe an peste 300 de milioane, afară de cheltuielile de internat și cele necesitate de construcțiune și de instalație».

²⁾ S'ar părea că autorul raportului vrea să ajungă la concluzia de a se desființa școlile profesionale. Nu merge însă până acolo, ci justifică și existența școlilor : «Școlile profesionale pot să existe, dar vor fi totdeauna o excepțiune mai rară în alte țări decât în Franța. Școlile noastre practice intrunesc abia 1200 pentru agricultură, 12.000

vească după nevoile locale. E adevărat că practica meseriei se învață în atelier, dar el nu poate da lucrătorului oarecare cunoștințe teoretice și practice, adesea nouă, necesare unui lucrător de elită, care vrea să meargă cu timpul său ¹⁾.

«In scurt, învățământul profesional (agricol, industrial, comercial, maritim, artistic, de menaj), va putea să cuprindă pe toți cei cari au nevoie de dânsul numai dacă se va pune la dispoziția celor interesați, ca complement al cunoștințelor ce dobândesc prin practica zilnică a meseriei. Va lua forma de cursuri de seară, de Duminică, cursuri temporare, ambulante, etc.»

«3. Obligațiunea se va impune îndată ce acest învățământ se va organiza. Ea nu trebuie decretată înainte» ²⁾.

pentru industrie și comerț. Jumătate din aceștia, mai mici de 14 ani, și-ar găsi mai bine loc în cursuri superioare ale școlilor primare. E un vas cu apă aruncată într'un rezervoriu pentru a i ridica nivelul. Școlile profesionale trebuie încurajate în localitățile unde elevii își pot găsi lesne loc ca să lucreze. Ele justifică cheltuielile ce se fac cu ele, dacă servesc ca exemple sau modele, mai ales dacă organizează cursuri de învățământ profesional cu copiii cari sunt ucenici».

¹⁾ Ca exemplu, da cursurile tehnice organizate de Municipalitatea Parisului. «Organizate de inspectorul învățământului manual primar din Paris, fără concursul administrațiunii ministeriale, ele primesc, în 12 ateliere școlare, mai mult de 1200 ucenici. Pentru unele se prezintă cereri atât de multe, încât se resping pe atâția pe cât se primesc. Costul anual nu ajunge la 40 de fr. de cap; adică cu un b dget egal cu al unei școli profesionale pariziene, s'ar putea deschide în departamentul Senei 50 de asemenea cursuri».

²⁾ D. Leblanc reamintește discuțiunea asupra acestei chestiuni în congresul din Angers. Iată argumentele cari s'au adus atunci de comisiunea care a propus votul:

«Principiul obligațiunii din legea de la 1882 a fost atacat cu violență la început, dar s'a impus în cele din urmă. Se va întâmpla tot asemenea și cu obligațiunea post-școlară trecută în obiceiuri la vecinii noștri din răsărit. Se va obiecta poate că adesea s'a eludat obligația școlară dintre 6 și 13 ani. Vom răspunde că ne am mulțumit dacă, deocamdată obligația cea nouă se va aplica măcar în măsura celei din 1882.

Dintre comunicările celelalte trimise la congres, voiui rezumă cuprinsul câtorva cari mi s'au părut mai interesante.

D. *Sagourin* vorbește despre învățământul agricultorilor adulți în Franța și deosebește trei forme:

a) Un învățământ post-scolar: cursuri de adulți, conferințe populare făcute de institutori.

b) Un învățământ special făcut de persoane speciale: agronomi ambulanti, la câmp; agronomi staționari, la ferme și la școli practice.

c) Un învățământ general: societăți, comiții, sindicate, societăți mutuale, concursuri agricole, expozițiuni.

D. *Boudouard* amintește că prima școală profesională în Franța a fost înființată în 1780 de către ducele de Laro-

«In Elveția și în Germania angajarea lucrătorilor se face printr'un contract scris și bilateral între părinți și patron; învățământul complementar este obligatoriu și sunt sancțiuni severe cari se pot aplica contractanților. La noi d'abia o zecime din ucenici sunt supuși la obligația contractului scris, cei mai mulți luerează numai pe baza unui angajament (contract de louage), iar sancțiunile prevăzute prin legea din 1851, în caz de călcare a contractului, sunt aproape iluzorii. Ar trebui deci, înainte de a cere un contract bilateral scris, să se asigure eficacitatea sancțiunilor.

«Aceasta însă, deși greu de aplicat în practică, n'ar rezolvi chestiunea învățământului profesional.

«Cu dezvoltarea extraordinară a mașinismului modern, lucrătorul face numai o parte mică a unui obiect și totdeauna aceeași. Pentru facerea unei cutii de carton, de exemplu, un lucrător nu știe de cât să așeze foaia de carton într'o mașină care o taie și o îndoește; el nu știe să desăvârșască cutia. Un copil învață foarte lesne să întrebuinteze mașina, dar ajunge la 20 de ani fără să cunoască meșteșugul. Atunci cere să i se mărească salariul, patronul refuză de obicei, îl congediază și găsește lesne alt debutant care se mulțumește cu un salariu mic.

«Ucenicii de acest fel nu vor profita nimic din obligațiunea unui contract scris, ei nu vor dobândi un învățământ tehnic în raport cu meșteșugul lor. Dacă însă ar exista un învățământ profesional complementar obligatoriu, ucenicii ar urmă cursurile și ar dobândi cunoștințele tehnice cari i-ar scăpa de robia mașinii: lucrătorul de elită

chefoucauld-Liancourt, și a devenit mai târziu prima școală de arte și meserii. Arată apoi silințele diferitelor state pentru dezvoltarea învățământului profesional. Anglia cheltuește anual 16.000.000 fr.; Germania 9.500.000 fr.; Franța, 4.500.000.

Terminând, face următoarele propuneri :

1. «Învățământul profesional predat adulților în cursul «rile de seară organizate de asociațiunile de învățământ profesional, trebuie să fie și teoretic și practic, evitându-se «însă ucenicia propriu zisă.

2. «Asociațiunile de învățământ gratuit pentru adulți, ca «să poată recruta profesori, trebuie să se ție în raport strâns «cu societățile de foști elevi ai școlilor tehnice superioare.

3. «Ca să răspundă cât mai bine la trebuințele industriei «și ale comerțului, Asociațiunile vor trebui să fie în legă- «turi constante cu sindicatele profesionale, cu societățile de «asigurare, etc.».

D. *Soeters* dă lămuriri în privința învățământului agricol în *Olanda*.

În *Olanda*, învățământul agricol nu se dă în școlile primare, ci în școli de agricultură, de horticultură și arboricultură ¹⁾.

de care are nevoie industria modernă, trebuie să domineze munca, iar nu să fie dominat de ea.

«Obiecțiunea că patronii n'ar primi să trimită pe ucenicii lor la cursurile profesionale ca să nu piarză câteva ore de lucru, nu mai are temei în cazul unei măsuri generale. Cu regimul actual, toate încercările de a organiza cursuri profesionale în orele de atelier nu vor putea să aibă succes, cu toată bunăvoința câtorva patroni. Natural că, dacă unele fabrici admit, iar altele de acelaș fel nu admit ideea, se va produce stricarea echilibrului în paguba unora și în folosul altora. Se găsesc mulți patroni cari se plâng de ignoranța lucrătorilor, cari recunosc nevoia unei instrucțiuni profesionale, cari sunt dispuși să-și dea concursul pentru organizarea cursurilor, dar fiecare zice : să fie obligați și concurenții mei să facă la fel».

¹⁾ Asemenea școli sunt în centrele următoare : Wagennigen, Gro-nigen, Goes, Sittard, Schagen, Dordrecht, Leeuwarden, Naaldwijk, Aalsmer, Tiel, Boskoop.

Este o școală superioară ¹⁾ cu un curs de trei ani și cu următoarele materii: agricultură, horticultură, arboricultură, matematică, științe naturale, economie politică, etnologie, limbile javaneză și malaeză (pentru colonii). La examenul de diplomă se admit absolvenți de gimnaziu cari au urmat școala cel puțin un an.

Sunt apoi școli de iarnă cu cursuri de doi ani, în cari se primesc tineri de 16 ani după un examen sumar de curs primar. Se învață: pământul, comptabilitatea, creșterea vitelor, îngrășămintele, facerea untului și a brânzei, chimie și fizică, zoologie și botanică, cultura plantelor și a legumelor, cultura arborilor fructiferi, zootehnie, igienă, aritmetică, limba olandeză.

Sunt în fine cursuri de iarnă cari se organizează după nevoile localității, pentru tineri dela 15 ani în sus.

Aceeași chestiune a învățământului agricol a preocupat și pe d. *Samoggia*, care ne vorbește despre organizarea acestuia în *Italia*.

Sunt cursuri practice pentru cultivatorii de pământ — unele țin câteva zile, altele câteva luni — organizate de syndicatele și uniunile cooperative, de societățile și academiile agrare, de comițiile și uniunile agricole, de școlile superioare și practice de agricultură. Aceste cursuri se fac ori chemându-se ascultătorii în localurile școalelor sau societăților, ori trimițându-se la ei profesori ambulanti. Se socotesc 80 de catedre ambulante.

Iată materiile cari se tratează în aceste cursuri: sericultură, facerea brânzeturilor, altoirea viței și a arborilor fructiferi, replantarea viței, pomologie, mașini agricole, zootehnie, comptabilitate agricolă.

Au încercat să facă și cursuri elementare de tot cu școlarii, dar experiența n'a reușit, din pricina lipsei de pre-

¹⁾ La Wageningen.

parație practică a învățătorilor și din pricina lipsei mijloacelor necesare.

Nici celelalte cursuri cu adulții nu sunt fără de greutăți: ascultătorii sunt cu totul lipsiți de învățătură; lipsește un plan general; sumele ce se acordă sunt foarte mici.

Comunicările orale au fost următoarele:

D. M. Wolf vorbește despre învățământul profesional în Germania. Acolo este obligatoriu și pentru băieți și pentru fete (inv. de menaj). Fetele sunt primite în unele universități, iar în toate orașele găsesc cursuri comerciale și de lucrări feminine.

Autorul prezentului raport, având cuvântul, a citit comunicarea care urmează:

«Idea de a continua și de a susține efectele învățământului primar în afară de școală și după școală, care este ideea centrală a acestei întruniri internaționale, nu este prea veche în România. În Franța, după cum se vede în magistralul raport al d-lui Ed. Petit, se socotește ca început anul 1894; noi socotim anul 1898. Atunci au eșit la iveală câteva din cele mai interesante forme ale acestei activități pe care noi o numim «activitate extra-școlară». Ele s'au născut grație inițiativei unuia din cei mai mari miniștri ai țării, d. Sp. Haret; după planul lui, conceput cu chibzuință și urmărit cu hotărâre și fără descurajare în fața piedicilor, ele continuă a se dezvoltă și a produce efecte salutare pentru educațiunea poporului. Prin entuziasmul său, a știut să atragă la dânsul bunele voințe și să încurajeze inițiativele.

Era dar natural să profite de această ocaziune pentru a trimite aici o delegație care să poată urmări de aproape desbaterile și să poată cunoaște ce au făcut alte țări mai înaintate, în domeniul educațiunii poporului. În numele acestei delegații prezent mulțumirile cele mai călduroase biuroului congresului, care a avut amabilitatea să-mi acorde cuvântul pentru ca să expun foarte pe scurt câteva din mijloacele pe cari le întrebuițăm pentru a completa instrucțiunea primară și pentru a prepara pe locuitor și pe cetățean. Mă voiu măr-

gini la chestiunea care este azi la ordinea zilei: învățământul profesional.

Acest învățământ se prezintă sub două forme: ca organism special, — ca complement al școlii primare.

Învățământul profesional propriu zis este organizat prin legea din 1899 (modificată în 1901) și se predă în trei categorii de școli: școli de agricultură, școli de meserii pentru băieți și pentru fete, școli de comerț.

Sunt 10 școli elementare de agricultură, 2 școli de viticultură, 6 școli inferioare de agricultură. Mai este o școală superioară de agricultură și o școală specială de silvicultură.

Învățământul meseriilor se dă în 30 de școli elementare, în 13 școli inferioare și în 2 școli superioare de arte și meserii.

Pentru învățământul comercial, avem 8 școli elementare și 4 superioare. Corpul didactic al lor organizează cursuri de seară cu băieții din prăvălii pentru a le completa cunoștințele speciale și a-i învăța limbi streine.

Fetele primesc instrucțiunea profesională în 27 școli profesionale inferioare și 2 școli superioare. Trebuie să adăogăm școlile de menaj din orașe și școlile rurale de menaj.

Această organizare este, în trăsuri generale, cam aceeaș cu cea care se întâlnește în cele mai multe țări și nu voiu intra în arătarea amănuntelor.

Mă voiu sili să vă prezent cu oarecari detalii organizarea învățământului profesional ca complement al școlii primare, pentru că ea înfățișază caractere particulare, datorite trebuințelor și împrejurărilor speciale ale țării noastre.

E vorba de învățământul lucrului manual și de învățământul agricol. Lucrul manual este prevazut ca obiect de studiu în programul școalelor primare. Pentru pregătirea învățătorilor s'a introdus în școlile normale studiul serios al lucrului manual. Afară de aceasta, în tot anul se adună o serie de învățători cari învață lucrul manual dela maștri speciali instruiți în străinătate.

În multe țări se dă lucrului manual un caracter pur educativ. La noi se dă preferință unui punct de vedere mai mult industrial: copiii lucrează nu numai bucăți de lemn sau de fier cari sunt părțile ale unui obiect, ci obiecte întregi cari pot să serve la ceva.

Să trecem la învățământul agricol.

Școala rurală își propune la noi să fie o preparațiune pentru viața

țărănească în toate manifestările ei, dintre cari cea mai importantă este activitatea agricolă. Fie-care școală trebuie să aibă lângă local o grădină și afară din vatra satului un teren de cultură. Legea din 24 Martie 1908 dă fiecărei școli 3 hectare. Programul învățământului primar, după reforma din 1903, este alcătuit astfel ca să lase timp liber de ajuns pentru ca elevii să lucreze înșiși în grădină și pe câmp. Școlile normale și seminariile preotești (preoții pot să fie și institutori) au în program un învățământ destul de întins al agriculturii teoretic și practic.

Dar pentru ca tinerii învățători, d'abia eșiți din școală, să aibă un ajutor în pregătirea viitorului agricultor, Ministerul a instituit un număr de *învățători ambulanzî*. Aceștia au în grija lor 8 până la 15 școli într'un cerc nu prea mare în jurul satului în care locuiesc. În toată perioada muncii câmpului, ei vizitează școlile pe cari le au în grijă, arată ce lucrări trebuie făcute și cum să se facă.

Pentru ca acest învățământ agricol să fie o realitate, elevii ultimei diviziuni (14—15 ani) sunt obligați să parceleze și să planteze, după modelul grădinei școlare, o mică porțiune din *grădina părinților lor*. Învățătorul supraveghează modul cum elevul cultivă porțiunea sa, îi dă sfaturi și-i pune note cari se socotesc la promovare.

Dar ceea ce este mai important este că acest învățământ agricol *ese din școală*. Învățătorii chiamă pe săteni să vie la școală, să urmărească experiențele fiilor lor, să formeze asociațiuni cu elevii și cu învățătorul pentru diferite întreprinderi agricole.

Pentru a duce la bun sfârșit această școală de adulți cu un caracter cu totul special, s'a instituit de câteva luni — ca încercare — niște *revizori agricoli*. Aceștia sunt în primul rând auxiliari prețioși ai învățătorilor, dar au de scop să contribuie la îmbunătățirea cunoștințelor și a stării economice a săteanului. Ei caută să se apropie de câțiva țărani, să le câștige încrederea, studiază caracterul lor, însușirile lor economice, starea lor materială, etc. Țăranii aleși devin niște adevărați elevi ai acestora și de ei se ocupă revizorii, urmărind un plan care se găsește expus într'o recentă circulară ministerială. Se în broșura care se va împărți congresiștilor ¹⁾.

Toată această organizațiune pe care am avut onoare să v'o expun pe scurt, este bazată pe spiritul de sacrificiu și pe devotamentul învățătorilor. Speranța pe care țara și-a pus-o în ei n'a fost înșelată.

¹⁾ În ziua următoare s'au împărțit congresiștilor exemplare din broșura noastră: *L'éducation populaire en Roumanie*.

Lucrătorul modest («Le modeste ouvrier qu'on paye d'une obole», cum zice poetul) și-a făcut datoria. Printr'însul urmărim ridicarea țaranului, care este forța națiunii noastre».

D. *Beauvisage* cere ca lucrul manual să fie obligatoriu în școli.

D. *Gonillon*, profesor de agricultură la Toulaine (Indre-et-Loire), arată că educațiunea profesională agricolă este o necesitate pentru democrație.

D. *Simonetti* din Lyon susține că trebuiesc pregătite facultățile copilului pentru meserii chiar din vârsta cea mai fragedă.

D-na *Moll-Weiss*, care se întorcea dela un congres de educație din Geneva, se ocupă de școlile de gospodărie cari pregătesc bucătărese și servitoare, observând că ar fi de dorit ca stăpânii să se poarte mai bine cu servitorii («moins de froideur envers les domestiques»).

IX

Colonii de vacanță. Schimbul internațional de copii. Călătoriile de studiu

Acestea au fost ultimele chestiuni cari au ocupat congresul tot în dimineața zilei de 3 Octombrie¹⁾.

Rapportul rezumativ asupra lucrărilor primite a fost făcut de d. A. André, inspector școlar la Reims, specialist în chestiunea călătoriilor școlare.

D-sa raportează toate aceste chestiuni la chestiunea călătoriilor și începe prin a arăta folosul lor: «Călătoriile îm-

¹⁾ Comunicările trimise biuroului au fost:

Les colonies de vacances en Italie (fără nume de autor, dedicată lui Alberto Dallolio, fondatorul coloniilor școlare de vară din Bologna).

René Leblond, administratorul societății pentru schimb de copii, **Les échanges internationaux d'enfants**.

A. Langevin, „**Concordia**“, société internationale d'études, de correspondance et d'échange.

E. Chagniot, **Rapport de l'association amicale des anciens élèves de l'école supérieure de Giromagni** (territoire de Belfort).

Lidie Martial, **Le danger physique et psychique des échanges d'enfants**.

Rapport sur la première colonie française de vacances en Allemagne. (Extras din «Revue Universitaire»).

Un număr din: *Bulletin des œuvres et des voyages scolaires* din Reims.

Dr. Badaloni, **Assistance phisiologique et hygiénique dans l'école**.

bogățese spiritul și dau avânt imaginației ; dezvoltă judecata, stimulează inițiativa individuală și întăresc voința; risipesc prejudecățile și luminează patriotismul».

După un scurt istoric, în care citează pe Locke, Montaigne și Rousseau, și în care ne spune că primele călătorii de școlari în comun au fost făcute (în Franța) la începutul secolului XIX (1799—1800), amintește că azi și guvernele și societățile particulare încurajează în toate chipurile călătoriile elevilor și profesorilor; apoi trece la expunerea fiecărei chestiuni în parte, rezumând memoriile trimise.

În rândurile următoare, mă voi ocupa de cele mai interesante din aceste memorii.

Voi începe cu *schimbul de copii*.

Odată stabilit folosul călătoriilor pentru educația tinerimii, e natural să se caute toate mijloacele pentru a le înlesni. Negreșit, lipsa de fonduri pentru organizarea acestor călătorii este cea mai însemnată piedică. Pentru a se înlătură într'o bună măsură, s'a născut ideea următoare: Părinții dintr'o localitate să trimită copiii lor într'o altă localitate și, în timp de mai multe zile sau săptămâni, copiii să trăiască într'o familie streină pe când acasă la ei trăiesc alți camarazi. Cu aceasta ajungi la cheltuiala cea mai mică: numai plata drumului. Ai și garanția că copiii vor fi bine îngrijiți, căci fiecare familie care are un mosafir, are în același timp și un copil trimis departe.

Schimbul de copii se poate folosi în multe feluri. Cele mai importante sunt: a înlesni cunoașterea patriei, a înlesni învățarea limbilor streine.

Cu acest din urmă înțeles se practică în Franța, Anglia și Germania schimbul internațional de copii. Când un copil care are de acasă cunoștințe fie și restrânse de o limbă streină, merge în țara unde se vorbește acea limbă și trăește singur în mijlocul unei familii care nu cunoaște

limba lui natală, învață, face progrese rezezi și importante.

O întrebare se va naște în mintea oricui: cum alegi familiile cari să schimbe copiii? Aceasta este greutatea, și pentru pregătirea schimbului trebuiesc foarte multe lucrări preliminare.

Despre aceste lucrări și despre rezultatele obținute a comunicat d. Leblond în numele unei societăți «Société d'échange international des enfants et des jeunes gens», fondată în 1903 de d. Tom Mathieu.

Sprijinită de municipalitatea Parisului și de mai multe camere de comerț din Franța și din streinătate, societatea numără în cei cinci ani de existență 810 copii schimbați din Franța în alte țări și din alte țări în Franța.

Ea centralizează cererile, are corespondenți în diferite orașe streine și pregătește totul ca să fie mulțumită toată lumea.

În aceleaș sens lucrează societatea «Concordia» care asemenea prin d. Langevin a prezentat o dare de seamă despre activitatea sa.

Fundată în 1895 de Emile Lombard, ea are de scop să înlesnească relațiile internaționale prin studiul manifestațiilor intelectuale, morale și economice ale popoarelor și să stabilească între membrii săi legături de solidaritate și de bunăvoință mutuală. Pentru aceasta, înlesnește corespondența internațională între elevi sau adulți, pregătește schimbul de copii, înlesnește găsierea de locuri pentru institutori, etc. ¹⁾ În ultimii doi ani a înlesnit schimbul între două sute de familii franceze și streine.

¹⁾ Am vizitat sediul acestei societăți și am luat toate documentele necesare pentru a da aci lămuriri amănunțite.

Societatea are membri în toate părțile lumii. În lista orașelor unde se află vreun membru vedem: Paris, București, Bruxelles, Amsterdam, Genova, Geneva, Mexico, Moscova, Munich, Berlin, Cairo, Peking, Cambridge, Tokio, etc. Acești membri întrețin relații unii cu alții prin intermediul societății. Cel care se înscrie arată scopul lui: vrea să

D. *Emile Chagniot* se ocupă de schimbul de copii în vederea învățării unei limbi streine și cere să nu se trimită copiii în altă țară decât atunci când au cunoștință suficientă de limba acelei țări.

D-na *Lydia Martial* atrage atențiunea asupra primejdiilor fizice și psihice ale acestui schimb. Trebuie să cunoști bine mediul unde trimeți copiii, să ții socoteală de vârsta lor și de condiția lor socială. În genere, sfătuește familiile să nu se învoiască la schimb decât atunci când copiii au ajuns la o vârstă destul de înaintată ca să folosească de șederea lor într-o țară streină.

aibă informații despre vreun subiect ori despre vreo țară, vrea să schimbe cărți postale ilustrate, vrea să se perfecționeze într-o limbă streină scriind scrisori, etc.; în același timp arată și ce este dispus să ofere în schimb. Toate aceste informații se publică într'un organ al societății, care se trimite tuturor membrilor. Astfel, fiecare poate căuta și găsi în listă ceea ce-i trebuie. Cei cari vor să călătorească pot avea informații despre orașul unde se duc, înlesniri de traiu, etc.

Societatea publică în fiecare lună o revistă «Le correspondant international», în care se tipăresc articole în diferite limbi europene și în esperanto. Prin această foaie se țin toți membrii în curent cu schimbările de adresă ale unora, cu noile înscripțiuni, etc. Anuarul ce apare la finele fiecărui an dă numele tuturor membrilor cu numărul de ordine al fiecăruia și cu indicațiile necesare. Cotizația anuală este de 13 fr.; tinerii până la 18 ani plătesc pe jumătate.

Iată lista chestiunilor pentru cari poate cineva găsi informațiuni, relațiuni, schimburi de idei, etc.:

Agricultură (la fiecare chestie generală sunt indicate și chestiile speciale, de exemplu: unul se ocupă cu sericicultura, altul cu horticultura, altul cu pădurile, etc.), Arte, Asociațiuni, Bibliografie, Colecțiuni, Colonii, Comerțiu, Industrie, Obiceiuri, Drept și Legislație, Sisteme de scriere, Feminism, Geografie, Istorie și Archeologie, Linguistică, Literatură, Medicină și Igienă, Militarism, Naționalități, Pacifism, Țări diferite, Pedagogie, Filantropie, Filozofie, Postă și Telegraf, Profesiuni, Chestiuni sociale și economice, Științe naturale, Științe occulte, Științe fizice și matematice, Științe politice, Sporturi, Transporturi, Lucrări publice.

Cam în același sens vorbește și d-na *Jane Misme*, directoroarea ziarului «*La Française*» și recomandă lucrarea pe care această publicație o urmărește : apropierea mamelor din toate țările.

Despre *coloniile de vacanță* s'au dat amănunte cu privire la Franța și Italia.

D-nul *Bourelle* a vorbit în numele «*Uniunii coloniilor de vacanță*», societate prezidată de d. Loubet. Ea urmărește organizarea de colonii de vacanță (și a reușit în anii din urmă să trimită anual câte 8000 de copii din orașe la aer curat) și crearea de școli în aer liber. Prin inițiativa ei s'au făcut încercări de acestea: s'au trimis elevi din școlile primare urbane să facă lecții câțeva vreme în sat, adică să vadă de aproape natura despre care au învățat atâtea lucruri frumoase în cărți ¹⁾.

Despre coloniile de vacanță din *Italia* s'a trimis biuroului o comunicarea interesantă.

Aceste colonii se întrețin cu fonduri adunate prin: cotizațiile membrilor cari le organizează, subvențiunile comunelor, comitetelor de patronaj și altor instituții similare, subscripțiuni deschise de ziare, vânzarea diferitelor broșuri tipărite în acest scop, organizarea de loterii, serbări de binefacere, etc., legate și donațiuni.

Coloniile din Turin au 5 categorii de societari: acționari, cari iau, în timp de 3 ani, una sau mai multe acțiuni de câte 5 lei una ; — perpetui, cari dau odată pentru totdeauna între 100 și 1000 lei ; — binefăcători, cari dau între 1000 și 10.000 ; — de onoare, care dau 10.000 lei ; — mic patroni, adolescenți cari dau 2 lei pe an și adună fonduri prin subscripții.

Unele colonii au recurs la un mijloc, care are și o parte

¹⁾ Ca să înțelegem importanța lucrului, să ne aducem aminte că e vorba de Paris, de stradele și casele cartierelor sărace din Paris.

educativă: mici cotizațiuni lunare de la elevii din școlile elementare. Sunt, de sigur, multe familii destul de modeste ca situație materială și cari pot da 5 centime pe lună. Și e un chip de a învăța pe copii și economia și spiritul de solidaritate. Incercarea s'a făcut la Bologna, unde cotizațiile mici de la elevii școalelor elementare au dat într'un an suma de 1596 lei. Cele din Florența a adunat în modul acesta în 1906 suma de 1881 lei; iar o colonie din Veneția 545 lei.

S'a mai emis ideea de a se face apel și la cooperarea societăților formate în școlile secundare sau în universități. D. Memmo, prezidentul unei colonii din Veneția, care a făcut această propunere în 1905, a amintit circulara d-lui Liard către elevii școlilor secundare cu privire la opera de prezervare contra tuberculozei.

Autorul comunicării crede că toate aceste ajutoare nu vor fi suficiente și nu se vor dobândi rezultate importante până când Statul nu se va hotări să intervină prin subvențiuni serioase.

Apoi d-sa ne dă amănunte despre diferitele colonii. Prima colonie din Milano (nu ni se spune anul) a fost de 60 elevi. În al treilea an s'au folosit de petrecerea la țară 92 de copii. În 1888 s'a ajuns la 200. În 1906 societatea a putut trimite 200 de băieți și 200 de fete.

Una din aceste societăți din Milano are azi un capital de 180.571 lei.

Costul unui copil în timp de o lună este în medie de 51 lei.

Din Bologna s'au trimis în 1889 numai 24 de elevi, dar azi se trimit 94, cheltuindu-se într'un an 7000 de lei.

La Turin s'a făcut încercare, în 1892, cu 11 băieți și 10 fete, aleși de o comisie de medici dintre elevii școlilor primare din oraș. Rezultatele au fost așa de îmbucurătoare încât o sumă de persoane cu avere au dat concursul lor și azi Turinul are 25 de colonii cu 530 de copii de ambele sexe. Șederea lor în localitatea climaterică aleasă

e de 50—55 zile. Averea acestor colonii este de 453.858 lei. În 1905 întreținerea unui elev a costat 59 lei. Pentru locuința elevilor se întrebuințează localurile de școală din comunele de munte ¹⁾.

Din Verona s'au trimis pentru o lună 200 de băieți și fete într'o localitate de munte.

Asemenea se trimit la aer curat un număr mai mare sau mai mic de copii din multe orașe italiene: Udine, Vicenza, Bergamo, Mantua, Genova, Bassano, Padova, Palermo, Roma. Societățile cari le întrețin au capitaluri frumoase: 61.628 lei, 23.585 lei, 173.361 lei, etc.

Dar d. André, autorul raportului rezumativ, atrage atențiunea că nu e vorba a se discuta la congres despre coloniile de vacanță în genere, ci numai de acelea cu scop de a se schimbă între ele din două țări și de aceea nici nu se referă în lucrarea sa la comunicarea italiană. D-sa citează opinia emisă într'un congres din 1905. («Congrès de l'expansion économique mondiale»): «Dacă s'ar organiza colonii de vacanță în străinătate, ar fi mare folos pentru studiul practic al limbilor. S'ar trimite, de exemplu, elevii unei școli în Germania; un profesor de acolo ar avea grijă de ei și i-ar conduce la excursiuni interesante. Acești elevi ar avea vârsta de cel puțin 14 ani și s'ar recrută printr'un examen».

Prima colonie franceză în Germania s'a trimis în 1907 (Iulie-Septembrie). Un număr de 26 elevi din diferite școli secundare din Paris s'au împărțit în orașele Dusseldorf, Colonia, Bonn și Coblenz. Raportul asupra acestei colonii a fost prezentat Ministerului instrucției de d. Pinloche, profesor la liceul Charlemagne.

¹⁾ Autorul mai pomenește și despre o instituție de cultură fizică a copiilor din Turin: gimnaziul recreativ «Genero», care are de scop a întări forțele fizice ale elevilor din școalele primare prin exerciții apropiate și prin îngrijiri potrivite. Cura aici ține 3 săptămâni.

Ultima chestie cu care s'a ocupat congresul a fost: *călătoriile de studiu ale membrilor corpului didactic.*

Asupra acestei chestii n'a venit nici o comunicare din afară, ci numai d. André, raportul comitetului, a dat oarecari lămuriri.

«Dacă, pentru tinerime, călătoriile sunt un lucru excelent, ele sunt necesare și educatorilor, mai ales profesorilor de geografie.

«Ar trebui să se înlesnească acestora de a dobândi noțiuni de acelea cari vor servi ca să facă mai sensibile pentru copii caracterele generale și formele tipice ale țării sau ale țărilor străine și ca să transforme cursul de geografie, curs adesea mort, într'unul viu, pitoresc, interesant și iubit de copii.

«Dintr'o călătorie bine organizată vii totdeauna cu sănătatea întărită, cu idei nouă, cu impresii salutare și cu siguranță în cunoștință.

«Ce interesant, ce precis ar deveni cursul de geografie dacă profesorii ar amesteca în lecțiile lor sau în conferințele populare amintiri personale, cari ațâță totdeauna curiozitatea!

«După cercetările pe cari le am făcut, se vede că obiceiul de a călători pentru a se instrui se generalizează din ce în ce mai mult.

«Astfel, în Elveția e o asociație cu acest scop care grupează aproape 3000 de institutori și institutoare; «Lereshausverein» din Viena organizează în fiecare an călătorii strălucite însoțite de cursuri speciale pentru studiul limbilor moderne; în acelaș sens lucrează «Asociația institutorilor din Marea Britanie și Irlanda».

«La noi, călătoriile de studiu nu au avut destul succes din pricina lipsei de mijloace, dar de vre-o zece ani inițiativa privată a înlesnit unui mare număr de institutori și institutoare să călătorească și să viziteze, în condiții excelente, colțurile cele mai pitorești ale Franței și posesiunile mediteranee.

«Oricât ar fi de folositor și plăcut să călătorească cineva în țări străine, șocotim că înainte de toate trebuie să facă excursii în țara sa proprie, căci trebuie să cunoască cât mai complet și mai exact patria despre care are să dea învățatură copiilor și pe care trebuie să-i facă s'o iubească.

«Este operă utilă și patriotică de a înlesni învățătorimii să cunoască *patria cea mică* și numai mai târziu patria cea mare.

«De aceea am propus ca recompensele ce se acordă institutorilor pentru cursurile de adulți sau pentru altă formă de activitate extra-școlară, să conste mai ales în înlesniri de a călători».

Autorul, terminând, citează câteva pasagii dintr'un articol al d-lui Ed. Petit, care vorbește despre «bursele de călătorie» ce se dau profesorilor secundari pentru a cercetă țări depărtate, — în Asia, America, Oceania — și propune că ar fi bine să se dea asemenea burse și pentru Franța. «Nici un filantrop n'a avut până acum ideea să fundeze pentru agregatii de istorie și de geografie, o bursă pentru «Tour de France». Nimic nu poate prețui așa de mult ca învățământul pentru cunoașterea Franței, care are trebuință de a fi deplin cunoscută și iubită.»

Voiu transcrie aci o serie de deziderate cari urmau a fi supuse congresului ¹⁾.

«Guvernele să încurajeze schimbul internațional de copii, dar să nu se ocupe de acest serviciu, care trebuie să rămână de domeniul inițiativei private ²⁾.

«Autoritățile școlare, presa învățământului și presa zilnică să arate familiilor multiplele foloase ale acestui schimb ³⁾

«Înainte de a se face schimbul de copii, să se ție socoteală:

¹⁾ În urmă, biroul hotărînd a nu se face nici discuție nici vot, nici un deziderat n'a fost discutat în congres.

²⁾ «Concordia»

³⁾ Diferiți propunători.

- «1. de vârsta copiilor.
- «2. de situația lor familială și socială.
- «3. de starea lor psihologică și fizică.
- «4. de mediul uman și social în care se vor transplanta
«ca să nu le fie stricător ¹⁾).

«In școalele din ținuturile de la hotare, să se facă lecții
«pentru studiul elementar al limbii din țara vecină ²⁾).

«Să se constituie o comisiune internațională compusă din
«delegați numiți de guvern, pentru ca să rezolve dificul-
«tățile schimbului inter-școlar, cari provin din diversitatea
«programelor și a condițiilor de admitere în școli ³⁾).

«Școalele superioare, asociațiunile de foști elevi, came-
«reie de comerț să organizeze călătoriile de studiu, ale
«căror rezultate vor fi cu atât mai solide cu cât va fi mai
«accentuat caracterul lor tehnic ⁴⁾).

«Să se ia măsuri de către guverne pentru a se înlesni
«schimbul de profesori ⁵⁾).

«Să se creeze cursuri de vacanță pentru profesorii cari
«vor să se perfecționeze în studiul limbilor vii ⁶⁾).

«Să se trimită instrucțiuni directorilor de institute de
«instrucție publică ca să înlesnească, în timpul vacanței,
«găzduirea elevilor și institutorilor cari vor veni pentru
«călătorii de studiu.

«La sfârșitul școlii normale primare, absolvenții să fie
«trimiși a călători pe cheltuiala statului; iar indemnizările
«cari se dau de stat institutorilor cari se disting în acti-
«vitatea post-școlară și peri-școlară, să se întrebuinteze
«pentru a-i trimite în grupe în călătoriile de studiu.

«Statul, departamentele, Universitățile, Societățile de
«foști elevi, etc. să institue burse de călătorie pentru pro-
«fesorii de geografie și elevii cei mai merițoși, ca să cer-
«ceze principalele regiuni ale Franței ⁷⁾).

¹⁾ «Ecole de la Pensée».

²⁾ «Asociațiunea amicală a școlii superioare din Giromagny».

³⁾ «Societatea de schimb internațional».

⁴⁾ Idem.

⁵⁾ Idem.

⁶⁾ «Asociația foștilor elevi ai școlii superioare din Giromagny».

⁷⁾ Aceste 3 din urmă puncte sunt propuse de «Societatea pentru
călătorii școlare» și privesc special Franța.

X

Vizite la diferite instituțiuni

După amiaza zilei de 3 Octombrie a fost rezervată pentru vizite.

S'a făcut o listă destul de lungă, din care congresiștii aveau să-și aleagă. Ea cuprindeă o serie de școli ¹⁾ și o serie de instituțiuni de educație populară ²⁾. Aceste vizite aveau să fie făcute între 2 și 5 p. m., timp prea scurt pentru a se vizita cu folos un număr ceva mai mare din ele.

Voiu dà aici, câteva amănunte despre unele din instituțiile de educație populară la cari au fost învitați congresiștii.

«*Ligue nationale contre l'alcoolisme*» — Liga națională împotriva alcoolismului — este întemeiată în 1904 ca urmare a așa zisei «Uniuni franceze antialcoolice».

¹⁾ Școli și muzee: Louvre, Conservatorul de arte și meserii, școala de băeți (rue Blomet), școala de fete (rue Jouffroy), școala de menaj (rue des Minimes), școala profesională de fete (rue Bouret), școala Estienne, industria cărții (Boul. d'Italie), școala Boule, industria mobilelor (rue de Reuilly), școala profesională (rue Ganneron).

²⁾ Ecoles des hautes études sociales, — Fédération des universités populaires, — Ligue nationale contre l'alcoolisme, — Écoles des Mères, — Ligue française de l'enseignement, — Oeuvre du Trousseau, — Jeunesse républicaine du 2e arrondissement, — La Française, — Jeunesse républicaine du 3e arr., — Foyer du soldat de Paris.

Sediul central este în Paris, iar în restul țării are numeroase secțiuni. După ultimul raport, ea numără 65.000 membri.

Ea se ocupă în primul rând cu educația antialcoolică. Prin stăruințele ei s'au introdus în școalele primare oarecari noțiuni de învățământ antialcoolic. Ea urmărește executarea acestei părți din program și o înlesnește, tipărind cărți și tablouri, laudând și încurajând pe institutorii cari se ocupă mai activ cu chestia. Se formează apoi mici societăți de școlari prin diferite licee, având de scop a pregăti la lupta de mâine pe viitorii cetățeni. Liga răspândește broșuri antialcoolice în cazărmi și organizează conferințe.

În vederea viitorului, ea înființează cantine fără băuturi spirtoase prin ateliere unde găsesc patroni binevoitori. O asemenea cantină este la sediul central în «rue des Écoles, 50», unde se poate mânca foarte bine cu preț redus. Am avut ocazia să vizitez acest local în 1906, când eram în Paris, și am găsit la vremea mesei foarte mult tineret.

«*Écoles des mères*» — Școala mamelor — fondată în 1897, are de scop să dea ocupație folositoare și inteligentă fetelor după ce ies din școală și până când se mărită: să le prepare pentru rolul de stăpâne de casă și de mame.

Școala are un local în «rue de Miromesnil, 12», unde se țin conferințe de către diferite persoane la cari face apel comitetul de conducere al societății și unde se țin cursurile obișnuite. Cursurile sunt variate și depind de scopul pe care-l urmăresc elevele: unele vor să devină profesoare, altele institutoare, altele numai gospodine.

Societatea publică și o revistă lunară, în care se discută diferite chestiuni în legătură cu educația femeii și se dau relațiuni despre mersul școlii.

Ligue française de l'enseignement — Liga franceză a învățământului — s'a întemeiat în 1866 de către Jean Macé numai

cu trei membri : un lucrător pietrar, un conductor de drum de fier, un sergent de oraș. Intemeietorul ei eră însă așa de stăruitor încât peste doi ani ajunge să aibă 4818 aderenți.

De atunci și până azi ea și-a modificat programul după nevoile educației populare. La început a căutat să răspândească ideea obligativității învățământului primar. Mai târziu a luat inițiativa congreselor și anul acesta a fost al 28-lea congres, precum s'a spus în capitolul respectiv.

Liga este așezată într'un frumos local, are bibliotecă și are un mare deposit de material pentru învățământul popular : aparate de proiecție, clișeuri, gravuri, etc. Ea seivă de organ central pentru organizarea bibliotecilor populare. Ea reunește în organizația ei un mare număr de societăți cari se ocupă cu o ramură sau alta a educației populare. Este condusă de un consiliu general în care intră reprezentanții tuturor societăților afiliate. Pe lângă acestea, mai e un comitet parizian și un comitet de doamne.

Liga publică un *Buletin* lunar în care se coordonează informațiile relative la activitatea diferitelor opere de educație populară.

Oeuvre du trousseau—Societate pentru facerea rufăriei—este întemeiată în 1899 de către fostele eleve ale unei școli de fete din Paris, strada Riblette, 14, și înscrie, an cu an, și pe elevele școlii. Cotizațiunea este de 5 centime pe săptămână. Scopul este ca fiecare membră să-și pregătească, lucrând singură sau ajutată de către camaradele ei, rufăria de care va avea nevoie când se va mărită. Școala fiind așezată într'un cartier de muncitori și de oameni în genere săraci, se înțelege că scopul apare destul de însemnat. În fiecare Vineri fetele se adună și lucrează. Cu acest chip, ele ajung ca, la vârsta de 18 ani, să aibă gata toată rufăria, fără ca să bage de seamă. Interesant este că, pe lângă fetele sărace, vin altele cu oarecare dare de mână dintre fostele eleve și cele cari sunt mai dibace la cusut ajutate pe tovarășele lor la părțile mai grele ; astfel, pe lângă

ideea prevederii, se adaugă și ideea ajutorului mutual. E natural apoi că aceste întruniri săptămânale sub privigherea directoarei școlii contribuiesc și la formarea bunelor deprinderi și la întreținerea culturii.

«*La Française*» este numele unui ziar redactat de un comitet de doamne, care se ocupă în special cu «progresul femeilor».

«*Foyer du soldat de Paris* — Căminul soldatului — este o instituțiune foarte interesantă, pe care am vizitat-o însumi. Tinerii soldați, intrați în cazarmă, se văd deodată în mijlocul unei vieți nouă, care-i face adesea să simtă nostalgia casei părintești; apoi, neavând cum să petreacă într'un mod inteligent orele pe cari le lasă libere serviciul militar, sunt expuși la toate tentațiunile și adesea cad pradă alcoolismului. Dacă se găsește chip ca să aduni pe soldați într'o casă unde să găsească distrațiuni felurite, înlături într'o mare parte aceste neajunsuri. Aceasta a fost ideea care, în 1893, a condus pe o doamnă Germond, văduva unui ofițer superior, să înființeze un fel de club special, pe care l-a numit «Cămin». Căminul acesta a început prin a fi foarte modest, având o singură sală; apoi și-a schimbat de câteva ori localul, mărimdu-se din ce în ce, ba nu a rămas singur, ci a fost imitat în alte puncte ale Parisului și în alte orașe.

Localul pe care l-am vizitat în «rue du Temple», are o frumoasă sală de conferințe și de serbări, cu o scenă în toată regula, are o mică bibliotecă, are un bufet la care nu se găsește băuturi alcoolice. Aci vin soldați și grade inferioare, găsește biliard și alte jocuri de acest fel (jocul de cărți este oprit), găsește reviste, găsește hârtie de scris ca să-și facă corespondența cu familia.

Soldații sunt primiți fără nici o formalitate și nu sunt supuși la nici o taxă.

Cheltuelile se acoper prin cotizațiile membrilor asocia-

ției (membri binefăcători cari plătesc 500 fr., membri fondatori cari plătesc 100, membri subscripitori cari dau anual 10 fr., membri aderenți cari dau sub 10 fr.). Asociația are un comitet care îngrijește de mersul trebilor și este în directă legătură cu Liga învățământului.

S'a vizitat și localul în care se va instala «Liga franceză a învățământului».

Asemenea s'a depus o coroană pe monumentul lui Jean Macé.

O parte din congresiști au vizitat Muzeul Louvre, unde aveã să se ție conferințe organizate de «*Société populaire des beaux arts*» — Societatea populară a artelor frumoase.

Fondată în 1894, această societate are de scop pe de o parte să ajute pe artiștii începători și să le împutineze greutățile debutului, pe de alta să răspândească gustul artistic în popor.

Societatea are un comitet compus din artiști și din oameni foarte pricepuți în ale artei. Fiecare aderent plătește o cotizație de 5 fr. pe an. Din suma care se adună prin cotizațiuni și prin donațiuni, se cumpără opere de artă, mai ales ale debutanților. În fie-care an se pun la loterie operele cumpărate în cursul anului și participă numai aderenții. Cei cari nu câștigă primesc în schimb gravuri copii după diferite lucrări de artă, gravuri executate bine și cari nu se pun în comerț.

Pentru cultura membrilor, societatea organizează conferințe ținute către specialiști și vizite la diferite muzee și expozițiuni.

XI

Serbări. Inchiderea Congresului

În seara de 3 Octombrie o mare ceremonie în onoarea lui Marcelin Berthelot s'a dat în amfiteatrul cel mare al Sorbonei.

Pe lângă bucățile de muzică și pe lângă poezia recitată de către artistul *Albert Lambert*, s'au ținut discursuri de către d-nii *Dessoye*, prezidentul congresului, și *L. Bourgeois*. *D. R. Poincarré* a făcut o disertație despre viața și activitatea lui Berthelot. Serbarea s'a încheiat prin cuvântarea d-lui *A. Fallières*, prezidentul Republicei.

Inchiderea congresului. — În ziua de 4 Octombrie la 10 dimineata s'a deschis ședința ultimă a congresului sub președinția d-lui *Doumergue*, ministrul instrucției.

După cuvântarea d-lui *Dessoye*, prezidentul congresului, care a rezumat lucrările congresului, a urmat discursul d-lui *Ferdinand Dreyfus*, membru în consiliul general al Ligei: «*Serbările școalelor în Franța, Serbarea din 1908: Hippolite Carnot*».

După câteva bucăți de muzică, după ce d-șoara *Géniat*, artistă de la Comedia Franceză, a recitat cu desăvârșită artă o odă către congresiști de *Jean Philippe*, a urmat cuvântarea ministrului.

D-sa a mulțumit organizatorilor congresului pentru

munca depusă și congresiștilor pentru lumina ce au răspândit asupra chestiunilor prin comunicările lor.

Termină zicând: «Această ședință este cea din urmă a congresului; dar despărțirea e numai trecătoare. Congresul nu se sfârșește, căci o lungă și mare lucrare începe acum».

Serbarea școlară în amintirea lui Carnot s'a dat după amiază în grădina de aclimatație. Mulți copii din școalele populare de tot felul—o gazetă zice: 25000... au fost chemați să se bucure și să încante pe congresiști prin manifestările bucuriei lor.

Seara, într'una din sălile mari din Palmarium s'a dat un banchet, prezidat de d. Doumergue, la care au luat parte câteva sute de persoane.

D. *Dessoie* a băut pentru prezidentul republicei și pentru congresiștii străini.

D. *Pullé* a mulțumit în numele delegaților streini, și a exprimat recunoștința pentru Franța, care a fost totdeauna în fruntea mișcărilor nobile și generoase.

D. *Doumergue* a închinat pentru Liga învățământului.

«Intăiu țin să asociez guvernul la toastul pe care președintele Ligei l-a ridicat pentru congresiștii streini. Sper că aceștia vor duce cu ei o frumoasă amintire a acestor zile și sunt fericit că Franța a reprezentat pentru ei, și în această împrejurare, inima și spiritul omenirii.

«Ridic al doilea toast pentru Liga învățământului, această armată care luptă în țară pentru a întări o operă, ale cărei rezultate începem a le vedea».

În ziua de 5 Octombrie un însemnat număr de congresiști s'au dus la Versailles, unde s'au organizat serbări.

XII

Oficiul internațional al educației populare.

Intr'una din ședințele congresului ținut în Milano în Septembrie 1906, s'a votat următoarea moțiune :

- «Congresul,
- «Afirmând din nou folosul unor debateri internaționale asupra chestiilor educației populare ;
- «Proclamând asemenea folosul care decurge pentru toate operele de educațiune populară (instituțiuni anexe ale școalei primare, biblioteci populare, universități populare și cursuri pentru cultura poporului, școli profesionale) din coordonarea constantă a activității lor ;
- «Recunoscând nevoia unei acțiuni continue pentru a stabili și a face permanentă această coordonare ;
- «Decide a se constitui o federațiune internațională a operelor de educațiune populară ;
- »Dă mandat comitetului de organizare al congresului să prepare această constituire».

Comitetul a delegat pe d. Angelo Merlini să se ocupe cu această afacere. D-sa a comunicat în prima ședință a congresului din Paris punctul său de vedere printr'un raport, pe care-l vom analiza aci.

D-sa începe prin a constată că în toate țările civilizate s'au născut instituțiuni cari să completeze rezultatele școlii

primare și să prepare pe viitorul lucrător, și că în unele țări asemenea instituțiuni au ajuns la o dezvoltare foarte însemnată¹⁾.

Epoca noastră de azi cu legăturile multiple și frecvente între națiuni încurajează aspirațiile spre pace și înfrățire universală. Această înfrățire se poate face pe tărâmul științei și pe tărâmul educațiunii.

Acestui scop îi poate servi de minune o federațiune internațională pentru educația populară.

Apoi d. Merlini cercetează foloasele pe cari le ar aduce federațiunea.

În primul rând, ea ar aduce din toate părțile informațiuni, le ar coordonă; ar înlesni legăturile între o țară și alta și între instituțiile similare, ar provoca și ar organiza congrese, expoziții; ar publica o revistă generală.

Ar putea, în anumite împrejurări, să dea un ajutor prețios diferitelor instituțiuni din diferite țări; de exemplu, pentru excursiuni școlare, pentru călătoriile ale profesorilor, etc.; mai ales pentru schimbul internațional de copii, pe care l-ar întări prin creațiune de cursuri internaționale de vacanță, ș. a.

Federațiunea aceasta ar putea să contribuie la soluțiunea unor probleme pedagogice sau sociale în raport cu școala și cu educația; ar putea să înlesnească comerțul cărților și să răspândească în toate țările capo-d'operele literare și cele mai bune publicațiuni științifice²⁾

Dar, dacă foloasele sunt lesne de stabilit, e mai greu

¹⁾ Citează ca exemple: Liga franceză a învățământului, Liga belgiană a învățământului, Societatea germană pentru întinderea culturii populare, Federațiunea centrală pentru cultura populară a Austriacilor cari vorbesc nemțește, Uniunea cehă pentru cultură, Universitățile populare din Franța, Bibliotecile populare, Societățile mutuale.

²⁾ D. Merlini citează chestiunea edițiilor populare. Amintește că editorii au cerut, în congresele lor, garanții mari, termene lungi, înainte ca o scriere să intre în domeniul public. Aceasta e o piedică pentru răspândirea culturii în clasele sărace și federațiunea internațională ar putea să o combată.

să hotărăști cum se va constitui și cum se va conduce acest oficiu internațional, mai ales cari vor fi isvoarele financiare și unde va fi sediul lui.

Raportorul declară că i-a fost imposibil până acum să stabilească măcar o înțelegere prealabilă. Speră însă că cu ocaziunea acestui congres se va face un pas mai departe în această direcțiune. De aceea, pe deoparte invită pe delegații diferitelor națiuni să se înțeleagă între ei, pe de alta supune votului congresului următoarea moțiune care este primită cu unanimitate :

«Al doilea congres, reluând, confirmând și precizând dorința exprimată de primul congres ținut la Milano, pentru o înțelegere internațională prin care să se schimbe informațiuni relative la educația populară,

Decide :

«Să creeze un oficiu internațional al educațiunii populare având de scop să contribuie la dezvoltarea educațiunii populare laice pentru ambele sexe la toate națiunile, prin stabilirea unei legături între toate instituțiile de educație din inițiativă privată;

«Să centralizeze și să răspândească rezultatele studiilor și experiențelor făcute în fiecare țară pe terământul educațiunii populare».

Asupra chestiunii a publicat în timpul congresului d. Dessoye un articol în «Le Journal», din care extragem pasagiul următor :

«În ce se rezumă congresul? Care-i este rezultatul? S'a recunoscut în mod unanim că ar fi folositor pentru toți a se stabili nu o colaborare imposibilă, ci un fel de comunicațiune permanentă între națiuni, pentru ca schimbul de informațiuni început la Congres, să se continue. De aceea s'a decis crearea unui oficiu internațional al operelor laice de educație populară.

«Cum va putea să funcționeze acest oficiu? Ce caracter va avea? Va avea același caracter ca și congresul.

»Nu s'au emis deziderate, nu s'a discutat, n'a fost nici majoritate nici minoritate. Un număr de congresiști au dat lămuriri despre una sau alta din operele de educație populară din țările lor: documente prețioase, la trebuință, au fost înregistrate și cine va voi va putea să le folosească.

»Oficiul internațional nu poate să facă altfel.

»Fiecare țară are moravurile, tradițiunile, temperamentul ei deosebit. Nu e vorba să se predice o anume doctrină, să se susțină o anume formă de lucrare: ar fi himeric și primejdios. Din potrivă, fiecare națiune va urmă să facă ceea ce va socoti mai potrivit cu caracterul și cu geniul său particular și cu cerințele organizării sale politice și sociale; va putea însă să se lumineze la lumina experienței făcută de alte națiuni.

»Liga franceză a învățământului a fost însărcinată să așeze temelile acestui organism nou și să-i asigure mersul în mod provizoriu măcar. Rezultatele ce va dobândi le va aduce la cunoștința congresului al 3-lea ce se va aduna la Bruxelles în 1910, pentru a se păși la constituirea definitivă».

În legătură cu această chestiune a oficiului internațional, să notăm că în dimineața zilei de 4 Octombrie s'au adunat într'o mică sală a Sorbonei delegații streini pentru a se ocupa de constituirea unei «fедераțiuni a universităților populare» ¹⁾.

Aci au aclamat prezident pe d. Pullé, delegatul italian organizatorul universității populare din Bologna. După un schimb de idei între cei prezenți, s'a decis ca fiecare na-

¹⁾ În ajun, mai mulți delegați ai universităților populare existente au mers la localul Universității populare (Hôtel des sociétés savantes și au remis o medalie comemorativă pentru asociațiunea universităților populare franceze.

ține să delege doi reprezentanți în comitetul provizoriu, care va pregăti lucrările necesare pentru a se constitui definitiv federațiunea.

D. D. Teodoru și autorul acestui raport au primit sarcina pentru România.

CONCLUZIUNE

Din lucrările congresului educațiunii populare ținut la Paris, pe cari le-am expus cu multe amănunte în paginile ce preced, reese în primul rând că în toate țările civilizate a devenit o preocupare de mare însemnătate această chestiune a «educației populare».

Asupra termenului însuși a fost nevoie de oarecari lămuriri.

Sub numele de «*educație populară*» se înțeleg toate mijloacele întrebuințate pentru a completă educația și învățătura tinerilor cari nu pot să urmeze o școală secundară pentru a le întreține cunoștințele și a le înmulți, pentru a-i pune în curent cu mișcarea științifică modernă ; se înțeleg asemenea mijloacele întrebuințate pentru a ridică moralul claselor lucrătoare și sărace, pentru a le înlesni să se pătrundă de rolul lor în lupta pentru înaintarea și prosperitatea patriei.

Aceste mijloace se pot grupă în mai multe categorii.

Din însăși definițiunea educației populare, se vede că ele au să susțină efectele școlii primare, reîmprospătând și adăogând cunoștințe ; apoi să pregătească masele pentru rolul lor în stat. Prin urmare o primă categorie vor fi acelea cari au de scop să *ajute școala primară* pentru a-și

da roadele : *opere peri-școlare* ; apoi vor fi mijloacele de învățământ numite : *opere post-școlare* ; în fine mijloacele de educație socială, așa zisele : *opere extra-școlare*.

A. Opere peri-școlare

Pentru ca școala primară să dea tot ce poate da, se cere în primul rând ca toți copiii în vârstă legiuită să urmeze în adevăr în școală ; prin urmare să ai atâtea localuri și atâți învățători câți trebuie. Dacă copiii nu vor să vie, să-i obligi ; dacă nu pot, să suprimi piedicile ce le stau în cale.

Prin urmare toate instituțiile cari vor contribui la realizarea acestor scopuri vor fi opere *peri-școlare*.

Astfel «*Societatea pentru clădiri școlare la sate în județul Brăila*» ¹⁾ este o instituție *peri-școlară*.

«*Societatea pentru învățătura poporului român*» ²⁾ care dă

¹⁾ În ziua de 1 Ianuarie 1902 s'a înființat în orașul Brăila o *Societate pentru clădiri școlare*, care își propune să adune fonduri pentru construirea și reconstruirea de localuri școlare în comunele rurale din județ.

Mijloacele pentru ajungerea scopului sunt: *a)* cotizațiile membrilor ; *b)* subscripțiuni publice ; *c)* donațiuni ; *d)* sume provenite din baluri, serbări publice, reprezentațiuni, concerte, loterii și altele.

Membrii fondatori au fost 47.

Acastă societate a clădit un număr de localuri, dar s'a desființat.

²⁾ *Societatea pentru învățătura poporului român*, s'a întemeiat la 8 Noembrie 1866. Propunerea de întemeiere a Societății s'a făcut de V. A. Urechia în urma înțelegerii avute cu mai mulți bărbați patrioți ca : Esarcu, Misail, Lupășcu, Strejeseu, Sc. Roseti, Aurelian, I. Maxim, Papiu Ilarian, etc.

Statului în fiecare an un număr de învățatori, este o instituție *peri-școlară*.

Dar chiar dacă ai avea atâtea localuri și atâția învățatori câți copii sunt în vârstă de școală într'un an dat, se întâmplă că nu vin la școală toți copiii cari trebuie să vie. De ce? Pentru că trebuie să se îmbrace și să-și cumpere cărți și rechizite. Societățile cari vor da haine și cărți copiilor săraci, vor fi instituțiuni *peri-școlare*.

Dintre comunicările trimise la congres, una a vorbit despre o societate de acest fel din Franța: «*Le denier des écoles*», care funcționează în Lyon.

Scopul ei este a propaga prin toate mijloacele putincioase învățătura printre Români, fără deosebire de provincie, și a stăruii ca învățătura generală gratuită și obligatoare să devină o realitate în România, așa ca să ajungă a nu mai fi Români fără să știe a citi și a scrie: a lucra la dezvoltarea educațiunii naționale.

De oarecî Societatea se întreține din cotizatiile membrilor și donațiuni și pentru a putea primi și legate, i s'a recunoscut calitatea de persoană juridică în 1887.

Cotizațiile celor 277 membri ai societății, în anul 1906—1907 s'a urcat la suma de 4300 lei, iar venitul total al societății, în acelaș an a fost de 114.938,65 lei.

Pentru ajungerea scopului său, Societatea a început cu școlile de adulți, în București, cari au funcționat dela 1867 până la 1873.

Tot Societatea a înființat și o școală Normală pentru pregătirea învățătorilor școalelor primare rurale. Școala s'a inaugurat la 13 Decembrie 1870 și a funcționat regulat, fiind frecventată de un număr de 592 elevi, dela anul 1870 până la 1905—1906. Școala are azi localul său propriu, material didactic și mobilier corespunzător cu cerințele pedagogiei moderne. Pe lângă ea se află și o școală primară de aplicație, pentru practica elevilor normaliști. În diferite orașe din restul țării, societatea a întreținut mai multe școli normale, cari însă s'au desființat.

În anul 1881 în ziua de 23 Aprilie, societatea a înființat în București și o grădiniță de copii, sistem Froebel; ea funcționează și astăzi în local propriu.

Societatea a publicat câtăva vreme o revistă intitulată: «*Societatea pentru învățătura poporului Român*», (1870—1880).

La noi cea mai veche societate de acest fel este «Societatea pentru ajutorul copiilor săraci din București», care cheltuește anual peste 5.000 lei dând haine copiilor săraci ¹⁾. Tot în București este societatea «Tibișoi», care lucrează cam în acelaș chip.

La Iași funcționează și prosperează o societate pentru ajutorul elevilor săraci, având un capital de 60.000 lei.

Asemenea societăți se pot cită la Galați, ²⁾ la Craiova ³⁾, la Târgul Neamțului, ⁴⁾ etc.

De vreo câțiva ani se încearcă a se fundă și susține în București și în alte orașe un tip de asociațiuni cari se apropie și de mutualități și de societățile de patronagiu.

Astfel e în București: «Bunul școlar», fundată în 1907. Ea are de scop să stabilească raporturi strânse între școală și familie și să cultive în elevi spiritul de economie și de

¹⁾ Societatea pentru ajutorul elevilor săraci din București s'a înființat în anul 1893 din inițiativa și prin stăruințele răposatului Doctor Sergiu.

Dispune de un fond de peste 80.000 lei.

Fondul și-l mărește anual prin cotizațiile membrilor și mai cu seamă prin donațiuni.

²⁾ Societatea pentru ajutorul copiilor săraci din Galați. (Se numește «Cantina școlară și ajutorul elevilor săraci») s'a înființat în 1901; a adunat până azi un fond de 56.061 lei, din cari a cheltuit 33.419 lei, dând ajutor pentru cantină, pentru cumpărare de cărți și haine elevilor săraci.

³⁾ Societatea «Amica copiilor» din Craiova, fundată 1889, îmbracă anual un număr însemnat de copii. În anul trecut a îmbrăcat 240 de fete, din cari 100 recomandate de către direcțiunile școalelor primare. S'a cheltuit 2.400 lei.

⁴⁾ Societatea «Copilașul» s'a constituit în Târgu-Neamț (Jud. Neamț) cu începere dela 1 Martie 1906. Ea își propune să ajute pe elevii săraci din școlile publice; să stăruie pentru înființare de școli și îmbunătățiri ale localurilor.

Societatea s'a înființat din inițiativa corpului didactic primar din T. Neamțu și la constituirea ei a avut un număr de 35 de membri. Astăzi are 32 membri și fond de 2.653 lei. A dat ajutoare în sumă de 2.337 lei.

ajutor mutual. Sunt două categorii de membri: părinți și elevi¹⁾).

Se vede însă că, cu tot ajutorul de haine și de cărți, destui copii încă nu pot să învețe cum trebuie la școală, fiindcă sunt rău hrăniți. S'a comunicat congresului că chiar în orașe mari ca Bruxelles, se găsesc în școli copii hrăniți insuficient. O asemenea constatare s'a făcut și în București.

«In postul Paștelui trecut, găsim într'o zi în toate clasele 80, în altă zi 100, în alta 130 de copii nemâncăți. In postul Crăciunului ce trecu, am găsit odată 60, altădată 67, altă dată 82, altă dată 90 de copii cari nu mâncaseră o firimitură de pâine. Acum două trei săptămâni, d. secretar general de la Ministerul școalelor a întrebat: câți copii vin nemâncăți dimineța la școlile toate din București. Știți ce a aflat? Vin mii de copii — băieți și fete — nemâncăți la școală».

Acestate sunt cuvintele unui director de școală²⁾.

Cum vor putea asemenea copii să urmărească explicările învățătorului? Cum să fie vioi și atenți?

¹⁾ Această societate s'a înființat la 11 Noembrie 1907 în București, de institutorii școlii primare de băieți No. 12,—unde își are sediul,— pentru elevii acestei școlii și absolvenții ei până la majorat.

Scopul societății este: a) Să stabilească o apropiere între familie și școală. b) Să deprindă pe elevii școlii cu economia, ajutorarea reciprocă și buna întrebuințare a timpului.

Membrii societății sunt de 2 feluri: *adulți* și *minori* (elevii școlii) și sunt împărțiți în 2 secțiuni. Secția minorilor e condusă de unul dintre instituori.

Contribuțiile membrilor adulți sunt de cel puțin câte 2 lei anual și ale minorilor, de cel puțin câte 20 bani anual.

²⁾ Cuvântare ținută în București la o întrunire publică pentru întemeierea unei societăți de patronaj la 24 Februarie 1908. (*Buletinul activității sociale a preoților și învățătorilor* No. 1, 1908).

Pentru remedierea acestui rău, avem *cantinele școlare*.

Rolul cantinelor este nespus de mare, atât în orașe, pentru motivele arătate, cât și în sate, unde se adaogă încă un alt motiv: depărtarea localului de școală de diferitele cătune cari alcătuesc comuna.

Cele d'întâi cantine la noi s'au întemeiat în anul 1898. În urma unei circulări trimisă revizorilor de către Ministrul școalelor de atunci se întemeiază în București o societate care întreține chiar în primul an 15 cantine. Ea socotea la 30 Iunie 1908 un fond de peste 65.000 lei ¹⁾.

Această societate dă numai în cazuri excepționale mâncare gratuită; în genere elevii plătesc (10 sau 5 bani).

Tot așa de înfloritoare este Societatea cantinelor școlare din județul Ilfov ²⁾. Vom cită apoi pe cea din Iași, fondată în 1899 și posedând un capital de 16.000 lei ³⁾, pe cea din Craiova («Ospătăria școlară») întemeiată de o societate de doamne ⁴⁾, pe cea din Giurgiu ⁵⁾.

În multe orașe nu există societăți constituite cari să se ocupe cu întreținerea de cantine; acolo se constituiesc comitete formate mai ales din institutori și institutoare și acestea adună fonduri și fac cantine în școlile unde se simte adevărată nevoie.

¹⁾ *Societatea cantinelor școlare din București*, înființată în 1898, a avut ca venituri de atunci până la finele anului 1908 suma de 177.073,49 lei, din care a cheltuit 103.592,27 lei; dispune acum de un capital de 73.481,22 lei. În cursul anului trecut au funcționat 15 cantine, cari au servit 64.856 porții de mâncare, din cari numai 5878 gratuit.

²⁾ *Societatea cantinelor școlare din jud. Ilfov* a avut în anul 1908 avere în sumă de 25.562 lei din cari a cheltuit 4112 lei, rămânând cu un capital de 21.450 lei. Ea a întreținut 12 cantine, la cari a servit 21.593 porții de mâncare la 411 școlari în timp de două luni aproximativ.

³⁾ Societatea «*Cantina școlară*» din Iași, fondată în 1899, are azi capital de 16.000 lei.

⁴⁾ Societatea «*Ospătăria școlară*» din Craiova, fondată în 1899, întreține cantinele școlare. Are un capital de 64.468 lei.

⁵⁾ *Societatea cantinelor școlare din Giurgiu*, s'a fundat în anul 1901 are un capital de 3000 lei.

În sate cantinele se organizează de învățător într'un mod mult mai simplu, adică elevii aduc de acasă materialul necesar pentru prepararea mâncării, care se face la școală de către soția învățătorului sau de o femeie din sat¹⁾.

Tot pentru sănătatea elevilor, ca și cantinele, servă *coloniile de vacanță*. În orașele mari trăesc și cresc sute și mii de copii înghesuiți în cartiere murdare în case fără soare. Pe lângă că aceștia sunt elevi mai slabi decât ar putea să fie după forțele lor intelectuale, dar dintre ei se recrutează candidații la ftizie.

Se înțelege cât de mare bine li se face acestora dacă li se înlesnește să petreacă vara la aer curat.

Despre coloniile de vacanță s'a vorbit deajuns la congres. S'a arătat că în Franța este o mare *uniune* a coloniilor de vacanță care înlesnește anual câtorva mii de copii orășeni să meargă la țară. S'a arătat asemenea că în Italia este o organizare vastă în vederea acestui scop, că sunt societăți prin multe orașe cari adună fonduri prin toate mijloacele, interesând în acelaș timp și pe elevi prin mici cotizațiuni.

În țară la noi cea dintâi colonie școlară a fost organizată de o societate de doamne din București «Sprijinul»²⁾

¹⁾ În 1898 erau 76 cantine școlare în 21 de județe; în 1899—900 numărul lor se ridică la 119; în 1901—1902, la 242. În 1907—1908 au funcționat 59 cantine.

²⁾ Societatea «Sprijinul» s'a înființat ziua de 25 Mai 1900 în București. Ea își propune: a) să ajute femeile cări caută să-și câștige singure existența, b) să încurajeze diferitele instituții feminine, c) să răspândească cultura prin conferințe, școli de adulte, etc., d) să înființeze sanatorii pentru convalescenți, pentru tuberculoși, aziluri pentru femei gravide, colonii de vacanță pentru școlarii săraci.

Societatea a înființat un *birou de informațiuni* chiar la sediul său și astfel a procurat de lucru la o mulțime de femei sărace, a înființat o *școală de lucru* la care deodată s'au înscris 70 de eleve.

S'au ținut *conferințe populare* în mai multe localuri de școli primare. În ziua de 8 Februarie 1901 s'a deschis și o *școală de adulte* cu un program de studii repartizat la 2 ani.

care în 1901 a trimis 11 fetițe să stea o lună la munte. De atunci ea organizează în fiecare an mici colonii.

Primăria Capitalei s'a asociat la această operă, și, din 1902, trimite asemenea colonii. În 1908 a întreținut 926 de băcți și de fete parte la munte, parte la mare.

În anii din urmă Casa școalelor a intervenit și ea și a cheltuit în 1908 suma de lei 10.000 în scopul acesta.

Toate aceste instituțiuni, numite *post-școlare*, nu învață pe elev, dar îl pun în poziție să poată învăța. Dar dacă educația populară ar face numai atât, ea d'abia și-a pregătit terenul. Terenul ei adevărat, ca opere de învățământ, îl formează operele *post-școlare*.

A organizat *coloniile de vacanță*. Numărul copiilor din colonia anului 1905 s'a ridicat la 100. A înființat și o *școală de infirmiere*, cu începere dela 10 Februarie 1905. Cursurile școalei țin 6 luni; au fost înscrise 40 eleve în primul an.

Veniturile societății s'au ridicat în 1904—1905 la 9.538 lei.

B. Opere post-școlare

Operele post-școlare se interesează în primul rând dacă sunt tineri cari n'au învățat de loc sau n'au învățat tot ce trebuia să învețe în școala primară.

În vederea acestora se instituesc *cursurile de adolescenți și de adulți*.

A doua întrebare a activității post-școlare este următoarea: Cei cari au absolvit școala primară, cât rețin din cunoștințele dobândite? Anchete făcute în diferite țări au arătat că aceste cunoștințe se pot uita și pot fi cazuri — ciudate în adevăr — de analfabeți cari sunt totuși absolvenți de școală.

Mai ales la recrutare se poate constată starea de cultură a fiilor poporului. De aceea Elvețienii au instituit un *examen al recruților*, la care sunt supuși toți tinerii cari nu au urmat învățământul secundar sau superior. *Cursurile din cazarmă* vin să completeze lipsurile; asemenea cursuri există și în Elveția și în alte țări.

Dar educațiunea post-școlară merge mai departe: ea se interesează și de aceia cari au trecut școala primară, au trecut-o cu folos și n'au uitat cele învățate.

Cerințele vieții moderne impun cunoștințe mai întinse de cât acelea pe cari le poate da cursul primar.

Pentru dobândirea acestor cunoștințe, se deosebesc trei grupe de instituțiuni :

I.

*Instituțiuni cari înlesnesc citirea de cărți:
Bibliotecile populare.*

Despre bibliotecile populare s'au prezentat la congres câteva comunicări foarte interesante. S'au dat câteva lămuriri despre cele din Alsacia, despre cele din Varșovia și despre cele olandeze, dar mai numeroase științe s'au dat despre cele italiene.

În Italia, pe lângă suma pe care o dă statul în fie-care an, se cheltuesc bani și de către societăți particulare. Aceste societăți, începute pe la 1900, s'au dezvoltat foarte repede și azi sunt două centre: Milano și Bologna, cari își dispută organizarea de biblioteci.

Despre activitatea din Franța în acest sens s'a vorbit puțin: s'a arătat cât de slab funcționează bibliotecile școlare; s'au dat amănunte despre societatea «*Journaux pour tous*», care înlesnește citirea de ziare în comunele rurale și organizează biblioteci circulante.

Noi stăm în genere foarte rău cu bibliotecile populare.

Casa școalelor a organizat cele d'întâiu biblioteci sistematice în anul 1898. Atunci s'au întemeiat 320 de biblioteci sătești, câte 10 de județ. Tot atunci s'a făcut și un regulament pentru funcționarea lor. O nouă serie de 320 s'a adaos în anul 1903. Dacă se adaogă la acestea, cele 143 făcute prin donațiuni particulare, se ajunge la un total de 783 biblioteci rurale. ¹⁾

Numărul acesta nu este prea mic; dar am zis că stăm foarte rău, din pricină că nu avem destule cărți serise pentru țărani. S'ar putea formă edițiuni din cărțile românești de literatură, dar acestea n'ar fi îndestulătoare, pen-

¹⁾ În 1898 s'a alcătuit și un regulament al bibliotecilor populare, care se găsește în colecțiunea de legi a Ministerului Instrucției. (Vol. II, pag. 740).

tru că dacă ai vrea să faci edițiuni strict destinate populației rurale, ar trebui să păstrezi puține pagini din autorii noștri. Traducerile din limbi străine cari se publică de diferitele «biblioteci», au în vedere mai mult lumea orașelor și prin urmare și din ele puține s'ar putea cu folos da în mâna sătenilor.

Pe lângă aceste lucrări literare, trebuie să ne gândim și la cărți prin care să se vulgarizeze știința. Acestea lipsese aproape cu totul. Pentru împlinirea acestui gol, Casa Școalelor a publicat un concurs și va edita manuscrisele cele mai bune ce i se vor trimite.

În orașe s'au organizat de câțiva ani biblioteci populare și acestea au mulți cititori. În București avem două biblioteci de acest fel: biblioteka de la liceul «Lazăr» și biblioteka «Socec». În Iași este una în mahalaua «Tătărași». Mai avem la: *Pitești, Bârlad, etc.*¹⁾

II

Instituțiuni cari organizează «cursuri și conferințe».

Acestea sunt foarte variate și despre ele s'au făcut comunicări foarte numeroase la congresul din Paris.

Cele mai multe din ele sunt organizate de societăți particulare; în Germania și în Elveția se găsesc așa numitele *școli de perfecționare* întreținute de comune sau de cantoane și parte din ele sunt obligatorii. Fiindcă din Ger-

¹⁾ În momentul de față ne lipsese date pentru a putea stabili situațiunea bibliotecilor populare din orașe. Putem spune numai că biblioteka de la liceul *Lazăr* deschisă în 1906 Octombrie, are 2000 volume, este deschisă publicului între orele 8—10 seara și numără în mediu 16 cititori pe seară, dar elevii și profesorii împrumută cărți acasă; că biblioteka populară «*I. V. Socec*», întemeiată cu ocazia împlinirii a 50 de ani dela fundarea casei Socec, a avut în momentul deschiderii sale 5000 volume.

mania și din Elveția n'au venit comunicări la congres, ar fi afară din cadrul acestui raport amănunțele despre școlile de perfecționare.

1. Cursurile de adulți pot fi *cursuri de reparațiune* pentru analfabeți sau de *reviziune* pentru cei cari n'au absolvit cursul primar ori l-au absolvit și voesc a-și reîmprospăta cunoștințele; pot fi în fine *cursuri tehnice sau speciale*.

Dacă cursurile de adulți se țin cu soldații, ele se numesc *cursuri de cazarmă*.

La noi, primele cursuri de adulți s'au organizat în anul 1866 de către «*Societatea pentru învățătura poporului român*» în București, dar după câțiva ani mișcarea a încetat cu totul ¹⁾. Ea s'a reînceput numai mai târziu după 1898. În 1901, când Ministrul instrucției s'a adresat prefectilor cerându-le concursul, au apărut câteva cursuri, cari s'au înmulțit repede. În 1902—1903 au funcționat 975 de școli de adulți în comunele rurale și 15 în orașe ²⁾.

Prin regulamentul din 28 Maiu 1904 s'au stabilit normele după cari aveau să funcționeze aceste școli de adulți. Ministerul nu-și ia sarcina de a le înființa, ci recomandă aceasta comunelor, corporațiilor de meseriași și societăților particulare.

Se deosebesc: a) școale de adulți de curs primar, cari cuprind cursuri pentru *analfabeți* și cursuri pentru cei ce

¹⁾ Cele d'întâi cursuri de adulți despre cari se face mențiune sunt din 1860, deschise de ministerul învățaturii publice din Principatul Moldovei în localul școalei de meserii din Iași. Urmează apoi cele din 1867 ale *Societății pentru învățătura poporului român*, despre cari se vorbește în nota relativă la istoricul acelei societăți (pag. 103).

²⁾ După datele ce am putut avea la îndemână, cele mai numeroase cursuri de adulți au fost (în anul 1907—1908) în județele: Prahova (145), Teleorman (104), Ialomița (107), Dolj (123), Buzău (100). Cu ocazia cercetărilor ce se vor face de inspectori anul acesta în vederea împărțirii de premii din suma de 65.000 lei pusă în budget în acest scop, vom avea date exacte și despre numărul cursurilor și despre numărul și asiduitatea ascultătorilor.

au puține cunoștințe de scriere, citire și socoteală; b) cursuri libere pentru cei ce au absolvit școala primară; c) școli pentru ucenici destinate a completa instrucțiunea ucenicilor din fabrici, ateliere și prăvălii.

Cursurile tehnice sau speciale au luat, în Franța, o dezvoltare foarte mare.

«Asociațiunea filotehnică» este poate cea mai însemnată organizatoare de astfel de cursuri. Fundată în 1848, ea a progresat an cu an și astăzi are 650 de cursuri în Paris. Ele îmbrățișează materiile cele mai variate: literatură, științe, arte frumoase, arte practice, industrie, comerț, agricultură, meserii.

Laboratoriile «Bourbouze» sunt un fel de școală practică pentru fizică și chimie la Paris.

Din Italia s'au dat detalii despre «cercul poliglot din Neapole», care are de scop răspândirea cunoștinței limbilor streine.

La noi nu avem instituțiuni cari să corespundă acestor cursuri.

2. Conferințele populare se deosebesc de cursuri prin faptul că subiectele ședințelor n'au legătură între ele și e o mare varietate de vorbitori.

În felul acesta se organizează la noi conferințele Ateneelor în orașe¹⁾; iar la sate s'au instituit cercurile culturale.

Aceste cercuri, organizate în 1902 de către Ministerul Instrucțiunii, au de scop să dea pe deoparte ocazie învățătorilor de a-și schimba ideile și de a discuta chestii de metodă și de organizare școlară, pe de alta urmăresc răspândirea de idei morale și de interes practic printre săteni.

¹⁾ Despre Ateneele din diferite orașe nu avem la îndemână date. Cel din București este fondat în 1865. Posedă ca avere: palatul Ateneului, o colecție de obiecte de artă, o sumă de 22.000 lei, o bibliotecă de peste 5000 volume; afară de aceasta, averea lăsată de C. Esarcu: 37.000 lei numerar și efecte și o casă. În fiecare an, în timpul ernoii, se țin conferințe în sala cea mare a palatului.

Se adună învățătorii din mai multe sate (cari formează un cerc) întâiu într'o comună și apoi pe rând în celelalte și țin conferințe. Numărul acestor conferințe s'a ridicat în 1901—1902 în unele județe până la 80; în 1903—1904 au fost județe cari au avut 125, iar în 1905—1906 într'un județ s'au ținut 350 de conferințe.

Rezultatele acestor cercuri culturale nu sunt prea strălucite, căci e foarte greu să se găsească și subiecte potrivite și mai ales e greu să se afle forma cea mai apropiată de înțelegerea sătenilor. În această privință se cere multă practică, multă experiență și numai încet, încet, va crește numărul bunilor conferențieri pentru sate. Atențiunea ce dă Casa Școalelor acestor cercuri, împrejurarea că a însărcinat pe o seamă dintre scriitorii noștri de frunte să supravegheze mersul lor, toate vor contribui la perfecționarea operei¹⁾.

Deocamdată, două câștiguri sunt pozitive: că o parte din săteni asistând la adunarea cercului nu se duc în acel timp la cârciumă; — că prin mijlocirea acestor adunări s'au răspândit câteva idei și în special ideia cooperatiunii, din care au rezultat mai întâiu băncile populare și apoi cooperativele sătești.

3. *Lecturile publice* sunt tot un fel de cursuri, în cari partea cea mai mare o ocupă citirea.

La congresul din Paris s'a primit o comunicare a unui profesor italian, care propune să se dea mare întindere *lecturilor cu caracter științific*: să se citească pagini din marii autori de știință, dându-se toate lămuririle necesare pentru a înlesni înțelegerea și făcându-se experiențele despre cari se vorbește în autori.

S'a mai vorbit încă despre *lecturile literare* cari se prac-

¹⁾ Casa Școalelor cheltuește pe an sume importante pentru cercurile culturale: imprimă conferințe, premiază pe învățătorii cari au o activitate mai rodnică, etc.

tică de câțiva ani în Paris cu mare succes: s'a ajuns să se citească piese din Molière, Racine, Corneille.

La noi în țară, nu avem încercări de acest fel în orașe; avem însă ceva care seamănă întru câtva: sunt *șezătorile sătești*, organizate de către învățătoare și destinate special femeilor din sat.

La aceste șezători învățătoarea chiamă seara pe femeile și pe fetele din sat la școală sau la locuința ei. Ele vin cu lucrul și, lucrând, ascultă cum citește învățătoarea o bucată literară sau sfaturi practice ori cum elevele recită poezii ¹⁾.

4. Numele de *universități populare* se întrebuițează cu mai multe înțelesuri.

Se înțelege întâiu: *extensiunea universitară*, adică cursuri făcute de profesorii universitari în alte ore sau în alte epoce decât cele destinate studenților.

Sunt apoi *universitățile rurale daneze*, școli cu internat unde se primesc tineri săteni în vreme de șase luni din an pentru a face cursuri de cultură generală sau speciale pentru ocupația lor agricolă.

În fine sunt *universitățile populare franceze*: cercuri de studii cu întocmiri foarte variate.

La congres, numai despre acestea din urmă s'au făcut comunicări.

S'a arătat cum s'au născut ele din simple întruniri de lucrători, cum au fost ajutate apoi de publiciști și în urmă cum s'au devotat profesori universitari pentru succesul lor.

În țara noastră nu avem instituțiuni similare, însă delegații noștri au aderat la federațiunea internațională a acestor universități și așteptăm momentul potrivit pentru a organiza și la noi unele din formele de activitate în acest

¹⁾ Primele încercări s'au făcut în 1902 și au avut mult succes. În vremea din urmă au fost județe în cari s'au ținut peste 300 de ședințe în cursul unui an.

sens cari se vor potrivi mai bine cu nevoile și împrejurările de aici.

5. Pentru *educațiunea specială a femeii* s'au preconizat la congres cursuri și școli destinate a pregăti fetele pentru rolul lor de gospodine și de mame de familie.

Puține indicațiuni precise au putut să iasă din cele spuse, pentru că chestiunea este legată de aproape cu întreaga organizare a învățământului feminin. Atât se poate zice: că se recunoaște necesitatea de a se diferenția educațiunea băieților de a fetelor.

În țara noastră, pe lângă școlile primare și secundare de fete, pe lângă școlile profesionale, există și câteva școli de menaj cari ar cadră cu ideile exprimate la congresul de care vorbim.

Astfel este *Institutul Oteteleşanu*, fundat și întreținut de Academia Română, care are de scop să dea fetelor sărace o educațiune de bune mame de familie fără pretențiuni și fără lux. ¹⁾

Astfel sunt *școlile de menaj*: una la Iași «Principesa Maria» fundată de A. S. Principesa Moștenitoare ²⁾; două în București, una internă și alta externă ³⁾; câteva în comunele rurale ⁴⁾.

¹⁾ *Institutul Oteteleşanu*, este fundat și întreținut de Academia Română din averea lăsată de răposatul I. Oteteleşanu și transmisă acelei instituții de d. I. Kalinderu, legatarul universal al defunctului. Elevele se primesc prin concurs și stau în școală 5 ani. Din 1894 până azi școala a dat 139 de absolvente.

²⁾ Școala de gospodărie casnică «*Principesa Maria*» înființată în Iași are de scop a pregăti fetele lipsite de mijloace să devină bune gospodine de casă, dându-li-se cunoștințele necesare de bucătărie, spălătorie, croitorie, gospodărie casnică, grădinărie, industria laptelui, avicultură, apicultură, sericicultură, religie, limba română cu contabilitatea. Cursurile țin 2 ani. Numărul elevelor este de 20.

³⁾ În București sunt două școli de menaj: una externă cu 56 eleve, cari învață: spălatul și călcatul, croitoria casnică și bucătăria; alta cu internat «*Elena Eraclide*» cu 46 eleve, cari învață: bucătăria, spălătorie, croitoria și rufăria casnică.

⁴⁾ Sunt în țară 4 școli rurale de menaj.

În aceste școli elevele, grupate în secțiuni, învață teoretic și practic să facă bucate, să spele rufe și să calce, să coasă și să repare rochii și albituri.

6. *Învățământul profesional* a ocupat un loc de frunte în indeletnicirile congresului și nefiind stabilite oarecari margini, s'a tratat acest învățământ din toate punctele de vedere, deși unele nu intrau, propriu vorbind, în cadrul educațiunii populare.

Învățământul profesional poate fi considerat ca organism de sine stătător și ca complement al școlii primare.

1) *Învățământul profesional propriu zis* este — în linii generale — organizat cam în același fel în mai toate statele civilizate.

La noi, după legea din 1899, modificată în 1901, există trei categorii de școli, pe cari le poate înființa statul, județele, comunele și asociațiile particulare:

a) *Școli de agricultură: elementare*, cari dau numai preparațiunea practică pentru mica cultură ¹⁾; *inferioare*, cari dau cunoștințe teoretice și practice în vederea unei culturi mijlocii ²⁾; una *superioară*, care pregătește pe marii agricultori ³⁾; la acestea se adaugă o școală de *silvicultură*.

b) *Școli de meserii: elementare*, cari formează lucrători pentru micile ateliere și pentru industria casnică ⁴⁾; *infe-*

¹⁾ Sunt în țară 14 școli elementare de agricultură. În 1904—1905 au foste frecventate de 228 elevi

²⁾ Avem în țară 6 școli inferioare de agricultură, din care 2 au și învățământul meseriilor, iar 1 are și învățământul comercial. În 1904—1905 numărul elevilor a fost de 161.

³⁾ Școala superioară de agricultură așezată azi lângă București (Herăstrău) este întemeiată în 1862. Până în 1902 a produs 538 absolvenți.

⁴⁾ Sunt în țară 32 școli elementare de meserii, în cari se învață meseriile următoare: lemnărie, rotărie, fierărie, împletituri, dogărie, frânghierie, strungărie în fier, olărie, cismărie, cojocărie. Numărul și felul meseriilor destinate fiecărei școli depind de nevoile și împreju-

rioare, cari pregătesc lucrătorii pentru marile industrii ¹⁾; *superioare*, cari dau pregătirea teoretică și practică a viitorilor contra-maestri, șefi de ateliere, etc. ²⁾.

e) *Școli de comerț: elementare*, pentru pregătirea micilor funcționari comerciali ³⁾; *superioare*, pentru a pregăti funcționarii băncilor și ai institutelor financiare. ⁴⁾.

d) *Școli profesionale pentru fete: inferioare*, cari prepară bune lucrătoare de atelier ⁵⁾; *superioare*, cari pregătesc maestre pentru școli și pentru ateliere particulare. ⁶⁾

2) *Invățământul profesional ca complement al școlii primare* este mai bine cuprins în cadrul educațiunii populare. Școlile profesionale despre cari vorbirăm costă scump și de aceea vor rămâne în totdeauna rezervate unui mic

rările locale. E și o școală de ceramică în T.-Jiu. Numărul elevilor în școlile acestea a fost, în 1904—1905, de 1150.

¹⁾ Sunt în țară 15 școli inferioare de meserii în care se învață: ceramică, tâmplărie, împletituri, sculptură în lemn, tinichigerie, rotărie, curelărie, lăcătușerie, fierărie, croitorie, țesătorie, pălărierie. Numărul și felul lor iarăși depinde de situația fiecărei școli. Numărul elevilor în 1904—1905 a fost de 1335.

²⁾ Sunt 2 școli superioare de arte și meserii: în București și în Iași. Fie-care are două secțiuni: atelierele de practică ale elevilor; atelierele de aplicație ale absolvenților. Specialitățile sunt: turnătorie, fierăria, tâmplăria: galvanoplastia, tinichigiria, dulgheria, lăcătușeria. mașini agricole, rotărie.

³⁾ Sunt 11 școli elementare de comerț: București, Iași, Craiova, Galați, Giurgiu, Pitești, Ploești, Severin, Râmnicu-Sărat, Slatina, Vaslui și 7 școli comerciale de seara: București, Iași, Craiova, Galați, Giurgiu, Pitești, Ploești. Numărul elevilor din școlile elementare de comerț au fost în 1904—905 de 531.

⁴⁾ Sunt 4 școli superioare de comerț: București, Iași, Craiova, Galați. Numărul elevilor a fost, în 1904—905, de 568.

⁵⁾ Sunt 28 școli inferioare profesionale de fete: București (3), Bacău, Bârlad, Botoșani, Braila, Buzău, Câmpulung, Constanța, Caracal, Focșani, Galați, Giurgiu, Huși, Iași, Piatra, Ploești, Pitești, Roman, Râmnicu-Sărat, Slatina, Târgoviște, Tecuci, Târgu Jiu, Turnu-Măgurele, Turnu Severin, Vaslui. Numărul elevilor a fost în 1904—905 de 3802.

⁶⁾ Este o școală profesională superioară: în București și una a unei societăți particulare, în Iași.

număr; dar trebuie să ne gândim a da o instrucție profesională milioanei de lucrători pe cari îi ocupă industria și agricultura. De aceea s'a cerut la congres să se institue cursuri profesionale potrivite cu nevoile locale, luând forma de cursuri de seară, de Duminecă, ambulante, etc. Ele vor avea de scop să completeze învățătura practicii meseriei din atelier prin oarecari cunoștințe teoretice, cari să ajute la formarea lucrătorilor de elită.

Când acest învățământ se va organiza bine, el va putea deveni obligatoriu.

În privința aceasta, lucrurile sunt pornite la noi pe o cale foarte bună.

a) Pentru pregătirea viitorilor lucrători industriali, s'a introdus în școala primară învățământul lucrului manual.

În școlile de fete lucrul de mână s'a practicat din cele d'întâiu timpuri ale existenței școalelor noastre ¹⁾.

În școlile de băieți s'a prevăzut lucrul manual ca obiect de studiu prin legea din 1893, dar progresele au fost foarte puțin însemnate din pricina lipsei personalului necesar. Nu ne puteam gândi ca Statul să plătească maștri speciali; trebuia ca învățătorul însuși să fie maestru. În vederea acestui scop s'a introdus în școlile normale învățământul serios al lucrului manual; s'au trimis câțiva tineri institutori în străinătate pentru a se specializa și întorcându-se în țară au devenit profesorii colegilor lor. În fiecare an în timpul vacanței s'au instituit cursuri pentru învățători și astfel s'a ajuns ca un mare număr de învățători să predea copiilor diferite meserii: fabricarea pălărilor de

¹⁾ În diferitele programe ale școlilor primare de fete vedem prevăzut lucrul de mână (1864, 1876, 1878, 1883). La 1878 se face și un program special pentru lucrul de mână. În programele de la 1893, 1895, 1898 și 1903 se acordă lucrului de mână, în școlile urbane câte 3 ore în clasele I și II, câte 5 în clasele III și IV. Astăzi avem câte 4 în clasele I și II, câte 6 în clasele III și IV.

paiu, împletirea frânghiilor, facerea de coşuri de trestie, lucrarea a mici obiecte de lemn, etc.¹⁾.

În deosebire de ce se petrece în alte ţări, unde acest învăţământ este mai mult o îndrumare cu caracter educativ, la noi s'a dat un caracter industrial: elevul a fost pus să lucreze obiecte întregi, utile, nu numai fragmente cari nu pot folosi la nimic.

b) Învăţământul agricol s'a introdus ca obiect de învăţământ în şcolile primare în 1901, dar o asemenea reformă cerea mai multe condiţiuni pentru a se aduce la îndeplinire: şcoala să aibă teren, să se găsească timp pentru ca elevii să se poată ocupa cu lucrările agricole, să fie oameni pricepuţi ca să-i înveţe.

Idealul ar fi fost ca fiecare şcoală să aibă lângă localul ei un teren de grădină şi un teren de experienţă pentru culturile mai importante afară din sat. În 1902, când au început a se lua măsuri pentru introducerea învăţământului agricol, cea mai mare parte din şcoli n'aveau nici teren de cultură nici măcar o grădiniţă în jurul casei. S'a făcut apel la proprietari şi la arendaşi şi într'un număr însemnat de comune şcoala a fost înzestrată măcar cu o grădină. Legea din 24 Martie 1908, care decide ca fiecare şcoală va avea $2\frac{1}{2}$ —3 hectare, vine să completeze opera începută în 1902.

Pentru a se da elevilor timp pentru agricultură, s'a modificat programul şcolilor primare în 1903²⁾

¹⁾ În programul din 1893 se introduce lucrul manual în şcolile primare de băeţi urbane şi rurale: împletituri, cartonagiu şi tâmplărie. Dispoziţia se menţine în programele din 1895, 1898 şi 1903.

²⁾ Pentru a se realiza învăţământul agricol în şcoala primară rurală, Ministerul Instrucţiei, încă din 1901, a luat măsuri ca să se înfiinţeze grădini pe lângă şcolile rurale, instituind câte 5 premii de judeţ pentru cele mai bune grădini şcolare; apoi a decis ca pământurile pe cari le posedă şcolile să se arendeze învăţătorilor pentru ca ei să facă o cultură sistematică, să introducă culturi nouă utile pentru săteni şi să înveţe pe şcolarii lor metode mai bune de cultură. Pentru a răspândi dragostea pentru pomi, Ministerul a instituit în 1902 ser-

Mai greu a mers cu chestiunea pregătirii învățătorilor pentru această nouă însărcinare.

În ce privește pe viitorii învățători, s'a reformat școalele normale, introducându-se studiul practic și teoretic al agriculturii în aceste școli și în seminarii, ridicându-se numărul anilor de studiu de la 5 la 6 și dându-se fiecărei școli un teren pentru practică ¹⁾.

În ce privește pe învățătorii cari se aflau în funcțiune, s'au instituit conferințe ca și pentru lucrul manual.

Acestea însă nu puteau să fie îndestulătoare. S'au instituit atunci *învățătorii ambulanti*, adică învățători mai bine preparați în ale agriculturii, cari să aibă în grija lor un număr de școli și să se ocupe de ele în timpul lucrărilor agricole, vizitându-le cât vor putea mai des ²⁾.

Latura importantă și originală a acestui învățământ agricol din școala primară este că el ese din școală, că învățătorii sunt îndemnați să lege pe foștii elevi și pe părinții elevilor de școală, arătându-le și lor progresele realizate în grădina școlară și, îndată ce se va putea, asociindu-i la lucrările lor ³⁾.

barea sădirii pomilor: o grupă de opt copii sădese un pom și trebuie să aibă grijă de el până crește. Sădirea se face cu o deosebită solemnitate. În vederea lucrărilor agricole institutorii pot suspenda cursurile în epoca când aceste lucrări cer mai mult timp de ocupație. Pentru ca să se constate rezultatele muncii institutorilor cu elevii, s'au instituit expozițiuni județene cu distribuire de premii.

¹⁾ În programul din 1903 se prevăd în școlile normale de învățători câte 1 oră pe săptămână în clasele II și III pentru științe agricole și câte 4 ore pe săptămână în toate clasele pentru practica agricolă

²⁾ Învățătorii agricoli ambulanti s'au înființat în 1902. În anul 1907—1908 au funcționat 46 de învățători ambulanti, din cari 32 plățiți de Casa Școalelor, iar ceilalți de județe.

³⁾ Măsurile luate de Minister cu privire la funcționarea învățământului agricol în școlile rurale au fost toate îndreptate în acest sens. În 1902 s'au instituit chiar niște recompense cari aveau să se dea învățătorilor și preoților cari, prin silințele lor, vor fi contribuit la îmbunătățirea stării materiale și morale a satelor.

Pentru ajungerea acestui scop se decide ca elevii din ultimele clase să fie obligați a avea în grădina părinților un colț de grădină, pe care să-l cultive cu arbori, cu legume, etc. și pentru această ocupațiune să dobândească note, cari se vor socoti la promoțiune ¹⁾.

În fine, pentru ajutorul și controlul învățătorilor agricoli ambulanți și pentru răspândirea unor mai bune metode de cultură între săteni, s'au instituit *revizori agricoli*, cari sunt mențiți să organizeze niște cursuri de adulți agricole cu o organizare cu totul originală. Ei își aleg în câteva sate un număr de familii cari primesc intervențiile lor și se ocupă de acestea ca să le ajute a se ridica și a servi de model întregului sat ²⁾.

III.

Petreceri instructive.

În afară de instituțiile cari dau direct instrucțiune, educațiunea populară preconizează și petreceri cari să instruească.

S'a vorbit la congres despre câteva feluri de asemenea petreceri.

1. *Serbările școlare* au de scop să adune din când în când la școală pe părinții elevilor pentru a strânge legăturile dintre școală și familie.

La noi, de vreo 10 ani, s'a dat o mare atențiune acestor

¹⁾ În 1902 Ministrul a decis ca elevii din ultima divizie a școalelor rurale să fie obligați a avea acasă o grădină după indicațiile învățătorului. Pentru chipul cum o îngrijește, învățătorul îi dă note care se socotesc la promovare.

²⁾ Revizorii agricoli s'au instituit în 1908. Sunt deocamdată numai 5, parte plătiți de Minister, parte dintr'un fond dăruit de d. Barbu Știrbeiu.

serbări. Ele se organizează mai ales la sărbătorile naționale. În toate comunele se serbează ziua de 24 Ianuarie și de 10 Maiu. Ca serbări locale, avem serbarea dela Răsboieni și cea dela Călugăreni.

Afară de acestea, se organizează și serbări cu plată, adunându-se fonduri pentru ajutorul copiilor săraci, pentru cumpărare de cărți, etc. ¹⁾.

2. *Excursiunile* cu școlarii pot să adune și pe absolvenți. S'a comunicat la congres existența multor societăți cari au de scop să strângă fonduri în cursul anului pentru a face o excursiune instructivă și plăcută în acelaș timp.

La noi se numără puține încercări de acest fel; mai mult excursii organizate de școlari și ajutate de autorități cu fonduri ²⁾.

3. *Căminul soldatului*, organizație special franceză, este un fel de club soldătesc: se adună aci soldați și grade inferioare, petrec timpul jucând biliard, domino, etc. și organizează serbări cu recitări, cântece, reprezentații teatrale, etc.

¹⁾ Cu asemenea serbări s'au adunat, în unele județe, sume importante cu cari s'au clădit chiar localuri de școală. Lipsește o statistică a acestor serbări.

²⁾ Excursiunile au început de vre-o câți-va ani să fie foarte dese. Aproape de la toate liceele și gimnaziile grupe de elevi fac câte o excursie pe an în țară sau chiar în străinătate. După conferințele generale ce se țin în capitala județului de membrii corpului didactic primar în fiecare an în vacanța de Paști, se fac mai totdeauna excursiuni. Casa școalelor, de vre-o 2 ani, a luat dispoziția de a trimite anual în excursie câte doi absolvenți din fiecare școală secundară și din școlile normale și seminarii. În anul trecut Casa Școalelor a dat ajutor în acelaș scop unui număr de 15 învățători.

La noi nu există asemenea cluburi, dar de multe ori s'au organizat petreceri instructive în cazarmă¹⁾.

4. *Teatrul popular* este cel mai important mijloc de cultură prin petrecere.

Comunicări speciale asupra teatrului popular nu s'au făcut la congres; dar s'a vorbit despre el în treacăt. Am putut vedeà că peste tot i se dă importanța ce merită.

Noi, în această privință, am făcut o experiență hotărîtoare. Din 1901 când s'au organizat primele teatre rurale în școlile de pe Domeniul Coroanei, mulți învățători s'au încercat și au reușit—nu să dea reprezentații fără cusur, căci le lipseau și mijloacele materiale și pregătirea lor în această privință—dar să atragă pe săteni la reprezentațiile rudimentare pe cari le organizau ei. Aceasta arată că pe acest teren s'ar dobândi rezultate admirabile, dacă ar există o îndrumare generală și dacă s'ar da mijloacele necesare²⁾.

Acelaș succes s'a dobândit și în orașe. E vrednic de citat un teatru popular organizat de direcția unei școli primare dintr'o mahală din București, care a ajuns să treacă de la piese pur școlare la repertoriul lui Alecsandri³⁾.

¹⁾ Asemenea serbări în cazarmă s'a făcut la regimentul 6 de infanterie din Caracal în Martie 1908. O relație asupra lor a apărut în «Buletinul activității sociale a preoților și învățătorilor». Vor mai fi poate și aiurea astfel de încercări, dar nu s'au adus la cunoștința publică.

²⁾ Teatrul popular pe Domeniile Coroanei continuă să fie o preocupare serioasă a agenților acelei administrațiuni.

³⁾ Teatrul popular din București de la școala primară de băeți No. 4, intitulat «Primul teatru școlar urban» a început la 25 Mai 1907. De atunci a reprezentat 12 piese, fie școlare, fie de Alecsandri. Rolurile au fost interpretate de elevi din cl. III și IV sau de absolvenți ai școlii.

C. Opere extra-școlare.

Noi ne am deprins să numim cu termenul de «activitate extra-școlară» întreaga activitate care alcătuiește educația populară. Aci luăm cuvântul într'un sens mai restrâns: *opere de educație socială*.

Toate iau forma asociațiilor.

1. Unele au de scop întrunirea membrilor pentru a-și cultiva anume însușiri :

Societăți culturale prin cari membrii își înmulțesc reciproc cunoștințele ;

Societăți muzicale ;

Societăți de gimnastică.

În alte țări numărul asociațiilor de acest fel este foarte mare. Ele ajung să țină congrese speciale naționale sau chiar internaționale.

La noi ele încep de câțva timp să ia un avânt imburător, dar aproape toate au o vârstă foarte tânără.

În sate, cele d'întâiu societăți culturale au luat ființă în comunele de pe Domeniul Coroanei în 1898 ; mai târziu ele s'au transformat în bănci populare, însă toate prevăd în budgetul lor și o sumă pentru alcătuirea unui fond cultural ¹⁾.

¹⁾ Pe Domeniile Coroanei funcționează 12 bănci populare, cari au înscris în statute și scopul acesta : «a ridică nivelul cultural și moral al membrilor» și în budgetul lor se prevede totdeauna un fond cultural.

Mai târziu s'au format asociațiuni de acestea și în alte comuni din diverse puncte ale țării. ¹⁾

În orașe se numără câteva: «*Propășirea*» în Piatra-Neamțu, «*Sprîjinul*» în București ²⁾; «*Munca*» în Huși ³⁾; «*Transilvania*» în București ⁴⁾; «*Nicolae Chiriac Hagiul*» în Vaslui ⁵⁾, ș. a.

Societăți muzicale avem mult mai puține. În București funcționează «*Carmen*», compusă din profesori, institutori, funcționari. Ea organizează mici serbări între membri și de 2—3 ori pe an dă concerte publice executând muzică

¹⁾ Nu avem date statistice despre societățile culturale din sate. Când se vor publica rezultatele anchetei întreprinse de Casă Școalelor cu privire la activitatea extra-școlară, vom ști situația exactă. Acum citez numai câteva exemple: «*Asociația culturală din Predeal*» fondată în 1907, organizează conferințe și șezători; «*Comarnicul*», înființată în 1903 în Comarnic, organizează conferințe, lecturi, teatru popular; Cercul «*Tudor Vladimirescu*» din județul Brăila, fondat în 1907, are de scop să organizeze conferințe populare, cursuri de adulți, să înlesnească frecventarea școlară, ajutând pe cei săraci, etc.

²⁾ Vezi nota pag. 107.

³⁾ «*Munca*» e o societate culturală economică, înființată în 1907 în orașul Huși. Mijloacele de cari se servă: conferințe și predici; organizează coruri; formează societăți cooperative (a înființat o *librărie* și o *tipografie*). Are următoarele secțiuni: literară, culturală, economică, muzicală.

⁴⁾ «*Transilvania*», fondată în 1867, are un fond general de 239.000 lei; budgetul anului 1908 a fost de 13.000 lei.

⁵⁾ Societatea culturală «*Nicolai Chiriac Hagiul*» s'a înființat la 15 Ianuarie 1899 în orașul Vaslui, având de scop: *a)* dezvoltarea sentimentelor naționale și patriotice; *b)* a strânge relațiunile dintre diferitele clase sociale; *c)* a înființa biblioteci cu cabinete de lectură în orașul și județul Vaslui; *d)* a înființa școli de adulți; *e)* a ține conferințe instructive și educative; *f)* a înlesni celor lipsiți, mijloacele de cultivare; *g)* a organiza serate literare muzicale, teatrale, dansante, etc. N'am putut avea știri despre situația prezentă a acestei societăți.

clasică și muzică națională ¹⁾. Mai este încă «*Hora*» care se adresează elevilor din școli secundare, funcționarilor comerciali, lucrătorilor, etc. Până acum s'au format două secțiuni urbane și una rurală ²⁾.

Se pare că societățile de gimnastică merg mai bine, pentru că există un biou central, o federațiune care a legat între ele diferitele societăți existente și prin această solidaritate, le dă mai multă putere de viață și mai multă forță ³⁾.

2. Altele au scopuri mai speciale: *societăți pentru protecția animalelor, pentru protecția clădirilor, pentru protecția arborilor, etc.*

În această privință, sunt puține de notat din țara noastră. E adevărat că s'a întemeiat în București o «*Societate pentru protecția animalelor*», dar aceasta are încă de luptat cu dificultățile începuturilor. Ca chestie de educație popu-

¹⁾ Societatea «Carmen» s'a întemeiat la 22 Iunie 1901 în București. Ea dă 4 concerte pe an la Ateneu; organizează o excursie pe an în țară sau afară din țară; dă concursul la diferite societăți filantropice sau culturale pentru serbări. La expoziția din 1906 a organizat un mare festival cu 30 de societăți din țară și de peste hotare, cu 2000 de executanți.

²⁾ Această societate s'a înființat în București, în anul 1902.

Scopul societății «Hora» este: a) de a răspândi muzica în toate stratele societății și mai ales în popor; b) de a cultivă și practică muzica de toate genurile, de preferință *muzica națională*.

A organizat fără întrerupere diferite serbări populare, gratuite ori cu prețuri de intrare foarte mici.

A înființat o școală populară de muzică, la care urmează Joia și Dumineca, după prânz, un număr de 700—800 elevi ai școalelor primare și un număr însemnat de funcționari, meseriași băeți de prăvălie.

³⁾ Federațiunea societăților române de gimnastică, arme și dare la semn s'a întemeiat la 14 Septembrie 1906. În 1907 s'a ținut primul congres al acestei federațiuni. Atunci erau înscrise în federație 21 de societăți.

lară, ea face numai atât : publică anual un concurs pentru compoziții cu subiecte date, între elevii școalelor primare și secundare.

3. Lupta *contra alcoolismului* n'a făcut obiectul unor comunicări și discuții speciale la congres ; s'a vorbit în treacăt când s'au arătat chipurile de activitate ale diferitelor societăți de instrucție și educație. Noi însă avem destule de spus. Numeroase conferințe populare, publicațiuni ale Casei Școalelor și ale particularilor, o ligă care întreține un buletin mensual, toate au contribuit la răspândirea acestor idei de igienă individuală și socială.

După votarea legii pentru monopolul cârciumelor în sate, s'au constituit în București și în alte orașe și în sate, diferite societăți de cumpătare ¹⁾.

4. Sunt apoi societăți cu *scop economic*. Acestea se împart în societăți economice propriu zise și societăți nautuale.

a) Despre *societățile economice propriu zise* nu s'a vorbit la congres. Pentru noi însă ele au însemnătate deosebită și trebuie să le dăm loc aci.

Multă vreme se consideră ca un axiom afirmarea că țăranul român este risipitor. Iată însă că pe la 1891 doi sau trei învățători reușese să înjghebeze în satele lor mici societăți, cari aveau de scop principal să adune economiile sătenilor și să le înlesnească împrumuturi cu dobânzi mici. Eră, pe de o parte, o luptă în contra cametei ; pe de alta o încercare de a se cultivă spiritul de economie, de a se educă țăranul în acest sens.

Încercările de acest fel ajung, până în anul 1898, la numărul de 24. Cunoscute în țară și recomandate corpului învățătoresc de către Ministerul Instrucției, se înmulțesc

¹⁾ Neputând avea o listă completă a acestor societăți, menționez numai ca exemplu *Societatea de cumpătare* din Azuga, fondată la 25 Martie 1908, cu 40 de membri și cu 10 000 lei capital.

foarte repede. La 1 Decembrie 1901 se numărau 168 de bănci populare cu un capital de 2.348.046 lei și cu 20.604 membri. De aci succesul lor eră asigurat. In 1903 se făcù legea de organizare a acestor bănci și azi sunt o instituție care are rolul ei în propășirea țării ¹⁾.

Interesant de notat e că băncile fac direct sau ajută a se face opere *cooperative*: obștii sătești pentru arendare de moșii, magazine cooperative de consum, etc. ²⁾.

b) La Congres s'a vorbit cu multe amănunte despre societățile mutuale și anume despre *mutualitățile școlare*.

Această tânără instituție a mutualității școlare este privită în Franța, în Belgia, în Italia și aiurea ca un mijloc de ridicare a păturii sărace și muncitoare, este menită a realizà o mare reformă socială. A deprinde pe copii cu practica economiei și cu practica solidarității, a le desvoltă și întreține spiritul de prevedere, este a cultivà virtuți de acelea cari asigură trăinicia unei națiuni.

La noi sunt până acum prea puține și prea slabe încercări, încât nu ne putem oprì asupra-le ³⁾.

5. In fine s'a vorbit la Congres și despre *societățile de foști elevi*.

Răspândite mult în Franța, în Germania și în alte țări

¹⁾ După anuarul oficial al Direcției generale a Băncilor populare, aveam la 31 Decembrie 1907 următoarea situațiune: 2223 bănci populare; 295.325 membri; 27 431.195,89 lei capital subscris, 27.746.241,49 lei capital vărsat; 5.025.301,68 depuneri spre fructificare.

²⁾ Iată felurile de cooperative sătești ce se găsesc la noi în țară: *obștii pentru luare de moși în arendă*: 106 la 31 Decembrie 1907 cu 14.293 membri, cultivând 76.884 hectare și plătind arendă 2.344.491; *cooperative de consum*: 91 la aceeași dată cu 3898 membri și cu un capital de 395.491 lei; *cooperative pentru exploatarea pădurilor*: 9 societăți cu 330 membri și cu 45.845 lei capital; *grădinișii cooperative*: 3; *lăptării cooperative*: 3.

³⁾ Dintre puținele încercări de acest fel, notăm societatea «Ștefan Goleșcu» de pe lângă școala de fete No. 14 din București (Buletinul activității sociale a preoților și învățătorilor I pg. 96).

din Apus, aceste asociațiuni au forme și scopuri variate: cultura reciprocă a membrilor, ajutorul mutual, etc.

Nu știu dacă există în țara noastră vre-o asemenea societate. Aș dori însă să se formeze un curent favorabil ideii, mai ales pentru sate. Acolo, după părerea mea, societățile acestea ar avea un rol determinant: în câțiva ani ar schimba cu desăvârșire fața satelor.

În România, mai mult ca aiurea, efectele școlii primare slăbesc repede în sate, căci absolvenții intră într'un mediu unde nu mai găsesc nici o preocupare de ordin intelectual. Dacă în momentul când termină clasa ultimă ar deveni membru al unei societăți care are centrul la școală, dacă ar păstra legăturile cu ea și deci cu școala, ar urmă să trăească măcar din când în când în mijlocul unor amici foști camarazi pe cari i-ar putea interesa și alte lucruri decât nevoile zilnice ale traiului.

* * *

Din cele spuse până aci, se vede cât de vast este terenul educației populare și cât de întinsă activitate se desfășoară în țările civilizate. Se vede pe de altă parte că în țara noastră s'a înțeles însemnătatea problemei și s'au făcut eforturi multe în sensul acestor idei.

Se mai constată că noi n'am rămas mult înapoi ca hronologie, căci perioada noastră de activitate extra-școlară serioasă începe cu anul 1898, pe când la Francezi începe cu 1894.

Negreșit că rezultatele dobândite de noi n'au putut fi la înălțimea rezultatelor dobândite de alte țări unde cultura generală eră mai veche și mai puternică decât aci; dar avem dreptul să fim mulțumiți de ce am realizat față cu mijloacele de cari dispunem.

Se observă de asemenea că și aiurea, ca și la noi, autoritățile au dat sprijin puternic manifestărilor de educație populară, că uneori ideea însăși a pornit dela ministrul de

instrucție, că la membrii corpului didactic s'au adresat toți, fie când a fost vorba de opere de învățământ, fie când a fost vorba de opere cu caracter economic și social.

Un lucru se impune la noi: este să se determine în public un curent favorabil educației populare, favorabil nu numai într'atât ca să se privească cu simpatie silințele guvernului și ale corpului didactic, ci ca să se ia pe seama inițiativei particulare toată opera aceasta, rămânând ca guvernul să-i dea numai sprijinul necesar.

Trebue ca toată societatea cultă românească să înțeleagă că ridicarea prin cultură și prin solidaritate a maselor profunde ale poporului este cea mai puternică garanție pentru viitorul națiunii noastre.

Și, înțelegând, să lucreze în acest sens.

CUPRINSUL

	Pag.
I. Organizarea Congresului	4
II. Deschiderea Congresului	5
III. Societățile de instrucțiune și educațiune populară. Univer-	
sitățile populare.	
<i>Comunicări din Belgia</i> : d. Rémy; — d. Timmermans	13
<i>Din Italia</i> : Cercul poliglot napolitan	15
D. Castelli despre învățământul științelor	17
D. Pallazzo despre grădina «Nomentano»	19
D. Merlini despre oficiul internațional	19
<i>Din Anglia</i> : D. Flower despre cursurile de seară	20
<i>Din America</i> : Scoala de adulți Chautauqua	20
<i>Din Franța</i> : D. Jeannot despre operele de educație populară din	
Franța	21
Alte propuneri de natură generală.	23
D. Séailles despre universitățile populare	25
Asociațiunea filotehnică	26
Societatea pentru instr. elementară.	29
Comunicări despre alte opere de educație	30
Comunicări despre rezultate obținute	31
IV. Conferințele, lecturile și bibliotecile populare.	
<i>Conferințe și lecturi</i> : D. Riquen despre conf din America.	34
D. Combier, Indicații generale	34
D. Bousset, Informații practice	34
<i>Biblioteci</i> : D-na Preis, despre bibl. din Alsacia	35
D. Strzembosz, despre bibl. din Varșovia	35
D. Van Huffel, despre bibl. din Olanda	35
D. Mastropaolo, despre bibl. din Italia.	36

	Pag.
D. E. Fabietti despre bibl. din Italia	36
Bibliotecile din Bologna	38
Bibliotecile din Franța	39
<i>Alte comunicări</i> : Teatrul la școală	40
Journaux pour tous	40
Comunicări în ședință	41
V. Al 28-lea congres național al Ligei franceze	42
VI. Mutualitatea școlară și post-școlară.	
<i>Din Franța</i> : d. Rochelle despre organizarea mutualităților	45
D. Deligny, despre o societate mutuală din Paris	54
D. Godbert, despre participarea copiilor săraci la mutual	54
<i>Din Belgia</i> : d. Caille despre mutualitățile belgiene	54
<i>Din Italia</i> : d. nii Stoppoloni și Rugarli despre mutual. Italiene	58
VII. Educația femeii.	
D. Devos, despre situația din Belgia și Olanda	63
D-rele Gorras, despre înv. gospodăriei	63
D-na Moll Weiss, despre cursurile complimentare	64
D. C. Gras, despre opera assoc. filotehnice	65
D. Mauvezin, despre pregătirea viitoarei gospodine	66
VIII. Învățământul profesional.	
D. R. Leblanc, despre înv. profesional	67
D. Sagourin, despre înv. agricol	71
D. Boudouard, despre cursurile de seară	71
D. Soeters, despre învățământul agricol în Olanda	72
D. Samoggia, despre învățăm. agricol în Italia	73
D. M. Wolf, despre învățământul prof. în Germania	74
Învățământul profesional în România	74
Alte comunicări	77
IX. Coloniile de vacanță. Schimbul de copii. Călătoriile de studiu.	
<i>Călătorii</i> : D. André	78
<i>Schimbul de copii</i> : d. Leblond	79
D. Lanjevin	80
Alte comunicări	81
<i>Coloniile de vacanță</i> : d. Boureille	82
<i>Coloniile din Italia</i>	82
D. André	84
<i>Călătoriile de studiu</i> : d. André	85
X. Vizite la diferite instituțiuni.	
Ligue nationale contre l'alcoolisme	88
Ecoles des mères	89
Ligue française de l'enseignement	89
Oeuvre du trousseau	90

	Pag.
La Française	91
Foyer du soldat	91
Société populaire des beaux-arts	92
XI. Serbări. Inchiderea congresului.	
Serbarea pentru Berthelot	93
Inchiderea congresului	93
Serbarea școlară. Banchetul	94
XII. Oficial internațional al educației populare.	
Propunerea pentru înființarea lui și alte chestiuni	95

CONCLUZIUNE.

- A. Opere peri-școlare:** societăți pentru clădiri de localuri; pentru întreținere de școli; pentru ajutorul elevilor; cantine școlare; colonii de vacanță. 102
- B. Opere post-școlare:**
- I. *Biblioteci populare* 110
- II. *Instituții cari organizează cursuri și conferințe:*
1. Cursuri de reparațiune; cursuri de reviziune; cursuri speciale; cursuri de cazarmă. 112
 2. Conferințe populare; Atenee; cercuri culturale 113
 3. Lecturile publice; șezători sătești 114
 4. Universități populare 115
 5. Educațiunea specială a femeii 116
 6. Invățământul profesional: 1) învățământul profesional propriu zis; 2) învățământul profesional ca complement al școlii primare 117
- III *Petrecheri instructive:* 1) Serbări școlare; 2) Excursiuni; 3) Căminul soldatului; 4) Teatrul popular. 122
- C. Opere extra-școlare:**
1. Societăți culturale; societăți muzicale; societăți de gimnastică 125
 2. Societăți pentru protecția animalelor, a clădirilor, a arborilor 127
 3. Asociațiuni contra alcoolismului. 128
 4. Societăți cu scop economic: a) societăți de economie propriu zise; b) mutualități școlare. 128
 5. Societăți de foști elevi 129